

ALGEMENE PRACTISCHE RECHTSVERZAMELING

Henri VAN BEVER

Kamervoorzitter in het hof van beroep te Gent

AFPALING

TWEEDE BEWERKTE EN AANGEVULDE DRUK

ROGER GUNS
ADVOCaat
Dirk Martensstr. 22, AALST

1975

WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERIJ
E. STORY - SCIENTIA P.V.B.A.
GENT - LEUVEN

Tweede opnieuw bewerkte en aangevulde uitgave
1 september 1975

© 1975 by E. STORY-SCIENTIA GENT

No part of this work may be reproduced in any form by print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk Depot: D.1975/0009/40

INHOUD

		Nrs.
	INHOUD	V
	AFKORTINGEN EN CITEERWIJZEN	VII
	BIBLIOGRAFIE	IX
HST. I	ALGEMEENHEDEN	1- 6
AFD. I	GRONDSLAG EN JURIDISCHE AARD	1- 4
AFD. II	BEPALINGEN	5
AFD. III	RECHTSBRONNEN	6
HST. II	VEREISTEN TOT AANSPRAAK OP AFPALING	7- 18
AFD. I	GRONDEIGENDOMMEN	8
AFD. II	AANEENGRENZENDE EIGENDOMMEN	9- 12
AFD. III	VERSCHILLENDE EIGENAARS	13
AFD. IV	GEBREK AAN VROEGERE AFPALING - EXCEPTIE VAN NIET-ONTVANKELIJKHEID - BEWIJS VAN VROEGERE AFPALING	14- 18
HST. III	PARTIJEN - HOEDANIGHEID - BEKWAAMHEID	19- 32
AFD. I	PARTIJ DIE DE AFPALING VRAAGT	19- 28
	§ 1. Eigenaar - bezitter - naakte eigenaar	19- 22
	§ 2. Andere titularissen van een zakelijk recht	23- 27
AFD. II	TOT AFPALING AANGEZOCHTE PARTIJ	28
AFD. III	BEKWAAMHEID	29- 32
HST. IV	MINNELIJKE AFPALING	33- 38
AFD. I	BEGRIPSOMSCHRIJVING EN KARAKTER	33
AFD. II	VORM VAN DE MINNELIJKE AFPALING	34- 35
AFD. III	VERRICHTINGEN VAN DE MINNELIJKE AFPALING	36- 37
	§ 1. Overzicht en verwijzing	36
	§ 2. Artikel 38, veldwetboek	37
AFD. IV	BEWIJS VAN DE MINNELIJKE AFPALING	38
HST. V	GERECHTELIJKE AFPALING	39- 62
AFD. I	JURIDISCH KARAKTER EN EIGENSCHAPPEN	39- 43

	Nrs.
§ 1. Onroerende zakelijke rechtsvordering	39
§ 2. Rechtsvordering tot opeising van zakelijk recht	40
§ 3. Onverjaarbare vordering - Verjaring ter zake van afpaling	41- 43
AFD. II <i>VOORWERP VAN DE VORDERING TOT AFPALING</i>	44
AFD. III <i>ONDERSCHIED TUSSEN VORDERING TOT AFPALING EN AANVERWANTE VORDERINGEN</i>	45- 48
AFD. IV <i>BEVOEGDHEID EN AANLEG</i>	49- 56
§ 1. Bevoegdheid ratione materiae	50- 52
§ 2. Bevoegdheid ratione loci	53
§ 3. Aanleg	54- 56
AFD. V <i>RECHTSPLEGING</i>	57- 61
§ 1. De fase tot en met de grensbepaling	58- 59
§ 2. De fase van de eigenlijke afpaling	60
§ 3. De fase na de afpaling	61
AFD. VI <i>BEWIJSVOERING</i>	62
HST. VI <i>VERRICHTINGEN VAN DE AFPALING</i>	63- 77
AFD. I <i>ONDERZOEK VAN DE TITELS VAN EIGENDOM EN VAN DE ANDERE GEGEVENS</i>	64- 68
§ 1. Titels	65- 66
§ 2. Aanwijzingen van het bezit	67
§ 3. Andere gegevens	68
AFD. II <i>OPMETINGEN OP HET TERREIN</i>	69- 70
AFD. III <i>AFSCHEIDING OF EIGENLIJKE AFPALING</i>	71- 72
AFD. IV <i>PROCES-VERBAAL VAN AFPALING</i>	73- 77
HST. VII <i>KOSTEN VAN DE AFPALING</i>	78- 80
HST. VIII <i>GEVOLGEN VAN DE AFPALING</i>	81- 84
HST. IX <i>VERPLAATSING OF VERWIJDERING VAN PALEN</i>	85- 90
§ 1. Burgerlijke vordering	86- 87
§ 2. Strafrechtelijke vordering	88- 90
HST. X <i>ADMINISTRATIEVE AFPALING</i>	91-103
AFD. I <i>VOORAFGAANDE BEMERKINGEN</i>	91- 94
AFD. II <i>AFPALING VAN DE ADMINISTRATIEVE EIGENDOMMEN DIE NIET ONDERWORPEN ZIJN AAN HET BOSREGIME</i>	95-102
AFD. III <i>ADMINISTRATIEVE AFPALING VAN DE GOEDEREN ONDERWORPEN AAN HET BOSREGIME</i>	103
ZAAKREGISTER	Blz. 73

AFKORTINGEN EN CITEERWIJZEN

<i>Adm. Lex.</i>	Administratief Lexicon
<i>Ann. Dr. Comm.</i>	Annales de Droit Commercial
<i>Ann. F. Dr. Liège</i>	Annales de la Faculté de Droit de Liège
<i>Ann. Not. Enr.</i>	Annales du Notariat et de l'Enregistrement (tot 1970)
<i>Arr. Cass.</i>	Arresten van het Hof van Cassatie
Arrond.	Arrondissementsrechtbank
<i>Arr. R. v. St.</i>	Arresten en Adviezen van de Raad van State, Afdeling Administratie
<i>Ars aequi</i>	Ars aequi (Nederland)
art.	Artikel(en)
<i>a.w.</i>	Aangehaald werk (<i>opere citato</i>)
B.	Boek
<i>Belg. Jud.</i>	La Belgique Judiciaire
Besl. Regt.	Besluit van de Regent
Besl.W.	Besluitwet
B.G.B.	Bürgerliches Gesetzbuch (Duitsland)
<i>B.R.H.</i>	Belgische Rechtspraak in Handelszaken - Jurisprudence Commerciale de Belgique
Brussel	Hof van beroep te Brussel
<i>Bull. Ass.</i>	Bulletin des Assurances
<i>Bull. Dir. Belast.</i>	Bulletin van de Directe Belastingen (Ministerie van Financiën)
B.W.	Burgerlijk Wetboek
Cass.	Hof van Cassatie
Cass. fr.	Cour de Cassation (Frankrijk)
C. civ. fr.	Code civil (Frankrijk)
C. comm. fr.	Code de commerce (Frankrijk)
comm. v.	Commanditaire vennootschap
coöp. v.	Coöperatieve vennootschap
Corr.	Correctionele Rechtbank
<i>Dall. Hebd.</i>	Dalloz Hebdomadaire (Frankrijk)
E.E.G.	Europese Economische Gemeenschap
e.v.	En volgende
Faill.	Faillissement
fr.	Frans
<i>Gaz. Pal.</i>	La Gazette du Palais (Frankrijk)
Gem.W.	Gemeentewet
Gent	Hof van beroep te Gent
Ger. W.	Gerechtelijk Wetboek
G.W.	Grondwet
H.R.	Hoge Raad der Nederlanden
<i>ibid.</i>	Ibidem
<i>Ing. Cons.</i>	Revue du Droit Intellectuel, l'Ingénieur Conseil

<i>J.C.P.</i>	Juris-Classeur Périodique (Frankrijk)
<i>J. Liège</i>	Jurisprudence de la Cour d'appel de Liège
K.B.	Koninklijk Besluit
Kh.	Rechtbank van Koophandel
Kort ged.	Kort geding
Kt.	Kanton
Luik	Hof van beroep te Luik
M.B.	Ministerieel Besluit
Ned.	Nederlands
Ned. B.W.	Nederlands Burgerlijk Wetboek
Nieuw Ned. B.W.	Nieuw Nederlands Burgerlijk Wetboek
<i>N.J.B.</i>	Nederlands Juristenblad
<i>Nov.</i>	Les Nouvelles
<i>n.v.</i>	Naamloze vennootschap
<i>Omnil.</i>	Omnilegie
<i>onuitg.</i>	Onuitgegeven
<i>Pand. B.</i>	Pandectes Belges
<i>Pand. Pér.</i>	Pandectes Périodiques
<i>Parl. Besch., Kamer</i>	Parlementaire bescheiden, Kamer
<i>Parl. Besch., Senaat</i>	Parlementaire bescheiden, Senaat
<i>Parl. Handel., Kamer</i>	Parlementaire handelingen, Kamer
<i>Parl. Handel., Senaat</i>	Parlementaire handelingen, Senaat
<i>Pas.</i>	Pasicrisie
<i>Pasin.</i>	Pasinomie
<i>Pol.</i>	Politierechtbank
<i>p.v.</i>	Proces-verbaal
<i>R. Adm.</i>	Revue de l'Administration et du Droit Administratif de la Belgique
<i>Rb.</i>	Rechtbank
<i>R. Crit. J.B.</i>	Revue Critique de Jurisprudence Belge
<i>R. Dr. b.</i>	Revue de droit belge
<i>Rec. Dall.</i>	Recueil Dalloz (<i>zie ook: Dall. Hebd.</i>)
<i>Rec. Gén. Enr. Not.</i>	Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat
<i>Rec. Sirey</i>	Recueil Sirey (Frankrijk)
<i>Rép. P. Dr. B.</i>	Répertoire Pratique du Droit belge
<i>Res Jura Imm.</i>	Res et Jura Immobilia
<i>R.G.A.R.</i>	Revue Générale des Assurances et des Responsabilités
<i>R. Not. B.</i>	Revue du Notariat belge (vanaf 1971)
<i>R.P. Not.</i>	Revue Pratique du Notariat belge (tot 1970)
<i>R.T.</i>	Rechtskundig Tijdschrift
<i>R. Trim. Dr. Civ.</i>	Revue trimestrielle de droit civil
<i>R.W.</i>	Rechtskundig Weekblad
Scheidsr. besliss.	Scheidsrechterlijke beslissing
<i>Sem. J.</i>	La Semaine Juridique
<i>Staatsblad</i>	Belgisch Staatsblad
<i>Sv.</i>	Wetboek van Strafvordering
<i>Sw.</i>	Strafwetboek
<i>i.a.p.</i>	Ter aangehaalde plaats (<i>loco citato</i>)
<i>T.</i>	Titel
<i>T. Not.</i>	Tijdschrift voor Notarissen
<i>T.P.R.</i>	Tijdschrift voor privaatrecht
<i>T. Vred.</i>	Tijdschrift voor Vrederechters
<i>Tw.</i>	Trefwoord

Uitg.	Uitgave
<i>vgl.</i>	Vergelijk
Vred.	Vrederechter
W.	Wet, Wetboek
W.P.N.R.	Weekblad voor Privaatrecht, Notarisambt en Registratie (Nederland)

BIBLIOGRAFIE

- CLEMENT en LEPINOIS, *Code rural interprété*.
- DETOZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. Jud., 1891, 1345.
- GRANDJEAN, *Droit rural*, Verviers, 1931.
- HILBERT, *Traité juridique et pratique du bornage*, Tamines, 1945.
- KERREMANS, *Appaling*, T. Not., 1955, 81.
- LIMPENS, *Handboek der erfdiensbaarheden*, 1955.
Pand. B., Tw. *Bornage*.
Rép. P. Dr. B., *Complément II*, Tw. *Bornage*.
- RAVIART, *Traité théorique et pratique des actions possessoires et du bornage*.
- THIRY, *La présence de bornes entre deux terrains contigus empêche-t-elle l'intentement de l'action judiciaire et bornage?*, Belg. Jud., 1937, 504.
- WIJELAND, *Du bornage*, T. *Vred.*, 1895, 167.
- DE JUGLART, *Droit rural spécial*, Paris, 1950.

HOOFDSTUK I

ALGEMEENHEDEN

AFDELING I

GRONDSLAG EN JURIDISCHE AARD

1 Artikel 64~~X~~ⁿ van het burgerlijk wetboek kent aan ieder eigenaar het recht toe, van zijn nabuur te eisen, de grenzen tussen hun eigendommen te bepalen en door uiterlijk waarneembare tekens aan te duiden. Dit geschiedt op gemene kosten. De noodzakelijkheid van deze wetsbepaling ligt voor de hand. Immers, zolang de scheidingslijn tussen aaneengrenzende eigendommen niet tegensprakelijk en op uiterlijk waarneembare wijze aangeduid werd, kunnen allerlei betwistingen tussen aanpalende eigenaars oprijzen en kunnen zich bovendien storingen of aanmatigheden vanwege de belendende eigenaars voordoen. Vandaar dat iedereen er belang bij heeft te weten welke de uitgestrektheid en de grenzen van zijn eigendom zijn. Het is de bedoeling geweest van de wetgever, door de bepalingen van artikel 646 B.W. dat **p r i v a a t b e l a n g** te beschermen (ALBISSON, *Rapport*, nr. 9; LOCRÉ, *éd. belge*, IV, blz. 187).

Daar anderzijds de onzekerheid nopens de grenzen van aaneenpalende eigendommen, en de daaruit voortspruitende moeilijkheden ook oorzaak kunnen zijn van het verstoren van het rustig genot van de eigendommen, beantwoorden die wetsbepalingen ook nog aan een noodwendigheid van **o p e n b a a r b e l a n g** (DEMOLOMBE, XI, nr. 241; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 281).

Men kan dus zeggen dat de wettelijke voorschriften inzake afpaling een dubbele grondslag hebben: het **p r i v a a t b e l a n g** van de eigenaars en het **o p e n b a a r b e l a n g**.

2 Aangaande de juridische aard van de afpaling is men het er vrij over eens dat, alhoewel in het burgerlijk wetboek de desbetreffende bepalingen gerangschikt worden onder de titel der „Erfdienstbaarheden of gronddiensten”, men niet te doen heeft met een werkelijke erfdienstbaarheid.

Afpaling wordt wel gerangschikt onder de zogenaamde oneigenlijke erfdienstbaarheden. Deze zijn echter niets anders dan de gewone attributen van het eigendomsrecht; ze bepalen de grenzen en de modaliteiten ervan, ze kleven aan ieder erf (Tw. *Erfdienstbaarheden*, nrs. 231, 1040 e.v.; DE PAGE en DEKKERS, VI, nr. 522). Wat er ook van zij, de afpaling beschouwd uit het oogpunt van de verbintenissen die eruit voortspruiten, kan bezwaarlijk voor een erfdienstbaarheid gehouden worden, vermits de opgelegde last juist de algemene regel is en tot het gemeen recht van ieder eigendom behoort (DEMOLOMBE, XI, nr. 8; COLIN en CAPITANT, uitg. 1947, I, nr. 1005).

Waar vindt men verder inzake afpaling, het heersend en het dienstbaar erf? BEUDANT (IV, nrs. 515 en 554) en COLIN en CAPITANT (*l.a.p.*) nemen weliswaar aan, dat de beide naburige erven wederkerig heersend en dienstbaar zijn; maar in de klassieke opvatting van ons recht, mag of om te gedogen. Welnu, ter zake van afpaling worden verbintenissen opgelegd tot doen, de dienstbaarheid slechts bestaan in een louter „passieve last”, een verbintenis om niet te doen d.i. mede te werken aan de afpaling, en tussen te komen in de kosten ervan.

De afpalingsplicht blijkt dus geen erfdiensbaarheid te zijn (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 280; Tw. *Erfdiensbaarheden*, nrs. 152 en 1048; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 952; LAURENT, VII, nr. 417; *Rép. P. Dr. B., Complément II*, Tw. *Bornage*, nr. 5; PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., III, nr. 430; vgl. BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 901, noot 2; *anders*: BEUDANT, IV, nrs. 515 en 554). Ten hoogste zou men de verplichting om palen te dulden op de grens van zijn erf als een negatieve last kunnen beschouwen (LIMPENS, nr. 134).

3 Om het juridisch karakter van de afpaling te bepalen moet men deze vanuit een dubbel oogpunt beschouwen: het recht op afpaling en de afpalingsplicht.

Iemands recht op afpaling van zijn eigendom is eigenlijk een attribuut van het eigendomsrecht: het behoort tot de normale uitoefening ervan; wanneer iemand de juiste uitgestrektheid van zijn eigendom bepaalt, en de grenzen ervan afbakent door zichtbare tekens, doet hij niets anders dan zijn eigendomsrecht uitoefenen. Dat is de opvatting van de meeste auteurs en het Hof van Cassatie heeft zulks bevestigd (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 280; DERINE, R., *Overzicht van Rechtspraak (1965-1968)*, *Zakenrecht*, T. P. R., 1969, 723, noot; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 952; LAURENT, VII, nr. 417; *Rép. P. Dr. B., Complément II*, Tw. *Bornage*, nr. 6; DEMOLOMBE, XI, nr. 241; JOSSERAND, I, nr. 1437 *bis*; Cass., 7 mei 1903, *Pas.*, 1903, I, 192; Cass., 9 okt. 1953, *R.W.*, 1953-54, 1475). Wie zegt eigenschap van het eigendomsrecht sluit noodzakelijk alle gedachte van erfdiensbaarheid uit als juridische grondslag van de afpaling.

Anderzijds zijn de verplichtingen door artikel 646 B.W. opgelegd aan de nabuur, wettelijke verplichtingen voortvloeiend uit de nabuurschap. De wet legt immers aan iedere eigenaar op met zijn nabuur tussen te komen in de verichtingen en in de kosten van afpaling. Het is dus een verbintenis uit de wet (vgl. art. 1370 B.W. en art. 591, 3°, Ger. W.; KLUYSKENS, *Verbintenissen*, nr. 3; Cass., 18 maart 1948, *Pas.*, 1948, I, 179), en niet een verbintenis uit een quasi-contract van buurschap, zoals POTHIER (éd. Bugnet, IV, blz. 38) en na hem PLANIOL (uitg. 1900, I, nr. 1070) het voorstellen. Deze verbintenis volgt dus uit het gezag van de wet; ze ontstaat buiten de wil om, of het persoonlijk toedoen van degene die verbonden is. Ze behoort tot de wettelijke regeling van de nabuurschap.

Vele auteurs en ook het Nederlands burgerlijk wetboek behandelen dan ook terecht de afpaling bij de rechten en verplichtingen tussen eigenaars van naburige erven (Titel IV, Ned. B.W.). Het burgerlijk wetboek kent deze wijze van klassifikatie niet, hoewel het nochtans op verscheidene plaatsen spreekt van verplichtingen tussen naburige eigenaars (art. 1370, 651 en 652 B.W.; PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., III, nr. 430).

Die verbintenis is nochtans geen persoonlijke verbintenis, zij heeft een zakelijk karakter; zij is niet aan de persoon maar aan het erf zelf verbonden. Zij bestaat immers slechts in hoofde van de nabuur, naar aanleiding van zijn bezit van het erf; zij ontstaat en verdwijnt met het eigendomsrecht, waaraan zij als een last verbonden is. Het is zoals men zegt, een verbintenis *propter rem*, een reële of zakelijke verbintenis (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 280; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 952; *Rép. P. Dr. B., Complément II*, Tw. *Bornage*, nr. 9; PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., III, nr. 430; BONNECASE, *Précis de droit civil*, I, nr. 612, en II,

nrs. 131 e.v.; DE JUGLART, M., *Obligation réelle et servitude*, blz. 248; LIMPENS, nr. 134).

Een afpaling kan op minnelijke wijze gebeuren of door tussenkomst van de rechter. In beide gevallen vormt ze een tweezijdige handeling (DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot bij Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 35; zie verder, nr. 5). In het eerste geval maakt ze het voorwerp uit van een overeenkomst (zie verder, nr. 33), in het tweede is ze de uitvoering van een vonnis (zie verder, nr. 72).

4 Uit de bovenstaande beschouwingen nopens de juridische aard van de uit artikel 646 B.W. voortvloeiende rechten en verplichtingen, kan men onmiddellijk reeds enkele belangrijke gevolgtrekkingen maken.

Is het recht op afpaling niets anders dan een attribuut van het eigendomsrecht, dat daarvan onafscheidbaar is, en slechts bestaat zolang het eigendomsrecht zelf bestaat, dan vloeit daaruit voort dat de vordering tot afpaling, in tegenstelling met de vorderingen gesteund op een erfdiensbaaerheid, onverjaarbaar is (LAURENT, VII, nr. 439; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 968; zie verder, nrs. 41 en 43). Anderzijds vloeit uit het wettelijk karakter van de afpalingsplicht voort dat de geschillen inzake afpaling, bij toepassing van artikel 591, 3°, Ger. W., tot de bijzondere bevoegdheid van de vrederechter behoren (zie verder, nr. 50).

Boven werd reeds gezegd, dat het recht op afpaling de openbare orde aanbelangt. Daaruit dient afgeleid te worden, dat de overeenkomst waardoor de partijen wederzijds afzien van het recht hun naburige erven af te palen, voor onbestaande moet gehouden worden (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 281; *Rép. Fuzier-Herman*, Tw. *Bornage*, nr. 70; DEMOLOMBE, XI, nr. 241; HUC, IV, nr. 299).

Tenslotte, als eigenschap van het eigendomsrecht, is het recht op afpaling, evenals dat recht, een zakelijk onroerend recht en als dusdanig een onlichamelijk onroerend goed. De vordering die dat recht sanctioneert, d.w.z. de vordering tot afpaling, is dus een zakelijke onroerende rechtsvordering (zie verder, nrs. 39 en 40).

AFDELING II

BEPALINGEN

5 Het doel van de afpaling is, op een bestendige en zichtbare wijze de scheidingslijn tussen de erven vast te leggen.

Om daartoe te kunnen overgaan, moet echter de juiste ligging van die lijn bekend en erkend zijn door de betrokken eigenaars, zoniet zal men vooraf de grenslijn moeten opzoeken en tegensprekelijk bepalen.

Deze laatste verrichting kan men de grensbepaling noemen (*délimitation*), terwijl het materiële plaatsen van de palen op de aldus bepaalde lijn de eigenlijke afpaling of afscheiding kan genoemd worden (*abornement*). Het burgerlijk wetboek maakt dit onderscheid niet en spreekt alleen van „afpaling”. In de beide gevallen wordt daardoor dus zowel de grensbepaling als de eigenlijke afpaling bedoeld.

In die ruime betekenis kan men dan ook van de afpaling de volgende bepaling geven: een tweezijdige rechtshandeling die erin bestaat, op tegensprekelijke wijze, de scheidslijn tussen twee eigendommen te bepalen en door blijvende uitwendige tekens aan te duiden (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 954; *Rép. P. Dr. B., Complément II*, Tw. *Bornage*, nr. 1; DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot onder Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 35, nr. 5).

Geschiedt zulks in der minne, dan spreekt men van minnelijke afpaling of overeenkomst van afpaling (zie verder, nrs. 33 e.v.). Doorgaans zal nochtans de bepaling van de grenslijn aanleiding geven tot allerlei betwistingen, zelfs nopens de eigendom zelf. Soms zal de nabuur eenvoudigweg weigeren tot afpaling over te gaan. De vordering die ertoe strekt hem daartoe te dwingen, noemt men de vordering tot afpaling. Daarmee wordt de gerechtelijke afpaling beoogd.

Een vordering wordt evenwel ook nog vordering tot afpaling genoemd, wanneer zij er enkel toe strekt het herplaatsen te bekomen van palen, die na een eerste afpaling verdwenen of verplaatst zijn. Men zou ze vordering tot herplaatsen van palen kunnen noemen.

Is deze verplaatsing of verdwijning het werk van de nabuur, dan pleegt hij een bezitsstoornis, waartegen de bezitsvorderingen kunnen ingesteld worden, op voorwaarde dat ze niet sedert meer dan een jaar verplaatst werden (art. 1370 en 1371 Ger. W.). Deze vordering kan men noemen de vordering tot herstel van grenspalen — *action en déplacement de bornes* — (DEMOLOMBE, XI, nr. 246; zie verder, nrs. 85 tot 87).

De administratieve afpaling is een door de Staat, de provincie, de gemeente of een openbare instelling gevraagde afpaling van hun goederen. Er zijn verschillende soorten van administratieve afpalingen, die geschieden volgens een bijzondere administratieve rechtspleging. Daarnaast is er ook nog de afpaling die gedaan wordt in het raam van de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet (zie verder, nrs. 91 e.v.).

Een paal of grenspaal is het uitwendig teken dat geplaatst wordt op de door de partijen erkende of door de rechter bepaalde grenslijn. Er bestaat geen wettelijk type van palen. De partijen komen daaromtrent overeen en bij gebrek aan overeenstemming zal de rechter de te gebruiken palen aanduiden.

Worden dus slechts als paal in de boven bedoelde zin beschouwd, die tekens waaromtrent geen twijfel bestaat, dat zij als dusdanig door de partijen erkend of door de rechter opgelegd werden. Dat zal dan ook een feitenkwestie zijn (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 955 en voetnoten 1 en 2). Verder wordt gezegd hoever de beoordeelingsvrijheid van de rechter in dat verband strekt (zie nrs. 15 e.v. en 89).

Gewoonlijk wordt als paal gebruikt, een steen waarvan het bovenzvlak en het bovenste gedeelte der zijvlakken gekapt zijn; men zou ook nog een voorwerp in ijzer, hout of ander materiaal kunnen gebruiken. Niets belet een bestaande afsluiting, een muur, een haag, een waterloop of een ander natuurlijk scheidingsteken aan te nemen. In rotsachtige streken wordt soms een teken gekapt in de rots. Op zekere plaatsen bestaan nog hoekbomen (zie art. 545 S.W.) die als paal dienen. Deze bomen kunnen slechts geveld worden in bijzijn van beide partijen. Indien er betwisting bestaat, of er al dan niet opnieuw een boom zal geplaatst worden, zal de rechter beslissen.

Artikel 38 Veldwetboek schrijft het opstellen voor van een proces-verbaal van afpaling. Dat is de akte inhoudende het akkoord van de partijen nopens de ligging van de grenslijn en de beschrijving van de verrichtingen der afpaling (zie verder, nrs. 73 e.v.).

AFDELING III

RECHTSBRONNEN

6 Het burgerlijk wetboek behandelt de afpaling in één enkel en kort artikel: artikel 646. Verder bevat het zesde hoofdstuk van het Veldwetboek een paar artikelen — artikelen 38 en 39 — die meer in het bijzonder betrekking hebben op de proces-verbaal en de plannen van afpaling en op de tussenkomst van een deskundige in de plaats van de onwillige nabuur. Artikel 591, 3°, gerechtelijk wetboek regelt de bevoegdheid inzake afpaling.

Dat zijn de enige wetsbepalingen van zogenaamd gemeenrecht.

De bepalingen met betrekking tot de voornaamste administratieve afpalingen staan in het Boswetboek (art. 24 e.v.) voor wat betreft de afpaling van de eigendommen onderworpen aan het bosregime, en in het Veldwetboek (art. 41 e.v.) voor de andere goederen van de Staat, de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen.

De ganse wetgeving wordt tenslotte herleid tot artikel 646 B.W. Het spreekt dan ook vanzelf, dat het gewoonterecht, de rechtsleer en vooral de rechtspraak een grote rol vervuld hebben in de volledige regeling van de stof der afpaling, zoals zij thans, bijna in haar geheel, sedert jaren vaststaat.

HOOFDSTUK II

VEREISTEN TOT AANSPRAAK OP AFPALING

7 Uit de ontleding van artikel 646 B.W. blijkt, dat de uitoefening van het verleende recht kan geschieden, door de eigenaar van een erf tegen de eigenaar van een aanpalend erf.

Om de afpaling te kunnen vragen moeten enerzijds, de erven zelf aan bepaalde vereisten voldoen, terwijl anderzijds, degenen door wie en tegen wie ze gevraagd wordt ten opzichte van de wederzijdse erven, een bepaalde hoedanigheid moeten bezitten. Dit laatste punt wordt behandeld in een volgend hoofdstuk (zie verder, nrs. 19 e.v.). Hier gaat het enkel over de vereisten met betrekking tot de af te palen erven zelf.

Er zijn er vier:

1. men moet te doen hebben met grondeigendommen;
2. deze moeten aan elkaar palen;
3. zij moeten toebehoren aan verschillende eigenaars;
4. er mag tussen die erven nog geen vroegere afpaling geschied zijn.

AFDELING I

GRONDEIGENDOMMEN

8 De afpaling is, in beginsel althans, slechts mogelijk tussen grondeigendommen. Hieronder zijn niet alleen de onbebouwde erven begrepen, maar ook die waarop gebouwen opgetrokken zijn, op voorwaarde dat de gebouwen van de wederzijdse eigenaars gescheiden zijn door een strook vrije grond, of dat het ene erf bebouwd is en het andere onbebouwd.

Toch had de rechtbank van eerste aanleg te Gent te kennen van een vordering tot afpaling van een ruimte onder aaneengrenzende gebouwen die eigendom waren van verschillende eigenaars. De rechtbank oordeelde dat geen grensbepaling nodig was, omdat de scheidingslijn bepaald is door de projectie van de bovengrondse scheidingslijn, welke op haar beurt bepaald is door de middellijn van de gemene muur. Er bestond dus enkel aanleiding tot materiële afscheiding van de ondergrondse ruimte (Rb. Gent, 21 nov. 1960, *Canse t/ Van Petegem, onuisg.*).

De afpaling is dus enkel uitgesloten wanneer de twee eigendommen slechts aan elkander grenzen door aaneengebouwde gebouwen (LAURENT, VII, nr. 418; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 473; AUBRY en RAU, II, § 199, 1°, *in fine*; Cass. fr., 4 maart 1879, *Dall. Pér.*, 1879, I, 183).

Als grond hiervoor, wordt veelal aangenomen, dat de aanrakingslijn der naast elkaar gebouwde muren, de grenslijn tussen de twee erven bepaalt en dus iedere vraag tot afpaling overbodig is (Rb. Antwerpen, 1 febr. 1960, *R.W.*, 1960-61, 439). Hij die beweert dat de grenslijn verder op het erf van zijn nabuur moet liggen, zal niets gebaat zijn met een vordering tot afpaling in te stellen. Alleen door een revindicatie zal hij de wijziging van de grenslijn kunnen bekomen (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285; BEUDANT, IV, nr. 556; Vred. Neerpelt, 8 okt. 1957, *R.W.*, 1957-58, 2030).

DE PAGE en DEKKERS (V, nr. 960 en voetnoot 3, blz. 840) menen dat de afpaling slechts dan zal uitgesloten zijn, wanneer de scheidingsmuur vermoed moet worden gemeen te zijn. Het spreekt vanzelf dat een gemene muur, die noodzakelijkerwijze op de grenslijn staat, de afpaling uitsluit. Maar, daarbuiten, blijkt het toch redelijk aan te nemen dat, wanneer twee onderscheiden muren, die zelfs wettelijk vermoed moeten worden niet gemeen te zijn (b.v. in de gevallen van art. 654 B.W.) juist naast elkaar opgetrokken zijn, zelfs indien zulks niet gelijktijdig geschiedde, iedere afpaling uitgesloten is. Het lijkt nogal simplistisch te beweren dat een der eigenaars zou kunnen zeggen, dat hij die muur niet als paal beschouwt en derhalve, zonder te revindiceren, de grenslijn mag betwisten en een afpaling mag eisen. Hoe kan hij dit immers beweren wanneer, zonder enig protest hij of zijn rechtsvoorganger de muur heeft opgetrokken, naast die van zijn nabuur, of deze een muur heeft laten bouwen naast zijn gebouw. Dat zal toch het bewijs zijn dat de beide partijen de aanrakingslijn der gebouwen als scheidingslijn erkend hebben. Het is een buitengerechtigke b e k e n t e n i s van het bestaan van een afpaling (zie verder, nr. 18).

AFDELING II

AANEENGRENZENDE EIGENDOMMEN

9 Er kan natuurlijk geen sprake zijn van afpaling tussen eigendommen die niet aaneengrenzen. Men kan slechts zijn nabuur tot afpaling dwingen. Het zal nochtans in sommige omstandigheden mogelijk zijn om, naar aanleiding van een afpaling tussen twee aaneengrenzende erven de eigenaars van de verder gelegen eigendommen in de zaak te roepen (zie verder, nr. 12).

De vraag kan echter gesteld worden, of een afpaling nog mogelijk is, wanneer de twee erven van elkander gescheiden zijn door een weg of een waterloop. In beginsel zullen die erven niet meer aan elkander grenzen, en zal een afpaling uitgesloten zijn, indien het eigendomsrecht over die weg of waterloop niet toebehoort aan de aangelanden. De afpaling kan nochtans ook nog om een andere reden uitgesloten zijn, met name indien een waterloop als natuurlijke grens moet beschouwd worden of indien de weg of de waterloop die de erven van elkander scheidt door de beide partijen als werkelijke scheidingslijn erkend werden (*Rép. P. Dr. B., Complément II, Tw. Bornage*, nrs. 34 en 35).

10 Indien er tussen de twee erven een openbare weg loopt, die als dusdanig erkend is, grenzen ze in beginsel niet meer aaneen (vaststaande rechtsleer en rechtspraak; zie o.m. DE PAGE en DEKKERS, nr. 959; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285; PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., III, nr. 433; *Rép. P. Dr. B., Complément II, Tw. Bornage*, nr. 34; *Cass. fr.*, 6 nov. 1866, *Rec. Sirey*, 66, I, 427). Indien echter de zate van de weg (*assiette*) toebehoort aan de aangelanden — zulks is het geval voor de buurtwegen in het Vlaamse land (GENOT, V., *De la voirie publique par terre*, 3e ed. du *Traité de Marcotty*, nr. 112; Gent, 12 jan. 1949, *R.W.*, 1948-49, 1331) — dan belet deze weg de aaneengrenzing niet (*anders*: Ieper, 8 april 1936, *R.W.*, 1935-36, 1558). In dat geval zal er nochtans, bij het plaatsen van de palen, moeten rekening gehouden worden met de bestemming van openbaar nut van de weg; zij zullen, bijvoorbeeld, zodanig in de grond moeten geplaatst worden, dat zij er niet boven uitsteken, en het vrije openbaar verkeer niet hinderen (DE PAGE en DEKKERS, nr. 959; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 861).

De voetpaden die voorkomen op de atlas der buurtwegen blijven eigendom van degenen op wiens grond zij gevestigd zijn (GENOT, V., *t.a.p.*).

Wanneer die weg langs de grens van een eigendom ligt, is er dus nog aaneengrenzing met het eigendom aan de overzijde van de weg (*anders*: Vred. Peruwelz, 3 mei 1900, *Pand. Pér.*, nr. 1252).

Zijn de eigendommen gescheiden door een aan de aangelanden gemene weg, zoals een buurweg of uitbatingsweg, of door een private weg of pad, toebehorend aan een van de aangelanden, dan neemt zulks ook niet de aaneengrenzing weg (DE PAGE, *t.a.p.*; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 471; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément II*, Tw. *Bornage*, nrs. 34 en 35, en de aldaar aangehaalde rechtspraak).

11 De erven die gescheiden zijn door een waterloop, waarvan geen bijzondere titel van eigendom door de oevereigenaars kan voorgebracht worden, grenzen niet aan elkander (BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 908). Dit wordt zowel voor de bevaarbare als voor de niet-bevaarbare noch vlotbare waterlopen aangenomen (DE PAGE en DEKKERS, nr. 959; LAURENT, VII, nr. 418; DEMOLOMBE, XI, nr. 266).

De bevaarbare waterlopen behoren tot het openbaar domein en dus palen de eigendommen die zij doorkruisen niet aaneen. Wat echter de niet-bevaarbare noch vlotbare waterlopen betreft, werden nopens het eigendomsrecht van de bedding en de waters, uiteenlopende stellingen verdedigd, ook nog na de wet van 15 maart 1950, waarbij de wet van 7 mei 1877 gewijzigd werd (zie desbetreffend: DE PAGE en DEKKERS, nrs. 768 en 769, en *Complément*, III, blz. 389; LINDEMANS, *Het eigendom van de niet-bevaarbare en niet-vlotbare waterlopen*, *R.W.*, 1950-51, 1249; GENOT, V., *Législation nouvelle en matière de cours d'eau non navigables*, blz. 14 en 15). Men kan zich afvragen of aan die betwistingen een oplossing werd gebracht door artikel 16 van de nieuwe wet van 28 december 1967. Daar is immers toch nog altijd maar sprake van een vermoeden van eigendom van de Staat, de provincie of de gemeente, naargelang het een waterloop van de eerste, de tweede of de derde categorie betreft. Het tweede lid van dat artikel laat de aangelanden toe hun eigendomsrecht van de drooggelegde bedding te bewijzen.

Het is hier de plaats niet stelling te kiezen in dit zeer omstreden vraagstuk. Een ander criterium, dat geen verband houdt met het vereiste van de aaneengrenzing der af te palen erven, zal hier echter de oplossing kunnen brengen. Immers, een andere reden waarom een niet-bevaarbare noch vlotbare waterloop die tussen erven loopt, de afpaling van die erven in de weg staat, ligt hierin, dat in feite een dergelijke waterloop een natuurlijke grens tussen de erven uitmaakt. Die grens zal echter uiteraard zelf niet op onveranderlijke en blijvende wijze kunnen bepaald en door een uitwendig teken aangeduid worden, vermits de waterloop zelf niet onveranderlijk is.

Die grens is dus niet vatbaar voor afpaling (FUZIER-HERMAN, *Code civil annoté*, uitg. R. Demogue, II, art. 646, nrs. 16 e.v., met de aldaar aangehaalde rechtspraak, o.a. Cass. fr., 11 dec. 1901, *Rec. Sirey*, 1903, I, 461; KERREMANS, *Afpaling*, *T. Not.*, april 1955; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 2).

Deze redenering zal natuurlijk niet gelden wanneer het gaat om te enge en ondiepe waterlopen, evenals overigens voor gewone beken of grachten, waarvan de loop al te gemakkelijk door de belanghebbenden kan gewijzigd worden. Het blijkt redelijk aan te nemen dat er in dit geval nog aaneengrenzing is en dus de afpaling nog mogelijk blijft.

12 Wanneer zullen nu de eigenaars van de niet-aaneengrenzende goederen kunnen in de zaak geroepen worden?

Soms zal het niet mogelijk zijn tot de grensbepaling tussen twee eigendommen te geraken, zonder de verder gelegen eigenaars te doen tussenkomen. Zulks zal het geval zijn wanneer de opmeting van de beide af te palen percelen uitwijst, dat zij samen een merkelijk mindere oppervlakte hebben dan die welke zij in werkelijkheid samen zouden moeten hebben. Het zal dan nuttig zijn dit tekort bij de nevenliggende eigendommen te gaan opzoeken, desnoods door opmetingen van verschillende aan elkander grenzende percelen, en zulks tot zover men aan een met zekerheid erkende grenslijn komt.

Hierover is iedereen het eens (DE PAGE en DEKKERS, nr. 959; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 33; DEMOLOMBE, XI, nr. 267; AUBRY en RAU, II, § 199, 1°, blz. 336; PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., III, nr. 437). De meningen verschillen echter nopens de wijze waarop deze oproeping tot tussenkomst kan geschieden. Het valt niet te betwijfelen, zegt men, dat, in beginsel, de aanlegger niet vermag de eigenaar van een erf dat aan het zijne niet grenst, in de zaak te roepen. Artikel 646 B.W. geeft hem dat recht niet. Alleen de verweerder, nabuur van dat erf, zou zulks mogen doen (LAURENT, VII, nr. 425; DE PAGE en DEKKERS, nr. 959; *Rép. P. Dr. B., t.a.p.*). Deze redenering is theoretisch wel juist, doch daarbij worden de beginselen ter zake van gedwongen tussenkomst uit het oog verloren. Krachtens deze beginselen mag men tot tussenkomst dagvaarden, iedere persoon die tegen het vonnis het rechtsmiddel van derden-verzet zou kunnen aanwenden of die zou kunnen invoeren, dat het tegenover hem geen gezag van gewijsde bezit (*Rép. P. Dr. B., Tw. Intervention en matière civile*, nr. 84; VAN BAUWEL, I, nr. 207). Op die grondslag zullen dan ook, in een vordering tot afpaling de partijen, zowel eiser als verweerder, de verder gelegen eigenaar kunnen doen tussenkomen (VAN BAUWEL, *t.a.p.*).

Het is dan ook terecht dat de meeste auteurs en talrijke rechtbanken aannemen, zij het dan ook soms om andere en niet zelden slechts om praktische redenen, dat de eiser onmiddellijk tot tussenkomst mag dagvaarden (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 472, met de aldaar aangehaalde rechtsleer en rechtspraak; *Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 53; AUBRY en RAU, II, § 199, 1°, blz. 338 en voetnoot 9; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 909; DEMOLOMBE, XI, nr. 267; Cass. fr., 20 juni 1855, *Rec. Sirey*, 57, I, 733). Het is dus ook niet nodig dat de rechtbank voorafgaandelijk het in de zaak roepen zou bevelen hebben (Cass. fr., 20 juni 1855, *t.a.p.*). De vroeger door de auteurs behandelde vraag of de rechter van ambtswege de tussenkomst van de verdergelegen eigenaar kan bevelen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 959; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nrs. 33 en 51) is thans door artikel 811 Ger. W. opgelost: de rechter kan niet van ambtswege de tussenkomst bevelen.

Indien hij die tussenkomst nodig acht om het hem onderworpen geschil nopens de grensbepaling op te lossen kan hij zulks bij vonnis vaststellen en het initiatief tot het in de zaak roepen van derden aan de partijen overlaten.

De derde zal ook zelf vrijwillig kunnen tussenkomen. Maar, evenals wanneer hij tot tussenkomst gedwongen wordt, zal de rechtbank steeds soeverein beslissen of zijn tussenkomst al dan niet noodzakelijk is (Cass. fr., 22 jan. 1902, *Rec. Sirey*, 1905, I, 74; Cass. fr., 7 maart 1900, *Rec. Sirey*, 1902, I, 351).

AFDELING III

VERSCHILLENDE EIGENAARS

13 Het is vanzelfsprekend dat de af te palen eigendommen moeten toebehoren aan verschillende eigenaars. In dit verband dient nochtans een woord gezegd te worden nopens de onverdeelde eigenaars. Deze kunnen natuurlijk elkander niet dwingen om de aaneengrenzende erven die hun in onverdeeldheid toebehoren af te palen; zij beschikken alleen over de vordering tot verdeling (Rb. Dendermonde, 31 dec. 1886, *Pas.*, 1887, III, 119). Maar eens dat aan de onverdeeldheid een einde gesteld werd, kunnen zij de grenzen van het hun toegevoezen aandeel laten vastleggen door afpaling. Aldus werd gevonnist, dat de vrede-rechter bevoegd is om, in een vordering tot afpaling, aan ieder naburige eigenaar het aandeel aan te wijzen dat hem toekomt overeenkomstig een akte van scheiding en deling en om de opmeting te bevelen ten einde de uitgestrektheid der af te scheiden eigendommen en de grenslijn ervan te bepalen (Cass., 10 mei 1861, *Pas.*, 1861, I, 146; Cass. fr., 14 juni 1876, *Dall. Pér.*, 1876, I, 324).

Niets belet natuurlijk dat, in een akte van verdeling, nadat aan de onverdeelde eigenaars hun respectieve kavels toebedeeld werden, of terzelfder tijd, de grenzen van die kavels bepaald worden en dat de partijen de verbintenis aangaan palen te plaatsen op die grenslijn. De vraag kan gesteld worden of de vroegere medeëigenaars, nadat zij voor de verdeling, en in het vooruitzicht daarvan, hun erven hebben opgemeten en afgepaald, na de verdeling daarop nog kunnen terugkomen. Een eigenlijke afpaling is er immers niet geschied, het was slechts een verrichting die deel uitmaakte van de verdeling. Zij zal nochtans blijkbaar als minnelijke afpaling gelden, indien in de akte van verdeling daaraan geen wijziging meer gebracht wordt (*vgl.* nochtans: CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 474; DEMOLOMBE, XI, nr. 265).

Betreffende het recht van de vruchtgebruiker om de afpaling te vragen van zijn erf met een daarneven liggend erf van de blote eigenaar, zie verder, nr. 25. Ook de Staat, de provincies, de gemeenten en de openbare instellingen kunnen bij een afpaling betrokken worden, en dit zowel wat hun privaat domein als wat hun publiek domein betreft.

Gaat het initiatief uit van een particulier dan geschiedt de afpaling in de vormen omschreven bij de artikelen 646 B.W. en 38 en 39 Veldwetboek.

Is het de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling die de afpaling vordert, dan wordt een bijzondere administratieve procedure gevolgd (art. 41 tot 47 Veldwetboek en art. 24 e.v. Boswetboek).

Daar wordt verder op teruggekomen in nrs. 91 e.v.

AFDELING IV

GEBREK AAN VROEGERE AFPALING
EXCEPTIE VAN NIET-ONTVANKELIJKHEID
BEWIJS VAN VROEGERE AFPALING

14 In de drie voorgaande afdelingen werden de eigenlijke vereisten behandeld, waaraan de af te palen erven zelf moeten voldoen, om het voorwerp van een vraag

tot afpaling te kunnen uitmaken. Het zal de eiser volstaan, dat hij bewijst dat die vereisten vervuld zijn en dat hij bovendien bewijst dat hijzelf de vereiste hoedanigheid bezit — d.w.z. in beginsel, dat hij eigenaar is —, opdat zijn vordering ontvankelijk zou zijn. Hij moet dus niet bewijzen dat er nog geen afpaling geschiedde, maar, de verweerder zal bij wijze van exceptie kunnen opwerpen, dat er reeds een afpaling gedaan werd, b.v. wanneer er reeds palen of scheidingstekens bestaan die daarvan getuigen.

Er dient hier voorafgaandelijk gezegd te worden dat in zekere gevallen, zelfs na een vroegere afpaling, er een nieuwe afpaling zal kunnen gevraagd worden. Aldus zal, in geval van verdwijning van palen die tegensprekelijk geplaatst werden, en waaromtrent een proces-verbaal van afpaling opgemaakt werd, de herplaatsing ervan naar de gegevens van het bestaande proces-verbaal kunnen geeïst worden (zie verder, nrs. 45, 82 en 85). Dat is eigenlijk geen nieuwe vordering tot afpaling, doch slechts een vraag tot nieuwe afscheiding (zie boven, nr. 5). Indien er echter meer dan dertig jaar verlopen zijn sedert de verdwijning, zal de verweerder kunnen inroepen dat het proces-verbaal alle waarde verloren heeft, en dan zal een geheel nieuwe afpaling kunnen bevolen worden (DE PAGE en DEKKERS, nr. 972, en voetnoot 1; zie verder, nr. 83). Dat zal ook het geval zijn wanneer, niettegenstaande het bestaan van een proces-verbaal en van palen, die overeenkomstig de aanduidingen ervan geplaatst zijn, de eiser zich beroept op een voor verkrijgende verjaring nuttig bezit dat daarmede strijdig is (DE PAGE en DEKKERS, nr. 972; zie verder, nr. 83).

15 Wat zal nu de verweerder dienen te bewijzen om in zijn exceptie van vroegere afpaling te slagen; of, m.a.w., wanneer zullen de tussen de erven bestaande palen of andere scheidingstekens een nieuwe afpaling uitsluiten? Met op deze vraag te antwoorden zal tevens, grotendeels althans, het probleem van het bewijs van de afpaling uiteengezet zijn (zie verder, nr. 38).

Het ligt voor de hand dat het bestaan van om het even welk uiterlijk teken tussen de erven, niet zal voldoende zijn om de vraag van de nabuur af te wijzen. Aldus zal het eenvoudig bestaan van grachten, hagen, muren of andere afsluitingen niet volstaan (PLANIOL en RIPERT, tweede uitg., nr. 433; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 862). Er werd reeds op gewezen dat slechts die uiterlijke tekens als palen kunnen aangezien worden, waarvan het bewezen is, dat zij door de naburen als zodanig erkend of door de rechter opgelegd werden (zie boven, nr. 5; RENARD en HANSENNE, *Examen de jurisprudence (1966-1969)*, *Les Biens*, R. Crit. J. B., 1971, 108; Vred. Jumet, 17 febr. 1965, *T. Vred.*, 1966, 147; vgl. Cass., 11 jan. 1968, *Pas.*, 1968, I, 605).

Maar wanneer de bestaande palen volledig overeenstemmen met degene die volgens de plaatselijke gewoonten gebruikt worden, of wanneer tussen de erven vanouds geplaatste scheidingstekens staan, zoals oude bomen of stronken, oude stenen, enz., kan men dan niet zeggen, dat iedere vraag tot afpaling niet ontvankelijk is, indien de eiser niet kan bewijzen dat die tekens niet op tegenspraak geplaatst worden, als scheidingstekens van een erkende grenslijn?

Zekere auteurs en een groot deel der rechtspraak, vooral de oudere, schijnen deze mening toegedaan te zijn (AUBRY en RAU, II, § 199, 3°, blz. 346 en voetnoten 21 en 22; *Pandectes françaises*, Tw. *Bornage*, nr. 143; Aix, 17 juli 1838, *Rép. Dall.*, Tw.

Bornage, nr. 20; Luik, 13 maart 1834, *Pas.*, 1834, II, 67; Gent, 2 dec. 1853, *Pas.*, 1854, II, 72; Rb. Brugge, 18 jan. 1913, *T. Vred.*, 1914, 323; Vred. Nevele, 6 nov. 1941, *T. Vred.*, 1942, 309).

Het bestaan van dergelijke palen of scheidingstekens zal voorzeker een zeer ernstige aanduiding zijn van het bestaan van een vroegere afpaling. Het valt nochtans niet te betwijfelen, dat door de wet geen enkel vermoeden van afpaling gehecht wordt aan het bestaan van palen (LAURENT, VII, nr. 420), ook al zijn het oude tekens of al stemmen zij volkomen overeen met de gebruikelijke palen (Pand. B., Tw. *Bornage*, nr. 32).

Men moet dus aannemen dat ook deze palen geen uitzondering maken op de regel, en dat het aan de verweerder is te bewijzen dat om het even welke paal of uiterlijk scheidingsteken, waarvan hij het bestaan inroept, geplaatst werd met de onderlinge toestemming van de naburige eigenaars, of door deze als werkelijke paal erkend werd of door een uitspraak van het gerecht opgelegd werd (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 960; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 475; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 38; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 910; RAVIART, *Traité théorique et pratique des actions possessoires et du bornage*, nr. 460 bis; zie nochtans verder, nr. 17 wat gemene muren, hagen of grachten betreft).

16 Hoe kan de verweerder dit bewijs leveren?

In vele gevallen zal dat bewijs gemakkelijk kunnen voorgebracht worden, wanneer er een proces-verbaal van afpaling of enig ander bewijskrachtig geschrift voorhanden is. Maar zal er, zoals sommige beweren, steeds een schriftelijk bewijs nodig zijn wanneer de waarde van het geschil de 3.000 fr. te boven gaat (LAURENT, VII, nr. 419; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 475; *Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 32; THIRY, F., *La présence de bornes entre deux terrains contigus, empêche-t-elle l'intentement de l'action judiciaire en bornage, quand il n'est pas reproduit, en même temps, un procès-verbal écrit d'abornement*, *Belg. Jud.*, 1937, blz. 504 e.v.; Aarlen, 22 okt. 1882, *Pas.*, 1883, III, 301)? Of, mag met andere auteurs en de meeste rechtspraak worden aangenomen, dat alles herleid wordt tot een feitenkwestie, dat aan het oordeel van de rechter overgelaten wordt (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285, met de aldaar aangehaalde rechtspraak; *Nov., Droit civil*, II, nr. 917)?

Naar gemeen recht kan iedere rechtshandeling waarvan het voorwerp een waarde heeft van meer dan 3.000 fr., slechts door geschrift bewezen worden (art. 1341 B.W.).

Vermits de afpaling een rechtshandeling is (zie boven, nr. 5), kan er dus in beginsel, enkel een schriftelijk bewijs aanvaard worden (DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot onder Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 36, nr. 6).

17 Tot staving van de stelling dat de afpaling ook in ieder geval door getuigen en vermoedens mag bewezen worden, wordt wel eens beweerd, dat, vermits het bewijs van de eigendom zelf, bij gebreke van titel, door andere bewijsmiddelen, vermoedens inbegrepen, kan geleverd worden, het logisch is aan te nemen, dat ook voor de afpaling niet noodzakelijk een schriftelijk bewijs vereist is (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285). Maar, zo men door alle middelen zijn eigendomsrecht,

en de uitgestrektheid van dat recht kan bewijzen, m.a.w., zo men aldus de ligging van de grenslijn mag bewijzen, dan mag men daaruit niet afleiden, dat men, door dezelfde middelen mag bewijzen dat deze grenslijn tegensprekelijk bepaald of erkend en afgebakend werd. Deze tegensprekelijke rechtshandeling kan slechts overeenkomstig de regelen van artikel 1341 B.W. bewezen worden, tenzij men aanneemt, dat men zich van die rechtshandeling geen geschreven bewijs heeft kunnen aanschaffen.

Er zijn wel gevallen denkbaar, waarin men zich geen schriftelijk bewijs heeft kunnen aanschaffen of waarin althans gewoonlijk geen geschrift opgesteld wordt. B.v.: wanneer twee eigenaars samen op de scheidingslijn van hun erven één rij bomen planten. Daardoor zal meteen de grenslijn erkend en afgebakend zijn. Van dergelijke materiële handeling kan men bezwaarlijk een geschrift eisen.

En hier wordt een delikater probleem aangeraakt. Er werd reeds gezegd, dat de kwestie of een paal, als een werkelijke paal, d.w.z. als een door de partijen erkend, of door de rechter opgelegd scheidingssteken tussen de erven te beschouwen is, een feitenkwestie is, waarover de rechter soeverein beslist (zie boven, nr. 5). Dat betekent nochtans niet, dat de rechter zich ook mag steunen op getuigen en vermoedens om te beslissen of er al dan niet een tegensprekelijke grensbepaling gedaan werd.

De vrijheid van de rechter beperkt er zich enkel toe te beslissen of een paal, die tussen de erven gevonden werd, al dan niet het karakter heeft van een werkelijk scheidingssteken. Maar daarnaast moet nog uitgemaakt worden of die paal door de partijen tegensprekelijk geplaatst werd op een door hen erkende grenslijn. En hier kan de vraag gesteld worden of, in het geval de rechter soeverein beslist, dat de tussen de erven gevonden palen werkelijke palen zijn in de bovenbedoelde zin, door getuigen of vermoedens het materieel feit van het plaatsen van die palen, op de bevonden plaatsen, mag bewezen worden. Het is blijkbaar redelijk aan te nemen, dat dit bewijs toegelaten is. Immers, bewijst men daardoor niet rechtstreeks de rechtshandeling der afpaling; het volledig bewijs daarvan zal slechts voortvloeien uit de soevereine vaststelling van de rechter, dat de door de beide eigenaars samen geplaatste scheidingsstekens, werkelijk palen zijn (*vgl.* verder, nr. 18).

In ieder geval zal men beroep kunnen doen op getuigenissen en vermoedens, wanneer men het bewijs wil leveren dat een muur, een haag, of een gracht gemeen is en dus als bestaande afpaling te beschouwen is.

De gemeenschap veronderstelt immers noodzakelijk dat die muur, haag of gracht op de grenslijn van de erven gelegen is (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 960; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 931; Gent, 16 dec. 1936, R.W., 1936-37, 1189).

Door de gemeenschap te bewijzen, zal dus meteen de afpaling bewezen zijn. Welnu de gemeenschap kan voortspruiten uit wettelijke vermoedens. Zo zal het bestaan van een muur of een haag tussen twee erven de afpaling uitsluiten, wanneer die naar wettelijk vermoeden geacht worden gemeen te zijn (DE PAGE en DEKKERS, V, nrs. 960, 1214 en 1215). De verweerder zal tot staving van zijn exceptie van afpaling geen ander bewijs moeten leveren dan dat de muur of de haag beantwoordt aan het wettelijk vermoeden van gemeenschap (*vgl.* DERINE, R., *Overzicht van Rechtspraak*, 1965-1968, *Zakenrecht*, T. P. R., 1969, 725). Doch wanneer de verweerder, bij ontstentenis van wettelijke vermoedens, het tot stand komen van de gemeenschap

wil bewijzen, hetzij door verkrijgende verjaring hetzij door gemeenschappelijke constructie of onderhoud, dan zal de gemeenschap door getuigen en vermoedens kunnen bewezen worden (DE PAGE en DEKKERS, V, nrs. 1216 en 1222). Op die wijze zal dan ook, onrechtstreeks, de afpaling door getuigen en vermoedens kunnen bewezen worden. Zo wordt in het hierboven, in nr. 15 aangehaald cassatiearrest, aangenomen dat het bewijs dat de partijen tegensprekelijk een gracht als werkelijk scheidings- teken hebben erkend, door de rechter kan afgeleid worden uit de gedane vast- stellingen, met name deze betreffende de toestand van de percelen en de richting van de grachten. Uit dat arrest mag blijkbaar niet afgeleid worden dat afpaling steeds door alle rechtsmiddelen mag bewezen worden.

In dit verband valt op te merken dat, onder de rechtspraak die aangehaald wordt om aan te tonen dat het bewijs der vroegere afpaling tot een feitenkwestie herleid wordt, er verscheidene uitspraken te vinden zijn, waarin dit bewijs feitelijk voort- spruit uit het bestaan van een gemene muur, haag of gracht (o.m. Gent, 2 dec. 1853, *Pas.*, 1854, II, 72; Rb. Aarlen, 15 okt. 1901, *Pas.*, 1903, III, 109).

18 Ter zake van afpaling zal de stilzwijgende buitengerechtelijke *b e k e n t e n i s* een belangrijke rol kunnen spelen. Het is de bekentenis voortvloeiende uit de daden van uitvoering van de partij tegen wie zij opgeworpen wordt (Cass., 19 okt. 1944, *Pas.*, 1945, I, 14).

Zo b.v., wanneer de eigenaars hun naburige erven steeds bewerkt of uitgebaat hebben tot aan een lijn, gevormd door zekere bestaande palen of kentekens, b.v. een haag, een gracht, zal de verweerder, tegen een vordering tot afpaling van die erven, kunnen opwerpen dat het steeds bewerken of uitbaten tot aan die lijn, vanwege de eiser, daden van uitvoering zijn van een vroegere tussen de partijen of hun rechtsvoor- gangers tegensprekelijk gedane afpaling. Die uitvoeringsdaden maken de stilzwij- gende buitengerechtelijke bekentenis van de afpaling uit.

In dit geval moet men nochtans, blijkbaar, te doen hebben met palen, die geplaatst werden overeenkomstig de plaatselijke gewoonte of met van ouds geplaatste ken- tekens, of oude muren of hagen.

Immers, het wederzijds beplanten of uitbaten van aaneengrenzende percelen tot aan uitwendige tekens die aan die vereisten niet beantwoorden, b.v. een gewone draad- afsluiting, een greppel, gewone stenen of houten staken, kan niet beschouwd wor- den als een voldoende gekarakteriseerde daad van uitvoering van een tegensprekelijke afpaling. Dergelijke afsluitingen en voorwerpen zijn inderdaad uiteraard weinig bestendig en gemakkelijk verplaatsbaar, en zijn meestal voor andere doeleinden geplaatst, dan om te dienen als wettelijke palen.

Gebruikelijke palen, en van ouds geplaatste scheidingsstekens zullen dan, bij gebreke van enig geschrift, op zich zelf de afpaling niet bewijzen; maar wanneer zij staan op een lijn tot waar de naburen wederzijds hun erven steeds hebben gebruikt, zullen zij wel als palen aangezien worden, niet krachtens een vermoeden, maar krachtens de buitengerechtelijke bekentenis.

Er valt nog op te merken dat die bekentenis niet noodzakelijk moet voortvloeien uit de uitvoering van een tussen de gedingvoerende partijen aangegane overeenkomst (Cass., 19 okt. 1944, *Pas.*, 1945, I, 14), m.a.w., de bekentenis kan ook voortvloeien uit de uitvoering van een overeenkomst die niet door de gedingvoerende partijen zelf werd gesloten. Verder zal het getuigenbewijs niet toegelaten zijn om feiten te bewijzen, die van een buitengerechtelijke bekentenis moeten doen blijken. Die bekentenis moet voortvloeien uit in het geding vaststaande feiten.

HOOFDSTUK III

PARTIJEN - HOEDANIGHEID - BEKWAAMHEID

AFDELING I

PARTIJ DIE DE AFPALING VRAAGT

§ 1. Eigenaar - bezitter - naakte eigenaar

19 Luidens de bewoordingen van artikel 646 B.W. wordt de hoedanigheid van eigenaar vereist, om de afpaling te kunnen vragen. Er wordt echter vrij algemeen door de rechtsleer en de rechtspraak aanvaard, dat de titularissen van een zake-lijk recht op een erf, de afpaling ervan kunnen eisen (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; LAURENT, VII, nr. 424; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 19; JOSSERAND, I, nr. 1437 *bis*, 2°; zie nochtans GALOPIN, nr. 311 en noot; MARTY en RAYNAUD, II, 2, nr. 257).

Op enkele uitzonderingen na, wordt algemeen aangenomen dat de aanlegger het volledig bewijs van zijn eigendomsrecht niet moet leveren. De vordering behoort toe aan degene die ten titel van eigenaar bezit, zonder dat de nabuur het bewijs van het eigendomsrecht kan eisen. Het bezit doet het eigendomsrecht vermoeden (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 462; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 38; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 905; AUBRY en RAU, II, § 199, 2°, blz. 338; *Pandectes françaises*, Tw. *Bornage*, nrs. 153 en 171; *anders*: LAURENT, VII, nr. 423; *vgl.* DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958).

20 Hieruit volgt dus, dat de bezitter *pro suo* zijn nabuur tot afpaling kan dwingen. DE PAGE (*t.a.p.*) is nochtans van mening dat de bezitter, onverschillig of hij te goeder of te kwader trouw is, slechts dan zal kunnen optreden, indien hij een titel van eigendomsverdracht kan voorleggen. Immers, daardoor zal hij tegen iedere tegenstrever die niet de werkelijke eigenaar is, zijn hoedanigheid van eigenaar bewijzen, tenzij de gebreken in zijn titel tegen hem ingeroepen worden. Alleen de bezitter zonder titel zou dus uitgesloten zijn van het recht de afpaling te vorderen (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 30; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 860; *anders*: LIMPENS, nr. 139).

Blijkbaar moet deze laatste opvatting, die overigens strookt met de algemene beginselen inzake bewijslast, bijgetreden worden. Men kan, in een vordering tot afpaling, geen beroep doen op het vermoeden dat de bezitter als drager van het recht moet beschouwd worden; dit geldt wel, wanneer de bezitter, door middel van de bezitsvorderingen zich in zijn bezit wil handhaven of herstellen. Maar de vordering tot afpaling is geen bezitsvordering; zij bestaat onafhankelijk van elke bezitsstoornis. Zij is niet een vordering tot bescherming van het bezit (zie verder, nr. 40).

21 De onverdeelde medeëigenaar kan, ook zonder de toestemming van zijn medegerechtigden, de afpaling van het onverdeelde goed vorderen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957; LAURENT, VI, nr. 422; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 905; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 20). De mede-

eigenaar beschikt over de rechten die inherent zijn aan het eigendomsrecht, doch enkel voor wat zijn abstrakt aandeel betreft. Op die grondslag alleen zou hij de afpaling niet kunnen vragen, vermits deze betrekking heeft op het ganse eigendom. Maar zijn afpalingrecht steunt op een andere bevoegdheid van de medeëigenaar. Hij mag immers het gemeen goed gebruiken en ervan genieten (art. 577 *bis*, § 5, B.W.; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957). Hij heeft dus het recht tegenover zijn nabuur te doen vaststellen hoever dit recht van gebruik en genot strekt, en waar de grenzen liggen van het goed waarop dit recht gevestigd is. De nabuur, die een derde is, zal hem niet kunnen tegenwerpen dat hij zonder de toestemming van zijn medeëigenaars optreedt, zelfs niet wanneer er een eigendomsbetwisting mede gemoeid is (Rb. Marche, 8 juli 1904, *Pas.*, 1904, III, 256). Wanneer die betwisting echter bestaat in een revindicatie vanwege de medeëigenaar, van een bepaald deel van het gemene goed, zal de nabuur de niet ontvankelijkheid van de vraag kunnen opwerpen; immers een medeëigenaar kan alleen niet de eigendom opeisen tegen de derde-bezitter (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1159; AUBRY en RAU, II, § 221, 1° en 2°, blz. 580 en 581).

Tegenover de overige medeëigenaars zal de nabuur nochtans de gedane afpaling, ook wanneer ze zonder betwistingen van eigendom geschied is, niet kunnen tegenstellen, vermits zij er geen partij bij waren, behoudens lastgeving of zaakwaarneming (art. 1165 B.W. voor de minnelijke afpaling; art. 1351 B.W. voor de gerechtelijke afpaling; *vgl.* DE PAGE, IV, nr. 510; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957, voetnoot 4; LAURENT, VII, nr. 422; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 20).

Tussen de medeëigenaars onderling, zal zij echter bindend zijn voor zover zij een daad van enkel behoud of van voorlopig beheer is (art. 577 *bis*, § 5 B.W.). Men merkt onmiddellijk op dat een derde niet vermag op te werpen, dat de door één medeëigenaar gevraagde afpaling een handeling zou zijn die niet valt binnen de perken van artikel 577 *bis*, § 5 B.W. De bepalingen van de wet van 8 juli 1924 (art. 577 *bis*, B.W.) regelen immers enkel de verhoudingen tussen de medeëigenaars onderling en niet de verhoudingen tussen deze laatste en de derden (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1160 *bis*, *Complément*, blz. 492).

In hoever kan nochtans de afpaling als een daad van bewaring of van voorlopig beheer beschouwd worden? Hoewel de verslaggever van de wet van 8 juli 1924 ze vermeldt als voorbeeld van daad van bewaring (Verslag VAN DIEVOET, *Pasin.*, 1924, blz. 346), valt het echter te betwijfelen of ze dit karakter zal behouden, eens dat er betwisting bestaat nopens de grenslijn (*vgl.* DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 1160). Verder zal aangetoond worden, dat het moeilijk is dit op een abstracte wijze te omlijnen; men zal de omstandigheden van ieder afzonderlijk geval moeten nagaan (zie verder, nr. 30).

Uit wat voorafgaat volgt, dat het in ieder geval best is dat alle medeëigenaars in de afpaling betrokken worden. De verweerder die door een van hen gedagvaard wordt zal goed doen de overige medeëigenaars in tussenkomst op te roepen.

22 De blote eigenaar behoudt het recht, zonder de tussenkomst van de vruchtgebruiker, de afpaling te vragen. Maar zij zal ten aanzien van deze laatste slechts een definitief karakter hebben, indien hij erbij aanwezig is geweest of in het

geding geroepen werd (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 464; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957, *Complément*, II, blz. 440; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 22).

Indien de vordering tot afpaling ingesteld werd naar aanleiding van een wederrechtelijke toeëigening van eigendom door de nabuur, kan die vraag een revindicatie impliceren en dienvolgens zal, indien de vruchtgebruiker niet inzake was, de verweerder niet kunnen gedwongen worden tot teruggave van de vruchten voortkomende van de strook grond die hij moet teruggeven (LAURENT, VII, nr. 37).

§ 2. Andere titularissen van een zakelijk recht

23 Men stelt soms het algemeen principe voorop, dat zij die een zakelijk recht op het erf van een ander bezitten, de afpaling van dat erf kunnen vragen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; LAURENT, VII, nr. 424; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 19). Aldus omschreven, wordt de uitbreiding die aan artikel 646 B.W. gegeven wordt, in te algemene bewoordingen uitgedrukt. Verder wordt immers uiteengezet dat de afpaling niet kan gevraagd worden door de titularis van een recht van erfdiensbaarheid en dat, wat de hypothecaire schuldeiser betreft er uiteenlopende meningen bestaan (zie verder, nrs. 24 en 27).

Alleen die zakelijke rechten die een zelfstandig recht van genot en gebruik op het goed geven, komen in aanmerking (BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 905). Deze zijn: het vruchtgebruik, het recht van gebruik en van bewoning, het recht van opstal en de erfpacht.

Waarop is deze stelling gesteund? De vruchtgebruiker, evenals de titularissen van de daarmee verwante zakelijke rechten, bezit uit zichzelf een rechtstreeks en zelfstandig recht van genot over het bezwaarde erf (*jus utendi et fruendi*). De vruchtgebruiker kan, krachtens dit eigen recht zijn vruchtgebruik doen erkennen door, en opeisen tegen iedere derde houder; hij kan zich verzetten tegen de stoornissen en aanmatigheden vanwege derden. Bijgevolg moet hij ook, wanneer de grenzen van het goed, waarop zijn recht gevestigd is, niet bepaald en uiterlijk vastgesteld zijn, krachtens dit eigen recht van genot, bij middel van de vordering tot afpaling, de uitgestrektheid en de grenzen van zijn rechten tegenover de naburen kunnen doen vaststellen en zich tegen hun aanmatigheden beschermen (LAURENT, VI, nr. 367; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958 en voetnoot 1, en VI, nr. 332, 3°; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 815). BAUDRY-LACANTINERIE (VI, nr. 553) legt minder de nadruk op dit eigen recht van de vruchtgebruiker en knoopt diens afpalingrecht meer vast aan het vermogen om, ten aanzien van zijn genot, al de vorderingen toebehorende aan de eigenaar in te stellen. Een andere uitleg vindt men nog in een recent arrest van het Franse Hof van Cassatie, dat de grondslag zoekt in de beheerdersbevoegdheden van de vruchtgebruiker (Cass. fr., 27 okt. 1948, *Rec. Sirey*, 1949, I, 14; *Jurisprudence française*, 1807-1952, Tw. *Bornage*, nr. 2).

24 Een recht van erfdiensbaarheid, alhoewel het een zakelijk recht is, verleent geen vordering tot afpaling aan de titularissen ervan (zie: Tw. *Erfdiensbaarheden*, nr. 793; AUBRY en RAU, II, § 183, noot 15; MARTY en RAYNAUD, II, vol. 2, nr. 257, noot I; *anders*: DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 860). Zij kunnen zich

alleen verzetten tegen de hinderpalen die hen in de weg zouden gesteld worden. Niets laat hen echter toe tegenover de nabuur, eigenaar van het dienstbaar erf, de grenzen ervan te doen bepalen. Zij hebben immers over dat erf noch een eigen zelfstandig recht van genot, noch een recht van beheer.

Aldus kan de titularis van een recht van overgang, de afpaling niet vragen van het dienstbaar erf, ook al ligt zijn uitweg langs de grens van dit erf. Weliswaar kan hij er belang bij hebben de ligging, de zate — *assiette* — van zijn uitweg te kennen, maar daartoe dient de vordering tot afpaling niet. Door de afwezigheid van palen, zal de uitgestrektheid van zijn recht niet verminderen, en zal hij niet verhinderd zijn dit ten volle uit te oefenen. Hoogstens zou hij vrijwillig kunnen tussenkomen in een vordering tot afpaling van het eigendom waarop zijn recht gevestigd is (zie noot bij Cass. fr., 27 okt. 1948, *Rec. Sirey*, 1949, I, 14); naar aanleiding daarvan zou de ligging van zijn uitweg immers wijzigingen kunnen ondergaan.

25 Men kan zich de vraag stellen of, b.v. de vruchtgebruiker of de erfpachter tegen de blote eigenaar zelf de afpaling kan vragen tussen het met hun recht bezwaarde erf en een daarnaast liggend erf, dat eveneens aan de blote eigenaar toebehoort. Is dit niet strijdig met het beginsel dat de af te palen erven moeten toebehoren aan verschillende eigenaars (zie boven, nr. 13)?

Indien men aanneemt dat het afpalingsrecht aan de vruchtgebruiker slechts toekomt in zijn hoedanigheid van beheerder van andermans goederen (zie boven, nr. 23), dan moet bovenstaande vraag blijkbaar ontkennend beantwoord worden. Want dan zou het er ten slotte op neerkomen dat de naakte eigenaar tegen zichzelf de afpaling vraagt, wat geen zin heeft.

Maar indien men aanneemt, dat het recht van de vruchtgebruiker om afpaling te vragen, zijn grondslag vindt in zijn eigen recht van genot, kan blijkbaar, in het onderstelde geval, de afpaling gevorderd worden tegen de blote eigenaar. Immers dit eigen recht van genot, dat de vruchtgebruiker uit zijn eigen hoofde bezit, laat hem toe zijn vruchtgebruik op te eisen niet alleen tegen derden, maar ook tegen de blote eigenaar zelf, en zulks bij middel van de zakelijke petitoire rechtsvordering — *actio confessoria* — (PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 772; *anders*: DE PAGE en DEKKERS, VI, nr. 236). Waarom zou hij dan ook niet, bij middel van de zakelijke rechtsvordering tot afpaling, zich kunnen beschermen tegen de aanmatigheden op zijn genot die vanwege de blote eigenaar mogelijk zijn, tengevolge van de onzekerheid der grenzen tussen het met vruchtgebruik bezwaarde erf en het daarnaast liggend erf van de blote eigenaar (*vgl.* DE PAGE, V, nr. 958, voetnoot 2, vanuit een meer feitelijk standpunt; *anders*: Vred. Doornik, 22 mei 1917, *T. Vred.*, 1917, 350; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 2).

Deze stelling blijkt ook te moeten toegepast worden, ten aanzien van de afpaling tussen twee vruchtgebruikers van naburige erven, die aan dezelfde blote eigenaar toebehoren.

Maar de vruchtgebruiker zal van de blote eigenaar niet kunnen eisen, dat hij de afpaling van het bezwaarde goed tegenover een derde zou bewerkstelligen. Immers, de blote eigenaar moet de vruchtgebruiker slechts laten genieten. Hij is niet, zoals

tegenover een pachter, tot een persoonlijke verbintenis gehouden tegenover de vruchtgebruiker (zie verder, nr. 27; DE PAGE en DEKKERS, VI, nr. 238; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 152).

26 Indien al de bovengenoemde titularissen van een zakelijk recht op andermans goed tot de afpaling daarvan kunnen overgaan, zonder de tussenkomst van de blote eigenaar, dan is het nochtans vanzelfsprekend dat dit recht beperkt is tot de duur van hun eigen zakelijk recht en dat die afpaling niet tegenstelbaar is aan de blote eigenaar (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283).

Het zal derhalve geraadzaam zijn, steeds de blote eigenaar inzake te roepen en de verweerder zal hem steeds in tussenkomst kunnen dagvaarden.

Omgekeerd, zal ook de blote eigenaar steeds de titularis van het zakelijk recht kunnen doen tussenkomen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; LAURENT, VII, nr. 424).

Degene die een recht van bewoning heeft, zal slechts de afpaling kunnen vragen, indien zijn recht zich uitstrekt tot aan het eigendom van de nabuur (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 27), en in zover de erven voldoen aan de vereisten opgesomd boven, nrs. 7 en 8.

27 Zij die slechts een persoonlijk recht hebben op het goed van een derde, zullen de afpaling ervan niet kunnen vragen; zij hebben immers geen enkel rechtstreeks recht op het goed (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 27).

Aldus zullen noch de pachter, noch de huurder, noch de schuldeiser tot afpaling kunnen overgaan. Weliswaar heeft de hypothecaire schuldeiser een zakelijk recht, maar dit geeft hem geen heerschappij over het genot van de zaak (ASSER, II, blz. 460); bijgevolg zou hij, evenals de titularis van een erfdiensbaarheid, uit zijn zakelijk recht geen afpalingsrecht kunnen putten (*anders*: DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 860; Vred. Andenne, 15 jan. 1965, *J. Liège*, 1964-65, 272). RENARD en HANSENNE (*Examen de Jurisprudence*, 1966-1969, *Les Biens*, R. Crit. J. B., 1971, 108) trekken de juistheid van deze opvatting in twijfel op grond van het feit dat de hypothecaire schuldeiser geen daadwerkelijk bezit heeft van het erf. Een reden om die opvatting toch bij te treden, menen die auteurs te vinden in het zakelijk karakter van het recht van de hypothecaire schuldeiser. Zij halen daarbij DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958 aan, om aan te tonen dat de titularis van een zakelijk recht een rechtstreeks recht heeft op de zaak en als dusdanig het recht heeft het voorwerp van zijn recht te doen afbakenen. Evenwel zal de schuldeiser, op grond van artikel 1166 B.W. in de plaats van zijn schuldenaar kunnen optreden (*Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 18, niet meer opgenomen in *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*).

In tegenstelling met de houder van een zakelijk recht, die de naakte eigenaar van het erf waarop zijn recht gevestigd is, niet rechtstreeks kan aanspreken tot afpaling (zie boven, nr. 25), zal de pachter de eigenaar kunnen dwingen om het verpachte goed af te palen (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 464). Deze is daartoe immers gehouden krachtens zijn contractuele verplichting om het genot van de zaak te verschaffen en te waarborgen.

AFDELING II

TOT AFPALING AANGEZOCHTE PARTIJ

28 De vordering tot afpaling kan ingesteld worden tegen ieder aanpalende eigenaar, of tegen de persoon die op het naburig erf een zakelijk recht heeft, krachtens hetwelk hijzelf gerechtigd is de afpaling te vragen. Deze zijn, zoals boven uiteengezet werd (zie boven, nrs. 19 e.v.), de vruchtgebruiker, de erfpachter en de titularissen van een recht van gebruik of bewoning.

Elk persoon die de vordering tot afpaling kan instellen, kan inderdaad logisch tot afpaling gedwongen worden, aangezien het een wederkerige verplichting geldt en iedere partij tegelijk eiser en verweerder is (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 284; zie verder, nr. 62).

In dit opzicht vertoont de vordering tot afpaling een gelijkenis met de vordering tot scheiding en deling, die eveneens een wederkerige vordering is (*Rép. P. Dr. B., Tw. Successions*, nr. 1139). Men zal dus de afpaling niet kunnen vorderen tegen de pachter of de huurder. Mochten zij daartoe gedagvaard worden, dan moeten zij buiten de zaak gesteld worden (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 958). Zij zullen nochtans de eigenaar moeten op de hoogte brengen van de daden van bezitsaanmatiging vanwege de nabuur (art. 1768 B.W.).

Boven werd er reeds op gewezen dat in bepaalde gevallen, de niet aanpalende eigenaars kunnen opgeroepen worden (zie boven, nr. 12).

Ook indien de naburige eigenaar de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling is, kan de afpaling tegen hen gevraagd worden (art. 39, Veldwetboek; zie verder, nr. 91).

AFDELING III

BEKWAAMHEID

29 De kwestie van de bekwaamheid om het recht van afpaling uit te oefenen, en van de bevoegdheid om in naam van de rechthebbende de afpaling te vragen, is nauw verbonden aan de vraag wanneer de afpaling een daad van beheer is en wanneer ze een daad van beschikking wordt. Immers, voor zover ze een daad van beheer is, kan ieder persoon die het vrije beheer heeft over zijn vermogen of over de goederen van een ander tot afpaling overgaan. Wanneer ze een daad van beschikking wordt, zal de volle bekwaamheid en het volle recht om te beschikken vereist zijn. Bij gebreke daaraan zullen de onbekwamen of degenen die hen vertegenwoordigen slechts kunnen optreden nadat zij, overeenkomstig de bepalingen van het burgerlijk wetboek, daartoe gemachtigd of bijgestaan werden.

Deze beginselen volstaan om iedere kwestie van bekwaamheid en bevoegdheid op te lossen, wanneer het enkel gaat over een minnelijke afpaling.

Gaat het over een gerechtelijke afpaling, dan zal bovendien nog vereist zijn, dat de partijen de bekwaamheid hebben om in rechte op te treden. Daarbij komt nog dat de vordering tot afpaling een onroerende rechtsvordering is (zie boven, nr. 4;

en verder, nr. 39), zodat de eiser de bevoegdheid zal moeten hebben om een onroerende rechtsvordering in te stellen.

Nopens deze beginselen is er geen betwisting, maar de toepassing ervan zal niet altijd gemakkelijk zijn, zowel wanneer het er op aankomt te weten wanneer de afpaling een daad van beheer of een daad van beschikking is, als wanneer de vraag gesteld wordt of de vordering tot afpaling steeds een onroerende rechtsvordering is.

30 Volgens de jongste rechtsleer moet het begrip daad van beheer niet op een abstrakte wijze omschreven worden. Niet alleen het wezen zelf van de beschouwde rechtshandeling zal als criterium gelden, maar ook zullen de omstandigheden die de handeling rechtvaardigen en de bevoegdheden van de persoon die ze stelt, moeten in acht genomen worden (DE PAGE, I, derde uitgave, nr. 798, en de aldaar in voetnoot aangehaalde rechtsleer en rechtspraak).

Zekere gevallen zullen geen moeilijkheid opleveren. Aldus wanneer er zich naar aanleiding van de afpaling werkelijke en welbepaalde eigendomsbetwistingen voordoen, of wanneer er bij die gelegenheid overgegaan wordt tot ruilingen, recht-trekkingen van grenzen, of transacties, lijdt het geen twijfel dat de afpaling geen daad van beheer is en men de bekwaamheid moet hebben om over het onroerend goed te beschikken.

Anderzijds spreekt het ook vanzelf dat, zolang het er slechts op aankomt, palen te plaatsen op een met zekerheid gekende en door de partijen erkende grenslijn, men met een daad van beheer te doen heeft (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 42).

Maar daartussenin liggen tal van gevallen waarin het van de bijzondere omstandigheden van de zaak zal afhangen of men al dan niet voor een daad van beheer staat.

Zonder het als algemene regel voorop te stellen mag men als leidraad aannemen, dat de afpaling een daad van beheer blijft, zolang er geen betwisting bestaat over de grenslijn of de titels en ze alleen tot doel heeft het vaststellen en het erkennen van de grenslijn (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 962; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283; DEKKERS, *Handboek*, I, nrs. 860 en 864, voetnoot 1; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 49; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 434). In het algemeen echter zal de betwisting die zich voordoet, ook al wordt het gewoonlijk niet als dusdanig door de partijen voorgesteld, de eigendom van een bepaalde strook grond tot voorwerp hebben.

Zekere auteurs menen, dat de afpaling niet meer als een daad van beheer kan beschouwd worden zodra de grenslijn onzeker is, en dus *a fortiori* wanneer ze betwist is, omdat ze in dat geval aanleiding kan geven tot verlies van een strook grond die men tot dan toe bezeten heeft (LAURENT, VII, nr. 426; AUBRY en RAU, II, § 199, 2°, blz. 399 en voetnoot 13 *bis*; anders: HILBERT, nrs. 118, 119 en 121).

Staat men nu voor een afpaling die, volgens de hierboven uiteengezette beginselen als een daad van beheer te beschouwen is, dan blijft zij dit karakter bewaren, ook al wordt zij voor de rechtbank gevorderd (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 966 b en voetnoot 6).

31 Maar, zoals gezegd, is de vordering tot afpaling een onroerende petitoire rechtsvordering (zie boven, nr. 29, en verder, nr. 40). Diensvolgens zullen de personen die de gerechtelijke afpaling vragen, niet alleen de nodige bekwaamheid moeten bezitten om in rechte op te treden, maar ook bevoegd zijn om een onroerende rechtsvordering in te stellen. Daaruit volgt, dat de voogd nooit de vordering kan instellen, tenzij met toestemming van de familieraad; immers, de voogd alleen kan geen onroerende rechtsvordering instellen (art. 464 B.W.).

Om dezelfde reden zal de ontvoogde minderjarige moeten bijstaan worden door zijn curator (art. 482 B.W.) en zal de man in het stelsel van gemeenschap de afpaling van de persoonlijke goederen van zijn vrouw niet kunnen vorderen (art. 1428, tweede lid, B.W.; zie nochtans verder, nr. 32; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 966, en X, nr. 608).

Dit alles geldt zowel voor de afpaling die als daad van beheer te beschouwen is, als voor de afpaling die een daad van beschikking uitmaakt.

Nochtans, wanneer het gaat over een vordering tot herstel van grenspalen, die een bezitsvordering is (zie boven, nr. 5) kunnen de voogd, de ontvoogde minderjarige en de man, voor de persoonlijke goederen van zijn vrouw, deze rechtsvordering alleen instellen.

De meeste auteurs zijn nochtans van mening dat, zo de grenslijn noch onzeker, noch betwist is, deze laatsten de vordering tot afpaling alleen kunnen instellen (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 283; HILBERT, nrs. 45 en 46; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 47; AUBRY en RAU, II, § 199, 2°, blz. 339; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 906).

Anderen ontkennen, blijkbaar ten onrechte, aan de vordering tot afpaling het karakter van onroerende rechtsvordering, zolang de grenslijn niet onzeker noch betwist is (LAURENT, VII, nr. 426; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 468). Zie nochtans de kritiek van DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 963, voetnoot 2, op deze stelling. Blijkbaar kan, zoals deze auteur het zegt, de vordering die een onroerend zakelijk recht sanctioneert, slechts onroerend zijn.

32 Hierna volgen, in het licht van deze beginselen, de voornaamste toepassingsgevallen.

De voogd van de minderjarige of onbekwaamverklaarde persoon.

In de minnelijke afpaling kan de voogd optreden zonder de machtiging van de familieraad, tenzij de grenslijn betwist is. In dat geval heeft hij de machtiging nodig van de familieraad, wiens beslissing door de rechtbank moet bekrachtigd worden (art. 457-458 en 509 B.W.). In geval van dading, dienen de voorschriften van artikel 467 B.W. in acht genomen te worden.

Voor de gerechtelijke afpaling is de toestemming van de familieraad vereist (art. 464 B.W.; zie nochtans boven, nr. 31). Als verweerder kan hij echter alleen optreden.

De rechtbank mag de nietigheid, voortspuitende uit de afwezigheid van de machtiging, niet van ambtswege inroepen (Gent, 4 febr. 1926, *Belg. Jud.*, 1927, 117, met advies van het openbaar ministerie).

De voorheen minderjarige, die sedert hij meerderjarig werd, de tijdens zijn minderjarigheid gedane afpaling bekrachtigd heeft, kan de nietigheid gesteund op gebrek aan machtiging van de familieraad niet meer vragen (Cass. fr., 17 juli 1883, *Dall. Pér.*, 1884, I, 61).

De ontvoogde minderjarige.

In de minnelijke afpaling kan de ontvoogde minderjarige alleen optreden, zolang de afpaling een daad van beheer blijft (art. 481 B.W.).

Bij de gerechtelijke afpaling moet hij, ofwel als eiser of als verweerder, bijstaan worden door de curator (art. 482 B.W.; zie nochtans boven, nr. 31; DEMOLOMBE, XI, nr. 261).

De pleegvoogd beheert de goederen van zijn pleegkind (B.W., Boek I, titel I, hoofdstuk II *bis*, art. 3). Hij zal dus enkel kunnen optreden in de minnelijke afpaling voor zover die een daad van beheer is.

De onder gerechtelijke raadsman gestelde.

Voor de minnelijke afpaling gelden de regelen uiteengezet voor de ontvoogde minderjarige.

Voor wat de gerechtelijke afpaling aangaat, kan hij in geen geval zonder de bijstand van zijn gerechtelijke raadsman optreden (art. 513 B.W.), onverschillig dus of men de vordering tot afpaling als een onroerende of als een roerende rechtsvordering beschouwt.

De gehuwde vrouw.

Ondanks het door de wet van 30 april 1958 ingevoerde principe van de juridische gelijkheid van de echtgenoten, heeft de in gemeenschap van goederen gehuwde vrouw met betrekking tot de goederen afhangende van de gemeenschap vooralsnog geen recht van genot, beheer of beschikking. Een en ander behoort tot de bevoegdheid van de man, hoofd van de gemeenschap (art. 1421 B.W. e.v.; RENAULD, J.G., *Droit patrimonial de la famille*, I, *Regimes matrimoniaux*, nrs. 674 e.v.; BAETEMAN, G., DELVA, W. en VLIEGHE-CASMAN, H., *Overzicht van rechtspraak (1961-1971)*, T. P. R., 1972, 494 e.v.).

De eigen goederen van de vrouw worden beheerd door de man (art. 1428, eerste lid, B.W.). Het genot van die goederen blijft in de gemeenschap (art. 1401, 2°, B.W.). De man mag de onroerende goederen van de vrouw niet vervreemden zonder haar toestemming (art. 1428, derde lid, B.W.).

Onroerende rechtsvorderingen kan de vrouw slechts instellen met toestemming van de man. Doordat de gemeenschap het vruchtgenot heeft van de eigen goederen van de vrouw, kan deze met betrekking tot die goederen geen rechtsgeldige vordering instellen zonder machtiging van de man of van de rechtbank (art. 226 *ter*, B.W.).

In de tegen haar ingestelde vorderingen moet de man betrokken worden (zie: DE PAGE en DEKKERS, X, I, nrs. 602 e.v.; RENAULD, J.G., *a.w.*, I, nrs. 637 e.v., 683 e.v., 711 e.v.; BAETEMAN, G., DELVA, W., en VLIEGHE-CASMAN, H., *Overzicht van rechtspraak (1961-1971)*, T. P. R., 1972, 499 e.v.).

Aan de hand van deze algemene principes kan men de bekwaamheid van de vrouw gehuwd onder het stelsel van de wettelijke gemeenschap als volgt bepalen.

Ten aanzien van de afpaling van de goederen van de gemeenschap heeft de vrouw geen bevoegdheden. Alleen de man kan overgaan tot minnelijke en gerechtelijke afpaling.

De man zal, als beheerder van de eigen goederen van zijn vrouw, kunnen overgaan tot minnelijke afpaling van die goederen. Gaat die afpaling het raam van zijn beheerdersbevoegdheid te buiten, doordat er bijvoorbeeld eigendomsoverdracht bij te pas komt, dan is de toestemming van de vrouw vereist (*Rép. P. Dr. B., Complément, II, Tw. Bornage, nrs. 42 en 43*).

De gerechtelijke afpaling, die een onroerende petitoire rechtsvordering is, kan, ook wanneer zij niet gepaard gaat met betwistingen nopens de eigendom, krachtens artikel 1428 B.W. niet door de man ingesteld worden. Hij kan ook niet als verweerder optreden. Het is de vrouw zelf, gemachtigd door haar man of door de rechtbank, die moet optreden (DE PAGE en DEKKERS, nr. 608, en voetnoot 5, blz. 589, en *Complément, IV, blz. 382*; zie nochtans boven, nr. 31, en KLUYSKENS, *Het huwelijkscontract*, nr. 106, blz. 283; *Rép. P. Dr. B., Complément, II, Tw. Bornage, nr. 47*).

Maar de man, als hoofd van de gemeenschap, heeft het recht van genot op de persoonlijke goederen van de vrouw. Dit recht wordt niet als een werkelijk vruchtgebruik beschouwd, maar de man kan toch, in eigen naam, de vorderingen instellen tot bescherming van dit recht van genot (DE PAGE en DEKKERS, X, nrs. 238 e.v., en 608 e.v.; KLUYSKENS, *Het huwelijkscontract*, nrs. 90 e.v.; RENAULD, J.G., *a.w.*, I, nr. 654).

Kan de man nu, om de grenzen van dat recht te doen bepalen, de afpaling van de eigen goederen van de vrouw niet vorderen? Het Franse Hof van Cassatie heeft hierop bevestigend geantwoord. Zo de man, beheerder van de eigen goederen van de vrouw, niet een werkelijk recht van vruchtgebruik heeft op die goederen, noch de onroerende rechtsvorderingen van zijn vrouw kan uitoefenen, toch kan hij, in eigen naam, de vordering tot afpaling van die goederen instellen, ten einde daardoor de grenzen te doen bepalen van zijn recht van genot (Cass. fr., 19 mei 1936, *Gaz. Pal.*, 1936, II, 257 met noot LAGARDE; *R. Trim. Dr. Civ.*, 1936, 857; Cass. fr., 28 dec. 1949, *Rec. Dall.*, 1950, 210, met noot; *R. Trim. Dr. Civ.*, 1950, 182).

De steller van de aangehaalde noten schijnt dit recht van de man nochtans aan een dubbele beperking te onderwerpen: enerzijds zou de man de vordering niet kunnen uitoefenen wanneer de afpaling gepaard gaat met een eigendomsbetwisting; en anderzijds zou de door hem alleen bekomen afpaling niet tegenstelbaar zijn aan de vrouw, na de ontbinding van de gemeenschap.

De vrouw die contractueel of gerechtelijk gescheiden is van goederen heeft volle bekwaamheid en bevoegdheid ten aanzien van haar goederen (art. 1449 en 1536 B.W., zoals gewijzigd door de wet van 22 juni 1955). Zij heeft dus het vrije beheer en de vrije beschikking over haar goederen; ze behoeft geen enkele machtiging van haar man of van de rechter (RENAULD, J.G., *a.w.*, I, nrs. 1615 e.v.; BAETEMAN, G., DELVA, W., en Vlieghe-CASMAN, H., *Overzicht van rechtspraak (1961-1971)*, T. P. R., 1972, 566). Haar handelingsbekwaamheid ter zake van afpaling, zowel minnelijke als gerechtelijke, is dus volledig (*Rép. P. Dr. B., Complément, II, Tw. Bornage, nr. 48*).

Dezelfde regel geldt ten aanzien van de voorbehouden goederen (art. 226 *bis* en 226 *septies*, § 2, B.W.).

De voorlopige bewindvoerder van de opgeslotene en niet onbekwaamverklaarde krankzinnige kan in een gerechtelijke afpaling als verweerder alleen optreden. Als eiser heeft hij de bijzondere machtiging van de vrederechter nodig (art. 31, tweede lid, wet 18 juni 1850 en wet 28 dec. 1873, gew. door art. 7, wet 7 april 1964).

Volgens datzelfde artikel gelden ten aanzien van de vervreemding van de onroerende goederen van de krankzinnige dezelfde regels als voor de voogd van de onbekwaamverklaarde. Daaruit volgt dat voor de minnelijke afpaling die gepaard gaat met eigendomsbetwistingen de voorlopige bewindvoerder zal dienen te handelen zoals de voogd. *A contrario* mag daaruit afgeleid worden dat de voorlopige bewindvoerder alleen kan optreden bij de minnelijke afpaling die als daad van beheer kan beschouwd worden.

HOOFDSTUK IV

MINNELIJKE AFPALING

AFDELING I

BEGRIPSOMSCHRIJVING EN KARAKTER

33 De minnelijke afpaling is die waartoe de naburen zelf overgaan of doen overgaan buiten iedere tussenkomst van het gerecht.

Zij komt tot stand door een wilsovereenkomst tussen de partijen nopens de ligging der scheidingslijn tussen hun erven, en nopens de wijze waarop die lijn op een uiterlijk waarneembare wijze zal afgebakend worden. Vandaar dat men de minnelijke afpaling nog noemt *overeenkomst van afpaling*.

Bij de minnelijke afpaling gaat het dus louter over de grensbepaling van de eigendommen en bestaat er uiteraard geen betwisting omtrent de eigendom zelf. Daaruit volgt dat ze geen uitsluitel is voor latere eigendomsbetwistingen (DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot bij Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 38; zie verder, nr. 83). DE PAGE en DEKKERS merken op dat de minnelijke afpaling niet het karakter van een overeenkomst in de enge rechtskundige zin van het woord heeft. Er komt wel een akkoord tot stand tussen de partijen, maar het voorwerp ervan is niet het tot stand brengen, het overdragen, het wijzigen of het te niet doen van een recht. De partijen doen immers niets anders dan het bestaan en de uitgestrektheid van hun wederzijdse rechten vaststellen.

DEKKERS is op die enge opvatting teruggekomen en neemt aan dat zelfs een louter tweezijdige erkenning en vaststelling van hun rechten een wilsovereenstemming van de betrokken naburen impliceert (*Bornage et revendication*, noot onder Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 36). Het zou dan een tweezijdig contract zijn dat wegens de wederkerigheid van de verbintenissen onder de toepassing zou vallen van artikel 1325 B.W. (DE PAGE, III, nr. 804, B). Men kan zich echter afvragen welke verbintenissen, bij een eenvoudige afpaling zonder betwistingen en zonder dat aan de eigendom zelf wordt geraakt, in het leven worden geroepen, gewijzigd, overgedragen of teniet worden gedaan. Anders is het natuurlijk wanneer naar aanleiding van de afpaling overgegaan wordt tot rechtekken van de grenzen, ruilingen of transacties. Dan heeft men alleszins te doen met werkelijke overeenkomsten (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969, voetnoot 5). Men heeft ook wel als werkelijke overeenkomst van afpaling beschouwd, die welke aanleiding geeft tot wijziging van het bezit van de partijen, b.v. wanneer een van de partijen vrijwillig teruggeeft hetgeen hij boven zijn titel bezat (HILBERT, *a.w.*, nr. 131).

Van de overeenkomst van minnelijke afpaling is te onderscheiden, het contract waardoor de naburen er zich onderling toe verbinden tot afpaling over te gaan en daarbij, desgevallend een deskundige of een scheidsrechter aanstellen (zie verder, nr. 35).

AFDELING II

VORM VAN DE MINNELIJKE AFPALING

34 Ten aanzien van de vorm waarin de minnelijke afpaling kan geschieden geldt het *gemeen recht*. De partijen doen zulks op de manier die zij goed vinden. Zij kunnen op de door hen erkende scheidingslijn palen zetten naar hun keus, zelfs niet uitwendig zichtbare palen. Het staat hun vrij daarvan al dan niet een geschrift op te stellen (DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. *Jud.*, 1891, 1352). Maar zo er geen proces-verbaal van afpaling opgemaakt wordt, zullen er moeilijkheden van bewijs kunnen ontstaan (zie boven, nrs. 16 e.v.).

De partijen kunnen, zonder tussenkomst van een deskundige, op een lijn die zij steeds als scheidingslijn erkend hebben, palen plaatsen. Zo die lijn niet met zekerheid bekend is, kunnen zij overeenkomen nopens het tracé ervan of dit na opmeting bepalen. Zij worden het eens nopens de te gebruiken palen of kunnen ook bestaande scheidingstekens, b.v. een muur, een haag, enz., als palen erkennen.

Van die afpaling zullen zij dan een proces-verbaal, desnoods met plan, in het dubbel opmaken.

De afpaling kan nochtans ook op stilzwijgende wijze tot stand komen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 962; BELTJENS, art. 646, nr. 17; *Rép. P. Dr. B.*, Complément, II, Tw. *Bornage*, nr. 41). Aldus werd gevonnist dat het bestaan van een oude, levende en als gemeen onderhouden haag, het bewijs van stilzwijgende afpaling levert (Rb. Aarlen, 15 okt. 1901, *Pas.*, 1903, III, 109). In dat geval spruit de afbakening van de grenslijn voort uit het tot stand komen of het erkennen van de gemeenschap van die haag.

35 In de meeste gevallen, vooral wanneer de scheidingslijn onzeker is, zal een beroep gedaan worden op een *deskundige*. Deze kan belast worden hetzij met een eenvoudige opdracht om de nodige opzoekingen en opmetingen te doen, welke aan de partijen zullen toelaten de scheidingslijn vast te leggen, hetzij met de opdracht om zelf die scheidingslijn, in naam en als mandataris van de partijen te bepalen en de nodige palen erop te plaatsen, hetzij, tenslotte, met een opdracht van scheidsrechter om alle geschillen tussen de partijen nopens de grenslijn te beslechten en de afpaling te verrichten volgens de uitslag van zijn bevindingen (zie ook nr. 70).

Het zal dus nuttig zijn, de opdracht van de deskundige nauwkeurig te bepalen. Gewoonlijk wordt een schriftelijke aanstellingsakte opgemaakt.

Deze akten zijn onderworpen aan de voorschriften van artikel 1325 B.W. (*Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 11). Het zijn immers wederkerige contracten, daar elk der partijen verbintenissen aangaat, met name deze om af te palen volgens een lijn die zij nader zullen bepalen of die vastgesteld zal worden door de deskundige. Die contracten zijn vernietigbaar wegens al de oorzaken die, naar gemeen recht, de vernietigbaarheid van een overeenkomst medebrengen.

Indien bijvoorbeeld, tijdens de voorafgaande opzoekingen en metingen, oude palen ontdekt worden, waarvan de partijen, of een van hen, het bestaan niet kenden, zal dit aanleiding kunnen geven tot vernietiging, wegens dwaling, van de overeenkomst bevat in de aanstellingsakte (*vgl.* Douai, 21 febr. 1848, *Dall. Pér.*, 1849, 2, 48).

AFDELING III

VERRICHTINGEN VAN DE MINNELIJKE AFPALING

§ 1. Overzicht en verwijzing

36 Vooraleer de palen te kunnen plaatsens, moet de scheidingslijn tussen de erven vastgesteld worden. Men moet dus eerst overgaan tot de grensbepaling. Zulks zal geschieden aan de hand van de eigendomstitels of volgens de aanwijzingen van de plaats of het wederzijds bezit van de naburen. Men zal de nodige opmetingen doen om de gegevens van de titels te toetsen aan de werkelijkheid; hieruit zal blijken of een van de partijen, of beiden, een tekort of een te veel aan oppervlakte hebben. Dit zal dan aanleiding geven tot teruggave of tot evenredige verdeling.

Bovendien kunnen de partijen van de gelegenheid der afpaling gebruik maken, om een grenslijn recht te trekken of om aan hun percelen een regelmatige vorm te geven door zekere ruilingen te doen.

Nadat aldus de scheidingslijn definitief bepaald is, zal men kunnen overgaan tot de eigenlijke afpaling of afscheiding, d.w.z. het plaatsens van de palen, op die lijn.

Tenslotte zal men van al deze verrichtingen een proces-verbaal, in dubbel, opstellen alsook een plan opmaken dat daaraan gehecht wordt en waarop al de nodige gegevens aangebracht worden om de plaats van de palen op het terrein steeds gemakkelijk te kunnen terugvinden.

Al deze verrichtingen: grensbepaling, afscheiding en proces-verbaal van afpaling zijn niet specifiek eigen aan de minnelijke afpaling; men vindt ze terug bij de gerechtelijke afpaling. Daarom worden deze punten in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld (zie verder, nrs. 63 e.v.).

§ 2. Artikel 38 van het Veldwetboek

37 Het is van belang hier, bij de bespreking van de minnelijke afpaling, te onderzoeken of de partijen steeds gehouden zijn de voorschriften van artikel 38 van het Veldwetboek na te leven. Meer bepaald of, onafhankelijk van de kwestie van het bewijs van de afpaling, de bij dit artikel voorgeschreven processen-verbaal en plannen een wezenlijk vormvereiste van de afpaling zijn.

Luidens artikel 38 van het Veldwetboek wordt immers de afpaling vastgesteld door een proces-verbaal en een plan in dubbel opgemaakt, ondertekend door beide partijen, en waarvan ieder een exemplaar zal bezitten.

Ongetwijfeld is het de bedoeling van de wetgever geweest, daardoor de gedane afpaling voor de toekomst onaanvechtbaar te maken, zulks in het belang van de partijen zelf en ook van de openbare orde (DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. Jud., 1891, 1351). Daarvan uitgaande zou men kunnen zeggen, zoals zekere auteurs het schijnen voorop te stellen, dat het proces-verbaal een wezenlijk vormvereiste is (PIRNAY, *Code rural*, nr. 153; THIRY, F., *a.w.*, Belg. Jud., 1937, 504; BELTJENS, art. 646, nr. 32).

Blijkbaar is de mening van DETROZ de juiste. De partijen, zegt hij, blijven vrij hun eigendommen af te palen zoals zij het verkiezen. Het gemeen recht blijft van toepassing. Het staat hun vrij, artikel 38 al dan niet na te leven en een proces-verbaal op te maken, maar iedere eigenaar zal zijn nabuur kunnen dwingen, zelfs indien er reeds een tegensprekelijke afpaling gedaan werd, daarvan een proces-verbaal en plannen op te maken volgens de voorschriften van dit artikel (DETROZ, *t.a.p.*; WYELAND, *Du bornage, T. Vred.*, 1895, blz. 168).

Het proces-verbaal van afpaling is dus geen wezenlijk vormvereiste van de afpaling. De wilsuitdrukking van de partijen kan zowel uitdrukkelijk als stilzwijgend geschieden (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 962).

AFDELING IV

BEWIJS VAN DE MINNELIJKE AFPALING

38 Het probleem van het bewijs van het bestaan van een minnelijke afpaling werd reeds behandeld bij de bespreking van de exceptie van niet-ontvankelijkheid van de vordering tot afpaling (zie boven, nrs. 14 e.v.). In beginsel is een geschrift vereist; uitzonderlijk zijn alle bewijsmiddelen toegelaten; verder kan men de afpaling bewijzen door het bewijs van het gemeen zijn van een muur, haag of gracht; tenslotte is er nog de bekentenis, en voornamelijk de buitengerechtelijke bekentenis.

Er weze hier ook reeds gewezen op het groot belang van het proces-verbaal van afpaling als bewijs van de afpaling, voornamelijk in geval van verplaatsing van de grenspalen (zie verder, nrs. 85 en 87; nopens de vorm van dit proces-verbaal, zie verder, nr. 74).

Het probleem van de bewijsmiddelen die kunnen aangewend worden om de ligging van de grenslijn te bepalen wordt verder besproken in nrs. 64 e.v.

HOOFDSTUK V

GERECHTELIJKE AFPALING

AFDELING I

JURIDISCH KARAKTER EN EIGENSCHAPPEN

§ 1. Onroerende zakelijke rechtsvordering

39 Het recht op afpaling is een attribuut van het eigendomsrecht en als zodanig dan ook een zakelijk onroerend recht (zie boven, nrs. 3 en 4). De rechtsvordering die dit recht moet beschermen en bevestigen is dan ook logischerwijze een zakelijke onroerende rechtsvordering (DE PAGE en DEKKERS, V, nrs. 698 en 963; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 130; BELTJENS, art. 646, nr. 44; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 9; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 860; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 432; DE JUGLART, M., *Obligation réelle et servitudes*, blz. 248; Vred. Luik, 21 jan. 1929, *J. Liège*, 1929, 55; VAN DIEVOET, *La compétence des juges de paix en matière de bornage*, *R. P. Not.*, 1925, blz. 481).

Alhoewel deze stelling logisch is, en thans omzeggens algemeen aanvaard, hebben vele auteurs een andere opvatting naar voren gebracht.

LAURENT (VII, nrs. 426 en 428) erkent weliswaar dat de afpaling een attribuut is van het eigendomsrecht en dat de daaraan verbonden vordering een zakelijk karakter heeft, maar hij stelt voorop dat deze eerst dan onroerend wordt, wanneer de grenslijn onzeker of betwist is.

Want, zegt hij, eerst dan bestaat er mogelijkheid dat een der partijen een deel van zijn eigendom kan verliezen en pas van dan af loopt het debat over de onroerende rechten van de partijen. Maar hoe kan men, zoals DE PAGE en DEKKERS (V, nr. 963, voetnoot 2) het doen opmerken, aan een vordering die een in ieder geval onroerend recht beschermt, het onroerend karakter ontkennen?

Andere auteurs vonden een argument in art. 46 van de vroegere bevoegdheidswet, om aan de vordering tot afpaling een onroerend karakter te ontzeggen (*Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 6).

Dat argument was gesteund op het onderscheid gemaakt in art. 46 van de bevoegdheidswet van 25 maart 1876, tussen betwistingen in onroerende zaken en deze, zoals de vordering tot afpaling, waarvan sprake in art. 3. DE PAGE en DEKKERS hebben het broze van die argumentatie aange-toond (V, nr. 963, voetnoot 6). Ze heeft nu iedere kracht verloren daar in art. 629, 1° Ger. W., dat in de plaats is gekomen van het vroeger art. 46 van de bevoegdheidswet, geen spraak meer is van de betwistingen in onroerende zaken.

Bij de oudere auteurs, en vooral in de Franse rechtsleer, vindt men talrijke partijgangen van het gemengd karakter van de vordering tot afpaling (POTHIER, *De la société*, nr. 231; de auteurs aangehaald in LAURENT, *Supplément*, II, nr. 941 b; zie ook: LIMPENS, *a.w.*, nr. 137).

Gemengde rechtsvorderingen waren degene die tegelijk uit een persoonlijk recht en uit een zakelijk recht onstonden. Zij vonden hun oorsprong in het Romeinse recht; de *actio finium regundorum* — de vordering tot afpaling in het Romeinse recht — was er een voorbeeld van. Sedert de wet op de bevoegdheid de gemengde rechtsvordering terzijde gelaten heeft, is de discussie nopens het gemengd karakter van de vordering tot afpaling zonder belang geworden.

§ 2. Een rechtsvordering tot opëising van zakelijk recht

40 De vordering tot afpaling is geen bezitsvordering, maar wel een *petitoire* vordering (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 126; Tw. *Action possessoire*, nr. 1015;

CLÉMENT en LÉPINOIS, nrs. 489 en 495; BELTJENS, art. 646, nr. 9; *Pand. Fr.*, Tw. *Bornage*, nrs. 42 e.v.; *Rép. Fuzier-Herman*, Tw. *Bornage*, nr. 19; Rb. Aarlen, 16 juli 1857, *Cloes et Bonjean*, VI, blz. 945; Rb. Caen, 18 okt. 1927, *J.C.P.*, 1928, blz. 272; Cass. fr., 4 nov. 1963, *Rec. Dall.*, 1964, J. 50).

Het vorderingsrecht ter zake van afpaling bestaat onafhankelijk van iedere stoornis; het doel ervan is niet de handhaving van het bezit of het herstel van gepleegd geweld, maar wel de concrete en definitieve vaststelling van het eigendomsrecht door de grensbepaling van het eigendom, soms in strijd met het feitelijk bezit (*Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nrs. 11 en 12).

Vandaar dat het eenjarig bezit niet kan tegengeworpen worden tegen de eiser die de afpaling vraagt (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 489; LAURENT, VII, nr. 430; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 126).

Anders is het met de vordering tot herstel van grenspalen die binnen het jaar verplaatst werden. Dat is een bezitsvordering (zie boven, nr. 5 e.v., en verder, nr. 86).

§ 3. Onverjaarbare vordering - Verjaring ter zake van afpaling

41 De vordering tot afpaling behoort tot de uitzonderingen op de in artikel 2262 B.W. gestelde regel; zij gaat niet te niet door de bevrijdende verjaring. De afpaling kan altijd gevraagd worden, wat ook het tijdsverloop zij gedurende hetwelk de erven onafgepaald zijn gebleven (LAURENT, VII, nr. 429; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 968; DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot onder Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 37, voetnoot 13; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 433; Cass. fr., 15 dec. 1885, *Dall. Pér.*, 1885, I, 367; Rb. Luik, 20 jan. 1927, *Pas.*, 1927, III, 205; vaste rechtsleer en rechtspraak).

De grond hiervan ligt in het wezen van het afpalingsrecht. Vermits dit een attribuut is van het eigendomsrecht (zie boven, nrs. 3 en 4), is het evenals dit recht onverjaarbaar.

Het eigendomsrecht gaat immers niet te niet door ongebruik, maar enkel door *usucapio* vanwege een derde; hetzelfde geldt voor de rechten die inherent verbonden zijn aan dat recht (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 968, en VII, nr. 1308; LAURENT, VII, nr. 429; *Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 5).

Sommige auteurs leiden de onverjaarbaarheid van de vordering tot afpaling af uit het principe van art. 815 B.W., dat zegt dat niemand verplicht is in onverdeeldheid te blijven. Zolang er geen afpaling gebeurd is, is er, als het ware, een toestand van onverdeeldheid tussen de partijen voor wat betreft de strook die tussen hun beide erven gelegen is (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 496; *Pand. Fr.*, Tw. *Bornage*, nrs. 74 e.v.).

De rechtsvordering tot boedelscheiding vindt haar oorzaak in de onverdeeldheid; zolang deze voortbestaat blijft de actie voortleven. Evenzo, zegt men, is het met de vordering tot afpaling; zij vindt haar oorzaak in de onzekerheid van de grenzen der erven. Zolang die toestand voortduurt blijft de eraan verbonden rechtsvordering voortbestaan.

Er dient nochtans opgemerkt te worden, dat de vordering tot boedelscheiding, evenals de vordering tot afpaling, een attribuut is van het eigendomsrecht (DE PAGE, IX, nr. 1069, 3°).

De afpaling, zegt men nog, is een daad die berust op een loutere bevoegdheid (*acte de pure faculté*). Het staat de eigenaar vrij al dan niet van zijn recht gebruik te

maken. Uit dat oogpunt beschouwd is het afpalingsrecht, op grond van artikel 2232 B.W. onverjaarbaar (BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 917; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 433; *anders*: JOSSERAND, I, nr. 1438).

42 Uit de onverjaarbaarheid van de vordering tot afpaling mag niet afgeleid worden dat het naburig erf of een deel ervan niet door verkr ij g e n d e v e r j a r i n g kan verworven worden. Het tracé zelf van de grens is niet onveranderlijk; alleen het recht om dat tracé door uiterlijk waarneembare tekens te doen bepalen is onverjaarbaar. Dat recht ontstaat opnieuw telkens de omtreklijnen van een eigendom niet meer overeenstemmen met de bestaande palen. De nabuur behoudt evenwel het recht te bewijzen dat die palen geplaatst werden in uitvoering van een overeenkomst van afpaling of van een vonnis (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 968; DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot bij Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 37, voetnoot 13; *Rép. P. Dr. B.*, Complément, II, Tw. *Bornage*, nr. 62). Men kan een strook grond van zijn nabuur inpalmen en door verjaring verkrijgen en aldus eigenaar worden van een grotere oppervlakte dan die vermeld in zijn titel. In dat geval kan men van zijn nabuur eisen dat een afpaling zou geschieden, rekening houdend met die *usucapio* (zie verder, nrs. 64 en 66).

Het bezit waarop de *usucapio* steunt zal vanzelfsprekend dienen te beantwoorden aan de door de wet gestelde vereisten. Aldus zal onder meer vereist zijn dat de strook grond, welke de nabuur beweert verworven te hebben, duidelijk afgebakend weze door zichtbare en zekere tekens. Dat is een feitelijke kwestie. Zo de betwiste strook grond slechts een geringe oppervlakte heeft, zal dat niet zelden een aanwijzing zijn van de heimelijkheid en/of de dubbelzinnigheid van het bezit. Meestal worden zulke kleine stroken geleidelijk ingepalmd, dank zij geringe en opeenvolgende aanmatigingen bij het beplanten of bewerken van het erf, die omzeggens onopgemerkt geschieden (LAURENT, VII, nr. 429).

43 In tegenstelling met de eigenlijke vordering tot afpaling, verjaart de vordering die strekt tot h e r p l a a t s e n van verdwenen palen overeenkomstig het proces-verbaal van een vroegere afpaling, door het tijdsverloop van 30 jaar sedert de verdwijning der palen. Deze vordering is immers niet gesteund op artikel 646 B.W., maar op de zogenaamde overeenkomst van afpaling of op het vonnis van gerechtelijke afpaling. Ten aanzien van die vordering geldt het gemeen recht zoals bepaald is in artikel 2262 B.W. Is de vordering tot herplaatsen van palen door verjaring uitgedoofd, dan zal een nieuwe vordering tot afpaling dienen ingesteld te worden (LAURENT, VII, nr. 438; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972, 1°; *Rép. P. Dr. B.*, Complément, II, Tw. *Bornage*, nr. 90; zie verder, nr. 83).

AFDELING II

VOORWERP VAN DE VORDERING TOT AFPALING

44 De vordering tot afpaling heeft een dubbel voorwerp: het navorsen en het bepalen van de scheidingslijn tussen de erven — g r e n s b e p a l i n g —, en het plaatsen van uiterlijk waarneembare tekens of palen op die lijn — a f s c h e i d i n g.

In feite zal het geschil hoofdzakelijk neerkomen op de grensbepaling; zelden zal de afscheiding aanleiding geven tot moeilijkheden. Het is omtrent de grensbepaling dat de voornaamste betwistingen tussen de partijen zullen bestaan. Deze zullen in de meeste gevallen uiteindelijk neerkomen op eigendomsbetwistingen, hetzij doordat er gerevindiceerd wordt, hetzij doordat een van de partijen de *usucapio* inroept (zie verder, nrs. 46, 64 en 66).

Oudere rechtsleer en rechtspraak beperkten het voorwerp van de vordering tot de eigenlijke afscheiding; zulks vooral omdat zij aan de vrederechter iedere bevoegdheid ontzegden, wanneer een betwisting bestond nopens de ligging van de grenslijn.

Thans echter wordt zowel door de rechtsleer als door de rechtspraak algemeen aangenomen dat de grensbepaling ook deel uitmaakt van het voorwerp van de vordering tot afpaling (LAURENT, VII, nrs. 431 en 432; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 954; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 144; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 44; DEMOLOMBE, XI, nr. 425; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 432; Cass., 10 mei 1861, *Pas.*, 1861, I, 416; Cass., 20 maart 1930, *Pas.*, I, 169; Cass. fr., 12 juni 1865, *Dall. Pér.*, 1865, I, 465; Cass. fr., 14 juni 1876, *Dall. Pér.*, 1876, I, 324; Rb. Rijsel, 15 juni 1927, *T. Vred.*, 1927, 503).

In zekere gevallen zal nochtans de vordering beperkt zijn tot de afscheiding. Aldus wanneer de grenslijn niet onzeker noch betwist is en dus op voorhand door de partijen erkend werd, zodat er enkel nog dienen palen geplaatst te worden. Dit geval zal zich zelden voordoen. Bijvoorbeeld wanneer de nabuur weigert over te gaan tot het plaatsen van de palen hoewel de partijen vooraf reeds, b.v. in een akte van verdeling (zie boven, nr. 13) of in een akte van verkoop, de ligging van de grenslijn bepaald of erkend hadden.

Ook wanneer zij het herplaatsen beoogt van palen, die na een vroegere afpaling verdwenen zijn, is het voorwerp van de vordering beperkt tot de afscheiding. De ligging van de grenslijn is immers bekend. Zij zal gewoonlijk op het terrein opnieuw kunnen bepaald worden aan de hand van de gegevens van het proces-verbaal der vroegere afpaling (zie verder, nrs. 82, 85 e.v.). Deze vordering mag, zoals verder gezegd wordt (nr. 45), niet verward worden met de vordering tot herstel van grenspalen, die een bezitsvordering is.

Nog in een ander geval is het voorwerp van de afpaling beperkt tot de afscheiding, met name wanneer na een minnelijke afpaling, waarbij de voorschriften van artikel 38 Veldwetboek niet nageleefd werden, de vordering er toe strekt de afpaling overeenkomstig de bepaling van dit artikel, d.w.z. met een proces-verbaal en een plan, te bekomen (zie boven, nr. 37).

AFDELING III

ONDERSCHEID TUSSEN VORDERING TOT AFPALING EN AANVERWANTE VORDERINGEN

45 De vordering tot herplaatsen van grenspalen. Onderstel dat er vroeger een afpaling gedaan werd, hetzij in der minne, hetzij gerechtelijk, en dat nadien de palen door toeval verdwenen zijn of door iemand verwijderd werden. In dit geval bestaat er geen reden om een nieuwe afpaling te vragen, want

deze is reeds geschied. Men zal eenvoudig de herplaatsing van de palen vragen, overeenkomstig het proces-verbaal van de vroegere afpaling (zie boven, nrs. 5 en 43, en verder, nrs. 82 e.v.). Heeft de nabuur zelf de palen verder op het naburig erf geplaatst en zich aldus in het bezit gesteld van een deel van dit erf, dan zal daartegen de bezitsvordering kunnen ingesteld worden (zie verder, nr. 82), of indien de verplaatsing meer dan een jaar geleden geschied is, zal gerevindiceerd kunnen worden (zie verder, nrs. 46, 85 e.v.).

De vordering tot herstel van grenspalen is de bezitsvordering die kan ingesteld worden tegen de nabuur die een feitelijke stoornis pleegt door palen te verplaatsen of te verwijderen (Cass., 30 dec. 1842, *Pas.*, 1843, I, 51). Deze vordering moet ingesteld worden binnen het jaar na de stoornis (zie verder, nr. 85).

46 De revindicatie. Het probleem van het onderscheid tussen de afpaling en de revindicatie is ingewikkelder. Het geval is eenvoudig, wanneer de vordering strekt tot teruggave van een strook grond die de nabuur ingepalmd heeft door de bestaande palen te verplaatsen. Dit is een zuivere revindicatie (zie boven, nr. 45, en verder, nr. 87).

Maar de kwestie van het onderscheid tussen afpaling en revindicatie zal zich voornamelijk stellen naar aanleiding van de betwistingen die zich bij de afpaling voordoen. Zeer dikwijls zullen deze betwistingen, hoewel niet steeds rechtstreeks, toch op enige wijze het eigendomsrecht raken. Bijvoorbeeld zal men bij vele afpalingen voor het feit staan dat de ene partij de grenslijn wil doen verschuiven op het erf van de andere; of nog, dat de beide partijen beweren dat een zekere strook van de af te palen erven binnen de grenzen van hun eigen erf moet gelegd worden.

In hoeverre zullen dergelijke betwistingen een revindicatie kunnen uitmaken?

Voorafgaandelijk weze opgemerkt dat het belang van deze kwestie grotendeels verminderd is doordat de vrederechter bevoegd blijft om over de vordering tot afpaling te kennen, ook wanneer er betwisting omtrent de titel is (art. 593 Ger. W.), d.w.z. dat de vrederechter ook kan oordelen over een betwisting in verband met de eigendom van de af te palen erven.

Verder zal worden uiteengezet dat, volgens het Hof van Cassatie, de vrederechter zich thans nog enkel onbevoegd moet verklaren wanneer de revindicatie niet kan beschouwd worden als een incident van de vordering tot afpaling, en deze laatste slechts als dekmantel dient voor een werkelijke eigendomsvordering, waarvan de waarde de perken van zijn bevoegdheid overschrijdt (Cass., 18 maart 1948, *Pas.*, 1948, I, 179; zie verder, nrs. 49 e.v.).

Het onderscheid tussen de revindicatie en de vordering tot afpaling behoudt nochtans zijn volle belang ten aanzien van de bekwaamheid, alsmede van de verjaring, de bewijsvoering, en de gevolgen van de afpaling.

Wat betreft de bekwaamheid weze hier herhaald dat, zodra de grenslijn betwist is, en dus *a fortiori* wanneer er een eigenlijke revindicatie gedaan wordt, de volledige bekwaamheid om te beschikken vereist is (zie boven, nrs. 29 e.v.).

Op gebied van de verjaring bestaat het verschil tussen de beide vorderingen hierin, dat de revindicatie weliswaar niet verjaart, maar kan geneutraliseerd worden door de verkrijgende verjaring van de verweerder (DE PAGE en DEKKERS, VII, nrs. 1307, voetnoot 1, en 1308), terwijl men zijn recht op afpaling niet kan verliezen door een verkrijgende verjaring vanwege de nabuur.

Ten aanzien van de bewijsvoering is er een wezenlijk verschil tussen de beide vorderingen. Op hem die revindiceert rust in beginsel gans de bewijslast, terwijl bij de afpaling de beide partijen, ten aanzien van de bewijsvoering, tegelijk eiser en verweerder zijn (zie verder, nrs. 62 e.v.). Ook de bewijsmiddelen verschillen: inzake afpaling kan de rechter, behoudens wanneer het gaat om een gemene titel of wanneer men zich beroept op de verkrijgende verjaring, de scheidingslijn bepalen, zelfs in strijd met het wederzijds bezit van de naburen, aan de hand van bescheiden, bestaande tekens, ligging van de plaats, enz., hetgeen bij de revindicatie niet kan ingeroepen worden tegen de bezitter (PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 432; zie verder, nr. 66).

47 Waarin ligt nu het wezenlijk verschil tussen revindicatie en vordering tot afpaling?

Deze laatste, zoals reeds gezegd werd, strekt ertoe, althans in beginsel, op grond van artikel 646 B.W. de grenslijn tussen de aaneengrenzende eigendommen te bepalen en door materiële tekens vast te leggen.

Men beoogt niet de erkenning van het eigendomsrecht op een onroerend goed of op een bepaald deel daarvan, maar wel de duidelijke vaststelling van de grenzen tussen de erven, waarvan het eigendomsrecht niet betwist wordt.

De revindicatie daarentegen strekt ertoe, op grond van een titel of van de verkrijgende verjaring, het eigendomsrecht van de eiser te doen erkennen op een bepaald en duidelijk geïndividualiseerd onroerend goed of deel ervan, dat in het bezit is van de verweerder (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 965; LAURENT, VII, nr. 433; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 13; DERINE, R., *Overzicht van rechtspraak, 1965-1968, Zakenrecht, T.P.R.*, 1969, 724; RENARD en HANSENNE, *R. Crit. J. B.*, 1971, 107, nr. 6; Rb. Hoei, 5 nov. 1924, *J. Liège*, 1925, 141; Vred. Fexhe-Slins, 8 dec. 1965, *J. Liège*, 1965-1966, 199).

Daarvan uitgaande, mag men zeggen, dat een vordering tot afpaling haar eigen karakter zal verliezen en een revindicatie zal worden indien drie voorwaarden vervuld zijn:

1. aanspraak op het eigendomsrecht;
2. van een duidelijk afgelijnde strook;
3. op grond van een titel of van verjaring.

Men moet vooreerst aanspraak maken op het eigendomsrecht van een deel van het erf dat in het bezit is van zijn nabuur. Wanneer men er zich toe beperkt te vragen dat de afpaling zou geschieden volgens de toestand van het bezit, in plaats van volgens zijn titel, dan impliceert zulks nog geen eigendomsvordering.

De discussie gaat immers alleen over het bezit (HILBERT, nr. 177). Anders is het echter, wanneer men het bezit als grondslag voor verkrijgende verjaring inroept.

Men moet, ten tweede, het eigendomsrecht opeisen van een welbepaalde en duidelijk afgelijnde strook grond.

Een betwisting nopens de ligging van de grenslijn kan uiteindelijk wel leiden tot revindicatie. Maar zolang die betwisting slechts een onbepaald en veranderlijk deel van het terrein tot voorwerp heeft, waarvan de oppervlakte en de configuratie nog

moet opgezocht en bepaald worden door de afpaling, is er geen revindicatie (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 965; LAURENT, VII, nrs. 433 en 434; CLÉMENT en LÉPINOIS, nrs. 484 en 500; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 13; DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot bij Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 37, nr. 9; AUBRY en RAU, II, § 199, voetnoot 36, blz. 350; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 432; Cass., 10 mei 1861, *Pas.*, 1861, I, 416; Cass. fr., 18 mei 1859, *Dall. Pér.*, 1859, I, 193; Cass. fr., 27 febr. 1860, *Dall. Pér.*, 1860, I, 137; Gent, 3 juni 1895, *Pas.*, 1896, II, 80; Gent, 4 febr. 1926, met advies van het openbaar ministerie, *Belg. Jud.*, 1927, 117; Luik, 22 jan. 1932, *J. Liège*, 1932, 233; Rb. Bergen, 10 okt. 1932, *Pas.*, 1933, III, 60).

Tenslotte moet de aanspraak gesteund zijn op een titel of op verjaring.

Het zal dan ook niet volstaan in zeer algemene bewoordingen te beweren dat men eigenaar is tot aan een lijn, bepaald door het huidig bezit of door de ter plaatse bestaande aanduidingen, of zelfs aanspraak te maken op het eigendomsrecht van een bepaalde strook. Opdat het een revindicatie zou zijn moet men zich bovendien bij die aanspraken beroepen op een titel of op de verkrijgende verjaring (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 502; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 13; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 915; AUBRY en RAU, II, § 199, 6°, blz. 350; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 10; Cass., 10 mei 1861, *Pas.*, 1861, I, 416; Rb. Veurne, 5 jan. 1884, *Pas.*, 1884, III, 82). Indien de partijen zich enkel beroepen op hun wederzijds bezit, mag de vrederechter niet zeggen dat een eis tot revindicatie voor hem aanhangig gemaakt is (Cass., 8 juli 1898, *Pand. Pér.*, 1898, nr. 156).

Het zal in de praktijk niet altijd gemakkelijk zijn de vordering tot afpaling te onderscheiden van de revindicatie. Het is de feitenrechter die soeverein beslist welke de aard van de vordering is (Cass., 14 febr. 1907, *Pas.*, 1907, I, 122; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 965; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 57).

Hij zal o.m. moeten nagaan of de eiser onder de dekmantel van de afpaling, niet tracht in het bezit te komen van een strook grond die in het bezit is van zijn nabuur, om aldus te ontsnappen aan de bewijslast van zijn eigendomsrecht op die strook.

48 Hierna volgen enkele toepassingsgevallen betreffende het onderscheid tussen afpaling en revindicatie.

Men kan van meet af aan beweren dat zijn nabuur een deel van zijn erf ingepalmd heeft en de teruggave daarvan vragen samen met de afpaling. Hier is het onderscheid duidelijk, er is eerst revindicatie en daarna afpaling.

Gewoonlijk nochtans zal de eiser in dit geval niet uitdrukkelijk revindiceren, maar eenvoudig dagvaarden tot afpaling en daarbij vragen, hetzij vanaf het begin, hetzij in de loop van het geding, dat de grens zodanig zou bepaald worden dat de ingepalmdde strook terug bij zijn erf gevoegd wordt. Het zal aan de vrederechter behoren aan deze vordering haar werkelijke kwalificatie van eigendomsvordering te geven, indien het voldoende vaststaat dat het voorwerp ervan een welbepaald deel van het erf is, waarvan het, uit de omstandigheden van de zaak, duidelijk blijkt dat de

eiser, onder de dekmantel van een vordering tot afpaling, het eigendomsrecht opeist (zie verder, nr. 52).

Indien echter de eiser zijn vordering eenvoudig steunt op de onzekerheid van de ligging der grenslijn tussen de erven, zonder zelf een bepaald tracé voorop te stellen, kan er geen spraak zijn van revindicatie. Hij vraagt immers niet dat er hem een bepaalde strook zou toegekend worden, vermits hijzelf erkent dat de juiste ligging van de grenslijn hem onbekend is (LAURENT, VII, nr. 433; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 903).

In de meeste gevallen nochtans zal het in de loop van het geding, naar aanleiding van de verrichtingen der grensbepaling blijken, dat de partijen het uitdrukkelijk oneens zijn nopens de ligging van de grenslijn.

B.v. wanneer A een bepaald tracé aan die lijn wil geven, waardoor een bepaalde strook tussen dit tracé en de bestaande feitelijke scheidingslijn bij zijn erf zou ingelijfd worden, terwijl B de afpaling wil doen volgens die feitelijke lijn, dan wordt er aanspraak gemaakt op een wel geïndividualiseerd deel van de erven.

In hoeverre zal deze betwisting de eigendom tot voorwerp hebben? Zij kan dit op tweeërlei wijze: ofwel omdat A de bedoelde strook revindiceert op grond van zijn titel of van verjaring, ofwel omdat B, om in het bezit te blijven van de strook, inroept ze door verkrijgende verjaring verkregen te hebben. In dit geval zijn, ten aanzien van de bewijsvoering en de bekwaamheid, de regelen eigen aan de eigendomsbetwistingen toepasselijk, en indien een partij in zijn bewijsvoering slaagt, zal de afpaling geschieden volgens de lijn tot waar zij haar eigendomsrecht bewezen heeft (zie verder, nrs. 62 en 64).

Maar die aanspraken van A of B zullen geen eigendomsbetwistingen zijn, indien de oppervlakte die de erven volgens hun titel moeten hebben, niet betwist wordt en de partijen na opmetingen en vaststelling van de feitelijke oppervlakte van ieders erf, erin toestemmen dat aan ieder erf de oppervlakte gegeven wordt volgens zijn titel (vgl. BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 903; *Rép. P. Dr. B., Tw. Compétence en matière civile et commerciale*, nr. 346).

Een zelfde onderscheid dient gemaakt te worden wanneer er betwisting bestaat nopens de teruggave van hetgeen men boven zijn titel bezit of de evenredige verdeling tussen de erven van een teveel of een tekort aan oppervlakte in de beide erven (zie verder, nr. 66).

Er zal een eigendomsbetwisting zijn, indien een der partijen, op grond van de verkrijgende verjaring weigert het deel af te staan dat bij het erf van de nabuur dient gevoegd te worden, of indien men, op grond van de verjaring of van zijn titel, aanspraak maakt op het eigendomsrecht van het deel van het erf dat de nabuur weigert af te staan.

AFDELING IV

BEVOEGDHEID EN AANLEG

49 Het is van belang er onmiddellijk reeds op te wijzen dat de bevoegdheid inzake afpaling in het Belgisch recht grondige wijzigingen heeft ondergaan in de

loop der tijden, en dat de regelen nopens de bevoegdheid in het Belgisch recht grondig verschillen van deze van de Franse wetgeving.

De Belgische wetgeving heeft wel steeds aan de vrederechter de bevoegdheid toegekend om van de vordering tot afpaling kennis te nemen, maar, oorspronkelijk, moest deze zich onbevoegd verklaren wanneer er zich, naar aanleiding van de afpaling, een kwestie van eigendomsrecht stelde. Dit was zo in het stelsel van vóór de wet van 25 maart 1876 en ook in de Franse wetgeving (zie verder, nr. 50). Vandaar dat het in deze stelsels van groot belang was te weten of de aanspraken van een der partijen, naar aanleiding van de afpaling, al dan niet betrekking hadden op het eigendomsrecht.

Dit heeft aanleiding gegeven tot talloze discussies in de rechtsleer en tot een zeer omvangrijke rechtspraak. Dit probleem besloeg dan ook het grootste deel van de verhandelingen over de afpaling bij de klassieke auteurs en in de repertoria van de rechtspraak. Andere problemen inzake afpaling werden niet zelden in functie van de regelen nopens de bevoegdheid opgelost; een voorbeeld, ten aanzien van de bekwaamheid der partijen, vindt men bij DEMOLOMBE (XI, nr. 260).

Ten huidigen dage heeft deze kwestie veel van haar belang verloren omdat thans, in het Belgisch recht althans de vrederechter, ter zake van afpaling bevoegdheid bezit, ook wanneer er zich een eigendomsbetwisting voordoet. Zoals verder zal aangetoond worden (zie nrs. 50 tot 52) moet hij slechts de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg verwijzen, wanneer die betwisting in feite een vermomde revindicatie uitmaakt waarvan de waarde kennelijk hoger is dan het bedrag van 25.000 fr. waarvoor de vrederechter algemene bevoegdheid bezit; bovendien moet die verwijzing door de verweerder gevraagd worden (art. 592, lid 1 en 3, Ger. W.).

§ 1. Bevoegdheid *ratione materiae*

50 De afpaling behoort tot de bijzondere bevoegdheid van de vrederechter.

Art. 3, 3°, van de wet van 25 maart 1876, gewijzigd door het koninklijk besluit nr. 63 van 13 jan. 1935 bepaalde, dat de vrederechter kennis neemt, in laatste aanleg, tot een waarde van 2.000 fr. (art. 2, W. 20 maart 1948), en in eerste aanleg, hoe groot het bedrag van de vordering ook zijn mag, van de geschillen omtrent de verplichtingen die de wet oplegt aan de eigenaars van aan elkander grenzende erven, alsmede de erfdiensbaarheden die ontstaan uit de ligging van de plaatsen of die door de wet gevestigd zijn.

Reeds onder het stelsel van de wet van 25 maart 1841 (art. 9) was de vrederechter bevoegd om kennis te nemen van de vordering tot afpaling, behalve wanneer de eigendom of de titel betwist was; in dit laatste geval was hij dus nooit bevoegd.

Met de wet van 25 maart 1876, art. 7, werd de vrederechter bevoegd, ook wanneer de eigendom of de titel betwist werd, maar dan slechts voor zover de waarde van het geschil het bedrag niet overschreed dat vastgesteld was op 300 fr., en achtereenvolgens gebracht werd op 600 fr. (W. 12 aug. 1911) n 2.500 fr. (W. 15 sept. 1928). Deze beperking werd opgeheven door het K.B. van 13 jan. 1935 dat het art. 7 van de wet van 25 maart 1876 uitdrukkelijk afschafte.

Bovendien werd door het voornoemd koninklijk besluit in art. 3 van de wet op de bevoegdheid, een bijzonder lid ingelast (4°, tweede lid), volgens hetwelk de bepalingen van de nummers 1° tot 4° van dit artikel — dus ook deze nopens de bevoegdheid inzake afpaling — van toepassing zijn, zelfs indien er betwisting is omtrent de titel.

Deze regel werd ongewijzigd overgenomen in het Gerechtelijk Wetboek. Artikel 591, 3° bepaalt dat de vrederechter kennis neemt „van de geschillen inzake erfdiensbaarheden en inzake de verplichtingen die de wet aan de eigenaars van aan elkaar grenzende erven oplegt”, ongeacht het bedrag van de vordering.

Onder de verplichtingen van de eigenaars van naburige erven zijn onder meer te rangschikken, deze bepaald in artikel 646 B.W. (Cass., 9 maart 1944, *Pas.*, 1944, I, 243; FETTWEIS, *Handboek van Gerechtelijk Recht*, deel II, *Bevoegdheid*, blz. 229 en voetnoot 54; RENARD en HANSENNE, *R. Crit. J. B.*, 1971, 107; zie boven, nrs. 3 en 4).

Luidens artikel 593 van het Gerechtelijk Wetboek neemt de vrederechter kennis van de geschillen over de titel, die in ondergeschikt verband staan met de vorderingen die op geldige wijze voor hem aanhangig zijn.

51 Wat is nu de betekenis van de termen „geschillen over de titel”.

Op het eerste gezicht zou men aan het woord *titel* de betekenis kunnen geven van bron van het recht waarop de vordering gesteund is. Zo is, ter zake van huishuur en landpacht het huurcontract de titel van het recht (VAN BAUWEL, II, nr. 248). Men zou, in dezelfde zin, kunnen zeggen dat, vermits het recht op afpaling steunt op het eigendomsrecht, door betwisting omtrent de titel inzake afpaling, dient verstaan te worden, de betwisting van het eigendomsrecht van de eiser op het af te palen erf. Met andere woorden, in die betekenis zou de vrederechter mogen kennis nemen van een vordering tot afpaling, hoewel de hoedanigheid van eigenaar van de eiser, welke een van de grondvereisten is om aanspraak te kunnen maken op afpaling (zie boven, nrs. 7 en 19), niet vaststaat.

DE PAGE en DEKKERS (V, nr. 967 en voetnoot 4) hebben aangetoond dat zulks in het stelsel dat in 1935 werd ingevoerd niet de betekenis is van de termen „betwisting omtrent de titel”.

Uit het verslag VAN DIEVOET — dat in het verslag aan de koning als *document interprétatif* bestempeld wordt, — blijkt immers dat het inzicht van de opstellers van het K.B. van 13 jan. 1935 niet geweest is de vereisten tot aanspraak op afpaling te wijzigen, maar eenvoudig de moeilijkheden van het onderscheid tussen de vordering tot afpaling en de revindicatie van de tussen de af te palen erven gelegen betwiste strook grond, uit te schakelen, door aan de vrederechter ook bevoegdheid te verlenen om te eigendomsbetwistingen nopens die strook te beslechten (Verslag VAN DIEVOET, *Pasin.*, 1935, blz. 29, kol. 2).

Door de uitbreiding van zijn bevoegdheid tot de gevallen waarin er betwisting bestaat omtrent de titel, mocht de vrederechter dus kennis nemen van de opvorderingen van eigendom die zich *ter gelegenheid* van de vordering tot afpaling voordoen, ongeacht de waarde van de betwiste strook grond.

Gelijkvormig aan de bovengenoemde stelling heeft het Hof van Cassatie beslist: „dat de vrederechter, gevat van een vordering tot afpaling, zich niet onbevoegd mag verklaren onder voorwendsel dat de vordering tot afpaling een betwisting nopens de eigendom der af te palen erven doet ontstaan, indien die betwisting zich voordoet als een incident van de vordering zelf... en niet als een vordering tot opeising van eigendom” (Cass., 18 maart 1948, *Pas.*, 1948, I, 179; *J.T.*, 1948, 329).

Aan deze uitbreiding van de bevoegdheid van de vrederechter is niets veranderd door het Gerechtelijk Wetboek. Het verslag VAN REEPINGHEN (blz. 144) verwijst naar het cassatiearrest van 18 maart 1948.

Met andere woorden, de vrederechter blijft bevoegd om kennis te nemen van een revindicatie, ook indien de waarde ervan 25.000 fr. overtreft, indien deze slechts een incident is van de vordering tot afpaling, en niet een verdoken vordering tot opeising van eigendom (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 967; BRAAS, *Précis de procédure civile*, derde uitgave, I, nr. 490; noot VAN REEPINGHEN, Ch., onder Cass., 18 maart 1948, *J.T.*, 1948, blz. 329; FETTWEIS, *a.w.*, nr. 290; Vred. Lier, 27 april 1961, *T. Vred.*, 1961, 241; Vred. Sint-Joost-ten-Node, 12 juni 1964, *T. Vred.*, 1964, 335; Vred. Andenne, 19 mei 1967, *J. Liège*, 1968-1969, 95; Vred. Louvigné, 18 dec. 1969, *J. Liège*, 1969-1970, 190).

Hieruit vloeit voort dat, wanneer er zich tijdens de afpaling een incidentele eigendomsbetwisting voordoet, de vrederechter er zich niet mag toe beperken de afpaling te bevelen zonder uitspraak te doen over de middelen voorgebracht tot staving van die eigendomsbetwisting (Cass., 9 maart 1944, *Pas.*, 1944, I, 243).

Het is daarbij onverschillig of die eigendomsbetwisting uitgaat van de eiser, of, bij wedereis, van de verweerder. Er weze opgemerkt dat reeds onder het stelsel van artikel 37 van de bevoegdheidswet, de vrederechter kennis mocht nemen van een wedereis strekkende tot eigendomsopvordering, indien de waarde ervan het bedrag van zijn algemene bevoegdheid niet overtrof. Het Gerechtelijk Wetboek heeft deze regel niet gewijzigd (art. 563 Ger. W.; FETTWEIS, *a.w.*, nr. 140). Is die reconventionele eigendomsopvordering slechts een incident van de vordering tot afpaling en valt ze derhalve als dusdanig onder de volstreekte bevoegdheid van de vrederechter, dan mag de vrederechter daarvan kennis nemen ongeacht de waarde ervan (art. 563, tweede lid, Ger. W.).

52 Er zal natuurlijk nog betwisting mogelijk zijn nopens de kwestie, of de vordering in feite een vordering tot afpaling of een verdoken revindicatie is; of de eigendomsbetwisting al dan niet in ondergeschikt verband staat met de vordering tot afpaling, of, met andere woorden een incident is van de vordering tot afpaling.

In beginsel zal het van meetaf aan een revindicatie zijn wanneer, zelfs onder de kwalificatie van vordering tot afpaling, het rechtstreeks of onrechtstreeks voorwerp ervan een welbepaald deel van het naburig erf is waarvan men het eigendomsrecht opeist.

Dit is een feitelijke kwestie waarover de feitenrechter soeverein oordeelt (Cass., 14 febr. 1907, *Pas.*, 1907, I, 122; zie boven, nrs. 47 en 48).

De vrederechter blijft nochtans bevoegd, op grond van de in artikel 592 Ger. W. bepaalde uitbreiding van bevoegdheid, ook wanneer er een uitdrukkelijke eigendomsopvordering is, die niet als incident van de afpaling kan beschouwd worden, indien de verweerder niet *in limine litis* opwerpt dat de waarde ervan kennelijk het bedrag van 25.000 fr. overtreft. De vordering tot terugbekomen van eigendom is immers een onbepaalde vordering waarvan de vrederechter kan

kennis nemen onder de voorwaarden bepaald in artikel 592 Ger. W. (FETTWEIS, *a.w.*, nrs. 102 e.v. en nr. 217).

Zo de eiser instemt met de gevorderde verwijzing, dan zal de vrederechter de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg verwijzen. Weigert hij de verwijzing dan wordt het bevoegdheidsincident door de vrederechter geregeld, tenzij de eiser verzoekt dat de arrondissementsrechtbank erover zou beslissen (art. 639 e.v., Ger. W.).

Indien de zaak naar de rechtbank van eerste aanleg verwezen wordt, zal deze kennis nemen, niet alleen van de eigendomsbetwisting, maar ook van de daarmee verknochte vraag tot afpaling (CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 504).

Als besluit mag dus gesteld worden dat de bevoegdheid van de vrederechter ter zake van afpaling onbegrensd is, tenzij wanneer de vordering een zuivere revindicatie is, zonder verband met de afpaling, waarvan de waarde kennelijk hoger is dan 25.000 fr., en de verwijzing naar de rechtbank van eerste aanleg gevraagd wordt.

§ 2. Bevoegdheid *ratione loci*

53 Luidens artikel 629, 1°, eerste lid, Ger. W., is alleen de rechter van de plaats waar het goed gelegen is bevoegd om kennis te nemen o.m. van de vorderingen aangaande aangelegenheden genoemd in artikel 591, 3°. Hieronder zijn de vorderingen tot afpaling begrepen (zie boven, nr. 50). In dat opzicht is er dus geen wijziging gebracht aan het vroeger geldend stelsel van artikel 46 van de wet van 25 maart 1876.

Anders is het wanneer de goederen gelegen zijn in verschillende rechtsgebieden. Terwijl vroeger de bevoegdheid dan bepaald werd door de ligging van het deel van die goederen waarvan het kadastraal inkomen het hoogste was of dat in hetzelfde rechtsgebied gelegen was als de woon- of verblijfplaats van de verweerder, kan de vordering thans gebracht worden voor de rechter van de plaats waar om het even welk gedeelte van het onroerend goed gelegen is (art. 629, 1°, tweede lid, Ger. W.).

De bepalingen van artikel 629 hebben een imperatief karakter, met dien verstande dat de partijen ervan slechts kunnen afwijken na het ontstaan van het geschil. Van de verweerder die niet verschijnt, wordt vermoed dat hij de bevoegdheid afwijst van de rechter voor wie de zaak aanhangig is (art. 630 Ger. W.).

§ 3. Aanleg

54 Een vordering tot afpaling is uiteraard onbepaald ten aanzien van de waarde van de eis. Die waarde kan ook niet bepaald worden volgens een der grondslagen omschreven in de artikelen 557 tot 562 Ger. W. Bijgevolg zal het geschil steeds in eerste aanleg berecht worden (art. 619 Ger. W.).

55 Ook wanneer de hoofdvordering, alhoewel onder de kwalificatie van vordering tot afpaling ingesteld, in werkelijkheid een revindicatie is, en dus niet onder de bijzondere bevoegdheid van de vrederechter valt, strekt zij niet tot veroordeling

van een som. Bij gebreke van grondslagen tot bepaling van de waarde van het geschil, zoals zij omschreven zijn in de artikelen 557 tot 562 Ger. W., wordt dus ook hier het geschil in eerste aanleg beslecht.

56 Door artikel 619 Ger. W. werd een einde gemaakt aan de verplichting tot schatting van de vorderingen waarvan het bedrag niet bepaald is.

Een door de partijen gedane schatting van de vordering tot afpaling zal zonder invloed zijn op het bepalen van de aanleg.

Ook ten aanzien van de bevoegdheid hoeft er geen schatting gedaan te worden. De vordering tot afpaling behoort tot de bijzondere bevoegdheid van de vrederechter, welke ook de waarde ervan mocht zijn. De waarde van het geschil zal alleen nog van belang zijn, wanneer de vordering in werkelijkheid een vermomde revindicatie is (zie boven, nr. 52). Wordt in dat geval de exceptie van onbevoegdheid opgeworpen, dan zal de rechter summier nagaan of de waarde van de vordering al dan niet hoger is dan 25.000 fr. Elke onderzoeksmaatregel is uitgesloten (FETTWEIS, *a.w.*, nrs. 108 en 109).

AFDELING V

RECHTSPLEGING

57 Inzake afpaling is geen bijzondere rechtspleging voorzien. De enige bijzondere bepalingen dienaangaande vindt men in de artikelen 38 en 39 Veldwetboek.

Voor het overige geschiedt de procedure volgens de gewone regelen van de burgerlijke rechtspleging. De poging tot minnelijke schikking is facultatief (art. 731 Ger. W.). De rechtspleging zal min of meer ingewikkeld zijn naar gelang van de zaak.

In de weinige gevallen waarin de partijen op de eerste zitting tot een akkoord zijn gekomen nopens het tracé van de grenslijn, kan de rol van de vrederechter beperkt blijven tot het vaststellen van dat akkoord (art. 1043 Ger. W.).

Op verzoek van een der partijen zal hij dan bevelen dat de afpaling overeenkomstig het aangenomen tracé zal geschieden en dat de partijen daarvan proces-verbaal zullen opstellen, zoals in artikel 38 Veldwetboek is voorzien. Het kan geraadzaam zijn in dat vonnis een deskundige te benoemen die de eventueel niet verschijnende partij zal vertegenwoordigen (art. 39 Veldwetboek).

Meestal zal er echter geen akkoord tussen de partijen tot stand zijn gekomen. Dan zal de rechtspleging een drievoudige fase kennen:

1. de fase tot en met de grensbepaling;
2. de fase van de eigenlijke afpaling;
3. de fase na de afpaling.

§ 1. De fase tot en met de grensbepaling

58 De vrederechter beveelt, in een tussenvonnis, de gerechtelijke plaatsopneming en benoemt een deskundige die met hem zal ter

plaatse gaan en zijn advies uitbrengen (art. 1007 en 985 Ger. W.; zie daaromtrent LURQUIN, Paul, *Précis de l'expertise du Code Judiciaire*, nrs. 13 e.v. en nr. 111). Indien het mogelijk is zal, op de gestelde dag, de deskundige, na desgevallend de nodige opmetingen te hebben gedaan, zijn advies uitbrengen en zullen de partijen, in aanwezigheid van de vrederechter, onmiddellijk op het door de deskundige voorgesteld tracé palen kunnen plaatsen, waarna ze dan een proces-verbaal van afpaling met plan zullen maken en ondertekenen. Van de verrichtingen van plaatsopneming, alsmede van de eedaflegging en de toelichtingen van de deskundige wordt proces-verbaal gemaakt (art. 985, derde lid, en art. 1015, Ger. W.). Omtrent de kosten en erelonen van de deskundige wordt gehandeld zoals bepaald in artikel 985, laatste lid, Ger. W. Bij gebrek aan akkoord van de partijen zal voor de andere kosten een vonnis nodig zijn.

Indien de partijen het door de deskundige voorgesteld tracé niet aanvaarden, zal de vrederechter een vonnis van grensbepaling moeten vellen (zie verder, nr. 59).

Er weze opgemerkt dat in het Gerechtelijk Wetboek niet meer bepaald wordt, zoals in het vroeger artikel 42 Rv., dat de rechter op staande voet op de plaats zelf een vonnis kan uitspreken.

Blijkt het niet mogelijk de grensbepaling onmiddellijk te doen bij de plaatsopneming, dan zal de vrederechter proces-verbaal opstellen, en aan de deskundige opdracht geven verder de nodige opmetingen en opzoekingen te doen en zijn verslag neer te leggen. Hierbij zullen de voorschriften van de artikelen 962 e.v. Ger. W. moeten in acht genomen worden.

Wanneer hierboven gesproken wordt van een proces-verbaal, op te stellen door de vrederechter, mag dit niet verward worden met het proces-verbaal van afpaling. Dit laatste is voorgeschreven door art. 38 veldwetboek en moet als titel gelden voor de partijen. Het door de vrederechter opgestelde proces-verbaal is een akte van rechtspleging (zie verder, nr. 76).

N | De vrederechter is niet verplicht de plaatsopneming te bevelen. Hij kan zonder meer een deskundige gelasten met de bovengenoemde opdracht (*Rép. P. Dr. B., Tw. Descente sur les lieux*, nrs. 254 e.v.; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, *Tw. Bornage*, nr. 66). Hij mag dan te allen tijde, ambtshalve of op verzoek, de verrichtingen van de deskundige bijwonen (art. 973 Ger. W.). Er dient op gewezen te worden, dat het de taak is van de rechter en niet van de deskundige definitief het tracé van de grenslijn te bepalen. De deskundige geeft slechts advies, waardoor de rechter overigens niet gebonden is (art. 986 Ger. W.).

De rechter zou dus in het vonnis waarbij de deskundige benoemd wordt, nog niet mogen bepalen dat, de lijn door deze aangeduid, de scheidingslijn tussen de erven zal uitmaken (Cass., 20 maart 1930, *Pas.*, 1930, I, 169).

Het kan ook van den beginne aan, of naar aanleiding van de plaatsopneming noodzakelijk lijken, vooraf een onderzoeksmaatregel te bevelen, b.v. een getuigenverhoor, nopens het beweerde bezit. Niets belet dat deze getuigen ter plaatse zelf gehoord worden (art. 1011 Ger. W.).

Desgevallend kan ook vooraf de t u s s e n k o m s t van de eigenaars van de verder gelegen eigendommen uitgelokt worden (zie boven, nr. 12).

59 Na de neerlegging van het deskundig verslag wordt een nieuw vonnis geveld — het vonnis van grensbepaling — waarbij de ligging van de grenslijn bepaald wordt en het plaatsn van de palen, op de plaatsn in het vonnis aangeduid, bevolen wordt. Om latere moeilijkheden te vermijden, wordt in dit vonnis reeds bepaald welke palen, bij gebrek aan overeenkomst van de partijen dienaangaande, zullen gebruikt worden.

In hetzelfde vonnis wordt het tijdperk binnen hetwelk, of nog beter de datum waarop, de partijen tot het plaatsn van de palen zullen moeten overgaan, bepaald.

Tevens wordt, overeenkomstig artikel 39 Veldwetboek, een deskundige benoemd die, ingeval een van de partijen op de gestelde dag zou weigeren deel te nemen aan de bevolen verrichtingen, in zijn plaats zal optreden en het proces-verbaal van afpaling zal tekenen.

Het zal, bij voorkeur, dezelfde deskundige zijn die reeds aangesteld werd om advies te geven (WIJELAND, G., *Du bornage, T. Vred.*, 1895, 172, voetnoot 1; zie verder, nr. 70).

De vrederechter kan in dit vonnis ook bevelen dat de afpaling in zijn tegenwoordigheid zal geschieden; doch dit is voor hem geen verplichting (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 68). Het plaatsn van de palen wordt immers niet door hem gedaan, maar door de partijen zelf, op de punten door hem aangeduid (zie verder, nr. 72).

§ 2. De fase van de eigenlijke afpaling

60 In deze fase wordt het vonnis van grensbepaling uitgevoerd. De partijen, al dan niet in aanwezigheid van de vrederechter (zie boven, nr. 59), gaan over tot het planten van de palen en tot het opstellen van het proces-verbaal van afpaling en het opmaken van plannen. Deze verrichtingen worden verder uitvoerig behandeld (zie verder, nrs. 71, 72, en 73 e.v.).

Sommigen menen dat er geen proces-verbaal van afpaling nodig is wanneer de scheidingslijn kan vastgesteld worden door bestendige natuurlijke tekens, b.v. een waterloop, een rots, enz. Het zou dan volstaan dat het vonnis van grensbepaling zulks vermeldt (*Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 101). Ieder van de partijen kan nochtans steeds een afpaling eisen overeenkomstig de voorschriften van art. 38 en 39 veldwetboek (zie boven, nr. 37).

De geschillen die, naar aanleiding van deze verrichtingen tussen de partijen mochten oprijzen, worden gebracht voor de vrederechter die de afpaling bevolen heeft.

Deze is immers bevoegd om kennis te nemen van de geschillen die ontstaan, omtrent de uitvoering van hetgeen door het vonnis bevolen wordt (*exécution par suite d'instance*), d.w.z. die geschillen, die niets te zien hebben met de maatregelen door de partijen getroffen om tot de gedwongen tenuitvoerlegging te geraken (*Rép. P. Dr. B., Tw. Compétence en matière civile et commerciale*, nr. 424; Rb. Nijvel, 3 juli 1901, *Pas.*, 1902, III, 185; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 20).

§ 3. De fase na de afpaling

61 Na de eigenlijke afpaling en het opstellen van het proces-verbaal van afpaling wordt dan nog een vonnis geveld waarbij dit proces-verbaal be-

krachtigd wordt (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969; Gent, 1 febr. 1954, *R.W.*, 1954-55, 340), en waarbij uitspraak gedaan wordt over de kosten.

Indien een van de partijen geweigerd heeft het proces-verbaal te ondertekenen, zal de rechter bevelen dat het voor deze partij bestemde exemplaar haar zal overhandigd worden door de deskundige die, overeenkomstig artikel 39 Veldwetboek, in haar plaats ondertekend heeft, en dat, bij weigering het in ontvangst te nemen, deze het zal neerleggen om aan het vonnis gehecht te blijven (WIJELAND, G., *Du bornage*, T. *Vred.*, 1895, 172 en 173).

De formaliteit van de bekrachtiging zou nochtans blijkbaar nutteloos zijn, wanneer de partijen die bekwaam zijn en over al hun rechten beschikken, het proces-verbaal aanvaardden, en akkoord gaan nopens de vereffening van de kosten.

AFDELING VI

BEWIJSVOERING

62 In verband met de bewijsvoering in de vordering tot afpaling, behoort het te onderzoeken op wie de bewijslast rust, wat door de onderscheiden partijen dient bewezen te worden en welke bewijsmiddelen te dien einde kunnen aangewend worden.

Onder deze afdeling worden enkel de eerste twee punten samen behandeld, terwijl het derde punt beter past in de uiteenzetting van de verrichtingen van de afpaling (zie verder, nrs. 63 e.v.).

In de vordering tot afpaling zijn de beide partijen tegelijkertijd eiser en verweerder. Ieder van hen moet inderdaad het bewijs leveren van zijn recht en van hetgeen hij vooropzet, met het oog op de grensbepaling tussen de twee erven. In die zin wordt gezegd dat de vordering tot afpaling een *judicium duplex* is (LAURENT, VII, nr. 433; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 963; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nrs. 7 en 72; DEKKERS, *Bornage et revendication*, noot onder Cass., 29 mei 1959, *R. Crit. J. B.*, 1960, 37, voetnoot 13; AUBRY en RAU, II, § 199, 1°, blz. 337; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 432; Brussel, 11 jan. 1888, *Par.*, 1888, II, 152; Cass. fr., 23 sept. 1940, *Dall. Hebd.*, 1940, 195).

Het is echter niet vereist dat de eiser zijn hoedanigheid van eigenaar bewijst. Over het algemeen wordt aangenomen dat het hem volstaat, het vermoeden in te roepen dat verbonden is aan zijn bezit (zie boven, nrs. 19 e.v.). Het is ook niet nodig dat hij door een titel bewijst, eigenaar te zijn van de grond tot aan de grenslijn waarvan hij de vaststelling vraagt.

Het debat loopt niet over het eigendomsrecht; dit wordt, in beginsel althans, niet betwist. Het doel van de vordering is immers de bepaling en de afbakening van de grenslijn. De kwestie te weten waar deze ligt is een feitelijke kwestie. De rechter zal zich daarbij steunen op de titels van de beide partijen, de ligging van de plaatsen, het bezit, de sporen van vroegere afbakening, de kadastrale gegevens en zo meer (zie verder, nr. 64).

De eiser zal dus zijn eigendomsrecht tot aan het door hem vooropgestelde tracé niet moeten bewijzen; het zal volstaan, aan de hand van een of meerdere evengenoemde gegevens aan te tonen, dat de grenslijn moet getrokken worden volgens dit tracé. Komt de verweerder hiertegen op, dan zal hij, op zijn beurt, en met dezelfde middelen, het bewijs moeten leveren van wat hij vooropstelt. Werpt hij op, dat er reeds een afpaling gedaan werd, dan zal hij zulks moeten bewijzen volgens de regelen uiteengezet in de nummers 14 e.v.

Indien bij het bepalen van de grenslijn blijkt, dat de verweerder meer bezit dan zijn titel aanwijst, en een zekere strook aan de eiser moet afstaan, dan zal deze teruggave moeten gebeuren zonder dat deze laatste zijn eigendomsrecht op die strook moet bewijzen (LAURENT, VII, nr. 433).

Er bestaat dus een grondig verschil tussen de vordering tot afpaling en de revindicatie. Bij deze laatste moet de eiser zijn eigendomsrecht op het gerevindiceerde bewijzen en de verweerder hoeft niets te bewijzen (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 965; DEKKERS, *Bornage et revindication*, *R. Crit. J. B.*, 1960, 37, voetnoot 13). De verweerder kan evenwel verplicht worden mede te werken aan de bewijslevering door de eiser (DEKKERS, *t.a.p.*; art. 871 en 877 Ger. W.).

Wanneer de eiser of de verweerder, bij het vooropstellen van een bepaald tracé uitdrukkelijk aanspraak maken op het eigendomsrecht van een welbepaalde betwiste strook grond, hetzij zij deze strook uitdrukkelijk of op bedekte wijze revindiceren, hetzij zij, zonder te willen rekening houden met de duidelijke aanwijzingen ter plaatse of met andere feitelijke gegevens, op grond van hun titel alleen of van de verjaring, beweren het eigendomsrecht op deze strook verkregen te hebben, dan zullen zij hun beweerd eigendomsrecht vanzelfsprekend moeten bewijzen. Het debat zal dan immers over het eigendomsrecht lopen (zie boven, nrs. 47 en 48, en verder, nr. 64; Vred. Grivegnée, 28 okt. 1953, *J. Liège*, 1953-54, 136; Vred. Neerpelt, 8 okt. 1957, *R.W.*, 1957-58, 2029).

VERRICHTINGEN VAN DE AFPALING

63 De afpaling bestaat hoofdzakelijk uit een tweevoudige verrichting: een juridische fase, de grensbepaling — *délimitation* —, en een materiële fase, de afscheiding of eigenlijke afpaling — *abornement* — (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 954; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 282; DEKKERS, *Handboek*, I, nr. 857; zie boven, nrs. 5 en 36).

De grensbepaling bekomt men door onderzoek van de gegevens van de eigendoms-titels en van het bezit, van de aanwijzingen van de plaats en andere feitelijke gegevens en door opmetingen op het terrein. Naar aanleiding daarvan, kunnen de partijen overeenkomen, de grens tussen hun erven recht te trekken of te verplaatsen. Op de aldus bepaalde lijn worden de palen geplaatst, en van al die verrichtingen wordt een proces-verbaal met plan opgesteld, dat als titel zal gelden voor de partijen.

Aldus kan men feitelijk de verrichtingen van de afpaling rangschikken als volgt:

1. onderzoek van de titels van eigendom en van de andere gegevens;
2. opmeting op het terrein;
3. afscheiding of eigenlijke afpaling;
4. opstellen van het proces-verbaal en de plannen.

Al deze verrichtingen moeten tegensprekelijk geschieden.

AFDELING I

ONDERZOEK VAN DE TITELS VAN EIGENDOM EN VAN DE ANDERE GEGEVENS

64 De eigendomstitels van de partijen, de aanwijzingen van het feitelijk bezit, de ligging van de plaatsen, de oneffenheden van de bodem, de natuurlijke scheidingsstekens, de bestaande plannen, de sporen van vroegere afpalingen, enz., zijn zoveel gegevens die door de partijen als bewijsmiddelen zullen kunnen aangewend worden om hun beweringen te staven, en die aan de rechter en de deskundige de nodige aanwijzingen zullen kunnen geven bij het opzoeken en bepalen van de ligging van de grenslijn (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 67; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 73; DEMOLOMBE, XI, nr. 272; Vred. Aarlen, 21 okt. 1876, *Cloes et Bonjean*, XXV, 989).

Enkele van die gegevens, bijvoorbeeld de titels, en de aanwijzingen van een langdurig bezit, zullen een grotere waarde hebben dan de andere; doch de kwestie te weten waar de grenslijn ligt, is een feitelijke kwestie (KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 285; zie boven, nr. 62), onderworpen aan de vrije beoordeling van de rechter die zich daarbij zowel op de feitelijke elementen als op de geschriften kan steunen (LAURENT, VII, nr. 432; Cass. fr., 12 juli 1865, *Rec. Sirey*, 65, I, 307).

Deze vrijheid van de rechter zal nochtans ophouden wanneer er een werkelijke kwestie van eigendom opgeworpen wordt, hetzij er een welbepaalde strook grond

gerevindiceerd wordt, hetzij er beroep gedaan wordt op de verkrijgende verjaring van een welomlijnde strook die tussen de partijen betwist wordt. In dat geval zal de vrederechter, althans voor zover hij daartoe bevoegd is (zie boven, nrs. 50 e.v.), vooraf de grond van deze betwisting moeten bepalen, niet meer volgens de boven genoemde geschriften of feitelijke gegevens, maar uitsluitend volgens het tracé, tot waar hij die revindiceerde of zich steunde op de *usucapio* zijn eigendomsrecht bewezen heeft (zie verder, nr. 66).

Een verweerder zou ook voor de eerste maal in hoger beroep, de verkrijgende verjaring kunnen invoeren (Cass. fr., 17 juli 1950, *Rec. Sirey*, 1951, I, 50).

65 In het licht van deze beginselen volgt nu het onderzoek van de bijzonderste gegevens ter beoordeling van de grensbepaling.

De titels zullen de belangrijkste bron van inlichtingen zijn. Hier worden de geschriften bedoeld.

Wanneer men met betrekking tot de afpaling spreekt van titels, wordt doorgaans daardoor bedoeld, niet enkel de geschriften maar ook de feiten van bezit, die tot grondslag dienen om de verkrijgende verjaring in te roepen — *usucapio* — (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969; Cass., 20 juni 1953, *Pas.*, 1953, I, 830).

In de eerste plaats komt de aan de partijen *gemene* titel. De daarin vervatte aanduidingen nopens de scheidingslijn tussen de erven van de partijen zijn doorslaggevend. Zij zullen de voorrang hebben op al de andere gegevens en dus ook op de aanwijzingen van het bezit, behalve, wat deze laatste betreft, indien een partij er zich op steunt om de verkrijgende verjaring in te roepen.

Daarentegen zijn de vermeldingen van de door de respectieve partijen voorgebrachte *niet-gemene* titels slechts aanwijzingen zonder absolute bewijskracht, waaraan niet meer waarde moet gehecht worden dan aan het feitelijk bezit (LAURENT, VII, nr. 432; CLÉMENT en LÉPINOIS, nr. 488; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 69).

Het kan gebeuren, dat het gaat om percelen die oorspronkelijk aan dezelfde eigenaar toebehoord hebben. Het zal steeds nuttig zijn na te gaan of, door het opzoeken van de achtereenvolgende eigendomsoverdrachten, men niet kan opklimmen tot de titel van de oorspronkelijke eigenaar. De aanwijzingen van deze titel zullen dan ook doorslaggevend zijn.

66 De gegevens van de titels zullen dikwijls, op het eerste gezicht, niet onmiddellijk toelaten de grens te bepalen, omdat zij niet volledig, soms onduidelijk of onnauwkeurig en zelfs tegenstrijdig zijn op zekere punten. Hierdoor verliezen zij nochtans niet alle waarde.

Enkele *toepassingsgevallen* zullen dit verduidelijken.

Er is geen moeilijkheid wanneer, uit de opmeting van de af te palen percelen blijkt, dat zij een gezamenlijke oppervlakte hebben, die overeenstemt met de gezamenlijke oppervlakte van de percelen volgens de titels; indien de ene dan in feite meer bezit dan zijn titel aangeeft, zal hij dit teveel moeten afstaan aan de andere (LAURENT, VII, nr. 432).

Is die gezamenlijke oppervlakte groter of kleiner dan die vermeld in de titels, dan wordt dit te veel of te weinig verdeeld tussen de onderscheiden percelen in even-

redigheid met hun werkelijke oppervlakte (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 73; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969 en voetnoot 3, blz. 846; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, Tw. *Bornage*, nr. 78; Vred. Luik, 15 febr. 1926, *Pas.*, 1926, III, 50). Indien echter, in dit geval, de oppervlakte van het ene perceel op nauwkeurige en ondubbelzinnige wijze aangegeven is in zijn titel, terwijl die van het andere slechts bij benadering of op dubbelzinnige wijze vermeld wordt, dan zal aan het ene perceel de in zijn titel vermelde oppervlakte gegeven worden, en het andere zal alleen het voordeel of het nadeel van het eventuele te veel of te weinig moeten dragen (CLÉMENT en LÉPINOIS, nrs. 485 en 488; HILBERT, nrs. 93 en 97; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nrs. 71 en 72).

Vindt men in een titel zowel de oppervlakte als de beschrijving van de grenzen van een der af te palen percelen, dan zal, in geval van tegenstrijdigheid tussen de beide gegevens de voorkeur gegeven worden aan de tekens waarnaar, bij de beschrijving van de grens, verwezen wordt, op voorwaarde dat deze een voldoende bestendig karakter hebben (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 77; HILBERT, nr. 98).

Hetzelfde principe geldt in geval van tegenstrijdigheid tussen de in de akte of in het eraan gehecht plan aangegeven oppervlakte of afmetingen en de aanwijzingen van dat plan, zoals het feit van aan een weg te grenzen. Deze laatste konkrete gegevens zullen doorslaggevend zijn (Vred. Sint-Joost-ten-Node, 12 juni 1964, *T. Vred.*, 1964, 335; Vred. Lier, 27 april 1961, *T. Vred.*, 1961, 241).

Het kan voorkomen, doch zeer zelden, dat de titels van de partijen geen enkele aanduiding nopens de oppervlakte van de percelen, noch nopens de ligging van de grenslijn bevatten, en dat er bovendien geen andere aanwijzingen van bezit of van bestaande oude of natuurlijke scheidingstekens voorhanden zijn. In dit meer theoretisch geval, zou aan ieder erf een gelijke oppervlakte kunnen gegeven worden (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 79).

Er dient aan herinnerd te worden dat, in al de voornoemde toepassingsgevallen de aangegeven oplossing voor het bepalen van de grenslijn slechts zal gelden voor zover een van de partijen zich niet beroept op de verkrijgende verjaring (zie boven, nr. 64).

Aldus kan hij die meer bezit dan zijn titel het rechtvaardigt, op grond van de verkrijgende verjaring weigeren dit te veel af te staan aan zijn nabuur, op voorwaarde natuurlijk, dat zijn bezit niet door gebreken aangetast is en een welbepaalde en door uiterlijke en onveranderlijke tekens afgelijnde uitgestrektheid van de bodem tot voorwerp heeft. Een verweerder zou, mits aan dezelfde vereisten voldaan is, op grond van de verjaring, zich zelfs kunnen verzetten tegen iedere voorafgaande opmeting (AUBRY en RAU, II, § 199, 3°, blz. 345; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 9; zie verder, nr. 69).

Wanneer de verweerder op de vordering tot afpaling de door de deskundige bepaalde grenslijn betwist omdat zijn eigendomsrecht verder zou reiken dan die grenslijn, ingevolge verjaring, kan hem niet tegengeworpen worden dat zulks strijdig is met het verbod een eigendomsvordering samen met een bezitsvordering in te stellen, nu de vordering tot afpaling een *petitoire* vordering is (Cass. fr., 4 nov. 1963, *Rec. Dall.*, 1964, J. 50; HEYVAERT, *Overzicht van Rechtspraak, 1965-1968, Het bezit, T.P.R.*, 1969, 764).

Anderzijds zal, behoudens wanneer het gaat om een gemene titel, de rechter niet noodzakelijk de voorkeur moeten geven aan de gegevens van de titels, boven de andere feitelijke elementen. Hij moet zich eveneens niet houden aan de, in de voornoemde toepassingsgevallen opgegeven regelen betreffende de uitlegging en het benuttigen van de aanduidingen van de titels. In ieder afzonderlijk geval zal hij nagaan of er geen bijzondere redenen voorhanden zijn om de aanwijzingen van het feitelijk bezit of andere feitelijke gegevens, b.v. bestaande scheidingsstekens, te verkiezen boven de gegevens van de titels (*vgl.*: Metz, 8 dec. 1857, S., 1858, 2, 537; Cass. fr., 12 juli 1865, S., 65, I, 307; HILBERT, nr. 102).

67 Als tweede belangrijk element bij de navorsing van de ligging van de grenslijn, heeft men de aanwijzingen van het wederzijds bezit van de partijen.

Bezit wordt hier bedoeld als feitelijk gegeven en niet als titel (zie boven, nr. 65).

Om in aanmerking te komen moet dit bezit niet noodzakelijk van aard zijn om de verkrijgende verjaring met zich mede te brengen; d.w.z. dat de duur van het bezit zonder belang is, zelfs een éénjarig bezit zou volstaan. Maar het moet voldoen aan de vereisten van artikel 2229 B.W., en met name ongestoord, openbaar en niet dubbelzinnig zijn. De rechter oordeelt soeverein of het bezit aan die vereisten beantwoordt (Cass., 4 juni 1833, *Pas.*, 1833, I, 109). Een dergelijk bezit zal, bij gebrek aan voldoende duidelijke gegevens, en over het algemeen in geval van twijfel, doorslaggevend zijn (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 74; *Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 81; Brussel, 11 jan. 1888, *Pas.*, 1888, II, 152; Vred. Beringen, 14 juli 1960, *R.W.*, 1961-62, 1414).

Aldus zal een feitelijke scheidingslijn, op ondubbelzinnige wijze afgebakend, door het wederzijds langdurig bezit van de partijen, in vele gevallen, en bij gebreke van duidelijker gegevens in de titels, als werkelijke grenslijn aangenomen worden.

Men zal nochtans steeds omzichtig moeten zijn bij het beoordelen van de aanwijzingen van het bezit. Want niet zelden is de feitelijke scheidingslijn tot stand gekomen door geleidelijke en bijna niet opvallende achtereenvolgende grondinpalmingen bij het bewerken of beplanten van de erven. De feiten van bezit moeten voldoende gekarakteriseerd zijn om in aanmerking genomen te worden of om het bewijs ervan door getuigen toe te laten.

68 Tenslotte heeft men nog een reeks andere gegevens waaronder de voornaamste zijn: de aanduidingen van het kadaster, de oude plannen, de atlas van de buurtwegen, de ligging van de plaatsen, de oneffenheden van de bodem, de natuurlijke scheidingsstekens en de sporen van vroegere afpalingen.

Voortgaande op deze gegevens alleen, zal nochtans zelden met zekerheid de grens kunnen bepaald worden. Maar indien men geen enkele aanduiding uit de titels of uit het feitelijk bezit kan putten, zullen zij toch nuttige aanwijzingen kunnen geven nopens de ligging van de grenslijn. Meestal zullen zij echter tot uitlegging of aanvulling van de gegevens van titels of bezit kunnen dienstig zijn.

Het k a d a s t e r, dat ingericht is met louter fiskale doeleinden, heeft in beginsel, geen bewijskracht (*vgl.*: Cass., 15 mei 1902, *Pas.*, 1902, I, 247). De gegevens ervan verschillen trouwens dikwijls van die van de titels of van de werkelijkheid. Zo zij in strijd zijn met de ligging van de plaatsen, mogen ze zeker niet gevolgd worden. De rechter zal in feite moeten oordelen of en in welke mate aan de gegevens van het kadaster enige waarde kan gehecht worden (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 757; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 9).

O u d e t e k e n s die zouden kunnen wijzen op een vroegere afpaling, gelden als een element van beoordeling, maar ze zullen niet opwegen tegen de besluiten van een deskundige (DERINE, R., *Overzicht van Rechtspraak, 1965-1968, Zakenrecht, T.P.R.*, 1969, blz. 724, nr. 58; Vred. Jumet, 17 febr. 1965, *T. Vred.*, 1966, 147). Wat betreft de vraag of die tekens kunnen gelden als bewijs van een vroegere afpaling, zie boven, nr. 15.

Van groter belang zijn de zogenaamde natuurlijke grenspalen, b.v. beken, grachten, bergkloven, enz. Ook de oneffenheden van de bodem, de wegen, de paden, de bermen. Verder de bestaande beplantingen, de alleenstaande oude boomstronken, de oude bomen en hagen, de overblijfselen van oude muren of oude afsluitingen, enz.

Men zal daarbij rekening moeten houden met de plaatselijke gebruiken, b.v. inzake afstand van de beplantingen.

Er werd reeds op gewezen dat in bepaalde omstandigheden, de aanwijzingen van het bezit en de voornoemde feitelijke gegevens zoals oude tekens, muren en hagen als bewijs van het bestaan van een vroegere tegensprekelijke afpaling kunnen gelden (zie boven, nrs. 17 en 18).

AFDELING II

OPMETINGEN OP HET TERREIN

69 Door opmeting zal men de oppervlakte bepalen van de af te palen erven. Zo zal kunnen uitgemaakt worden of er al dan niet moet overgegaan worden tot teruggave door een van de partijen van wat zij te veel bezit ten nadele van de andere partij, ofwel of er tot evenredige verdeling moet overgegaan worden van wat er in beide erven te samen te veel of te weinig aan oppervlakte bevonden werd (zie boven, nr. 66).

Er zal bijna bij iedere afpaling een opmeting moeten geschieden. Gewoonlijk zelfs, wordt na een vluchtig onderzoek van de titels daarmede onmiddellijk begonnen, om dan, aan de hand van de resultaten daarvan, voort te gaan tot het verder grondig onderzoek van titels en andere gegevens en tot uiteindelijke bepaling van de grenslijn.

Wanneer er zich echter vanaf het begin eigendomsbetwistingen voordoen, zal met de opmeting niet aangevangen worden, zolang deze betwistingen vooraf niet beslecht werden. Aldus zal de nabuur, die gedurende de vereiste termijn voor de verkrijgende

verjaring, een welbepaald en door uiterlijke en onveranderlijke tekens afgelynde uitgestrektheid van de bodem bezit, ook indien de oppervlakte daarvan groter is dan de oppervlakte vermeld in zijn titel, zich mogen verzetten tegen iedere voorafgaande opmeting en vragen dat de palen geplaatst worden op de lijn aangewezen door die tekens (zie boven, nrs. 64 en 66).

70 De opmetingen worden gedaan door een landmeter die door de partijen of door de rechter daartoe aangesteld wordt.

De deskundige door de rechter aangesteld, zal steeds een beëdigd landmeter zijn. Hij bezit dan de hoedanigheid van deskundige en zijn bericht zal dus slechts de waarde hebben van een advies. Hij is het immers niet die de grenslijn bepaalt, maar wel de vrederechter (Cass., 20 maart 1930, *Pas.*, 1930, I, 169). Hij is ook niet bevoegd om een beslissing te nemen aangaande een eigendoms- of andere betwisting die naar aanleiding van de afpaling oprijst, ook al was de door de rechter gegeven opdracht zeer algemeen (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 54; Rb. Bergen, 10 okt. 1932, *Pas.*, 1933, III, 60). De aangestelde deskundige mag slechts optreden op verzoek van een der partijen, overeenkomstig de regels geldend op het stuk van het deskundigenonderzoek. Indien hij tevens aangesteld werd om de weigerende partij te vertegenwoordigen (art. 39 Veldwetboek), bezit hij nevens zijn hoedanigheid van deskundige ook die van wettelijke mandataris van de afwezige partij (zie boven, nr. 59).

Bij de minnelijke afpaling wordt de bevoegdheid van de deskundige door de partijen zelf bepaald (zie boven, nr. 35). Aldus kunnen de partijen, ten einde te voorkomen dat de te bepalen grenslijn aan hun erven een onregelmatige vorm zou geven, aan de deskundige opdracht geven deze lijn te verplaatsen of recht te trekken. Daar zulks echter een werkelijke eigendomsoverdracht medebrengt moeten zij de daartoe vereiste bekwaamheid bezitten (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 961; HILBERT, nr. 120; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 438; *vgl.*: DEMOLOMBE, XI, nr. 274; zie boven, nrs. 29 e.v.).

Dergelijke wijzigingen mogen niet eigenmachtig door de deskundige noch door de rechter gedaan worden (DEMOLOMBE, *t.a.p.*; PLANIOL en RIPERT, *t.a.p.*; Cass. fr., 2 aug. 1875, *Rec. Sirey*, 1876, I, 160).

Bij het uitvoeren van de opmetingen zal er moeten opgelet worden dat, wanneer een weg, een waterloop, een gracht, een dijk, enz., binnen de af te palen erven gelegen is of deze begrenst, eerst uitgemaakt wordt, overeenkomstig de bepaling op dit stuk, of deze al dan niet, en in welke mate, tot de af te palen erven behoren. Indien niet, dan mogen zij niet in de opmeting begrepen worden (zie boven, nrs. 9 e.v.; HILBERT, nrs. 107 e.v.; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nrs. 91 e.v.).

Men zal ook moeten rekening houden met de wettelijke bepalingen en de gebruiken inzake afstand van de beplantingen.

AFDELING III

AFSCHEIDING OF EIGENLIJKE AFPALING

71 Het plaatsen van de palen is de materiële fase van de afpaling. Zij bestaat in het afbakenen door uiterlijk waarneembare en blijvende tekens van de grenslijn, zoals die bepaald werd door de partijen of door de rechter.

De partijen zijn volledig vrij in de keuze van die tekens, en bij gebrek aan akkoord daaromtrent, zal de vrederechter de te gebruiken palen aanduiden (zie boven, nr. 59).

Gewoonlijk gebruikt men daartoe een hardsteen waarvan het bovenvlak en het bovenste gedeelte der zijvlakken gekapt zijn. Men kan ook andere tekens aanwenden, b.v. een muur, een haag, bomen, een merkteken op een rots, enz. Men kan ook helemaal geen palen plaatsen wanneer de scheidingslijn samenvalt met een voldoende bestendig en onveranderlijk teken, b.v. een muur, een kanaal (zie boven, nr. 5). Het is nochtans aan te raden steeds de gekapte hardsteen of de in de streek gebruikelijke palen of merktekens te gebruiken.

72 Hoe en door wie geschiedt het plaatsen van de palen?

Zij worden geplaatst aan de twee uiterste punten van de grenslijn en verder op ieder punt waar de rechte lijn onderbroken wordt, zodanig dat men van de ene paal naar de andere steeds een rechte lijn kan trekken.

Is die lijn gebogen, dan zal men in het proces-verbaal van afpaling deze boog moeten bepalen.

In het proces-verbaal van afpaling en op de plannen wordt aangeduid op welke punten van de grenslijn een paal aangebracht werd. Op die manier zal men, moesten de palen verdwijnen, steeds de plaats kunnen terugvinden waar zij moeten herplaatst worden.

Om bindend te zijn voor de beide partijen, moeten de palen op tegensprekelijke wijze geplaatst worden.

Bij de mannelijke afpaling zijn het de partijen zelf die zulks doen, ofwel de deskundigen, voorzover zij daartoe opdracht kregen.

Bij de gerechtelijke afpaling zijn het ook de partijen die de palen zetten en niet de rechter, noch de deskundige die aangesteld werd om de grenslijn op te zoeken althans indien het vonnis vrijwillig uitgevoerd wordt (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969 en voetnoot, blz. 846; WIJELAND, G., *Du bornage, T. Vred.*, 1895, 172, voetnoot 1). Bij weigering van één der partijen treedt de overeenkomstig artikel 39 Veldwetboek benoemde deskundige op (zie boven, nr. 59).

De geschillen nopens de afscheiding worden gebracht voor de rechter die de afpaling bevolen heeft (zie boven, nr. 60).

AFDELING IV

PROCES-VERBAAL VAN AFPALING

73 Het volstaat niet dat, eens de grenslijn bepaald is, deze vastgelegd wordt door het plaatsen van palen. Het zou immers genoeg zijn dat een van de partijen de palen verplaatst of dat deze door toeval verdwijnen, opdat de ligging van de grenslijn opnieuw onzeker wordt. Daarom bepaalt artikel 38 van het Veldwetboek dat de afpaling bovendien vastgesteld wordt door middel van een proces-verbaal en een plan, in dubbel opgemaakt en door ieder van de partijen ondertekend. Dit geldt zowel voor de minnelijke als voor de gerechtelijke afpaling.

Maar, zoals reeds aangetoond werd, is het proces-verbaal geen wezenlijk vormvereiste voor de minnelijke afpaling; het zal nochtans van hoofdzakelijk belang zijn om het bewijs te leveren van de gedane afpaling en om de vastgestelde grenslijn steeds te kunnen terugvinden in geval van verdwijning of verplaatsing van de palen (zie boven, nrs. 38 en 72).

Het proces-verbaal van afpaling moet dus beantwoorden aan een dubbel doel:

1. het moet het akkoord van de partijen nopens de ligging van de grenslijn bevatten, tenzij het gaat over een gerechtelijke afpaling, in welk geval het slechts moet verwijzen naar de ligging door de rechter bepaald;
2. het moet het bewijs leveren van het volbrengen van de, in uitvoering van dat akkoord of vonnis, gedane verrichtingen van de afpaling, en in het bijzonder moet het de plaatsen aangeven waar de palen geplant werden.

Voor zover het proces-verbaal het akkoord van de partijen omtrent de ligging der grenslijn vaststelt, is het nochtans in beginsel geen overeenkomst, het is enkel een tegensprekelijke vaststelling, een *constat* (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969; HILBERT, nrs. 130 en 131). Het zal echter een werkelijke overeenkomst worden, wanneer er, naar aanleiding van de afpaling, overgegaan werd tot rechttrekking of wijziging van de grenslijn (zie boven, nr. 33).

74 Het wordt opgesteld in de vorm van een onderhandse akte.

Indien artikel 38 van het Veldwetboek de pleegvorm van het dubbel exemplaar vereist, is zulks blijkbaar om dezelfde reden waarom artikel 1325 B.W. zoveel originelen voorschrijft als er partijen zijn met een onderscheiden belang, en wel om tussen de partijen de gelijkheid tot stand te brengen ten aanzien van het bewijs van hun wederzijdse rechten (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969, en III, nr. 801). Inzake afpaling tussen twee erven, zijn er nooit meer dan twee partijen die een onderscheiden belang hebben. Vandaar dat artikel 38 Veldwetboek slechts spreekt van twee exemplaren. Het spreekt nochtans vanzelf dat, zo er meer dan twee eigendommen bij de afpaling betrokken zijn, het proces-verbaal in zoveel exemplaren zal opgesteld worden als er onderscheiden eigenaars zijn (HILBERT, nr. 133).

Er valt op te merken dat, in tegenstelling tot artikel 1325 B.W., het artikel 38 van het Veldwetboek niet vereist, dat ieder origineel het aantal van de exemplaren moet vermelden. Dit is dus blijkbaar niet nodig voor de geldigheid van het proces-verbaal van afpaling. Trouwens, zoals gezegd werd, is het geen eigenlijke overeenkomst en is het artikel 1325 B.W. dus niet van toepassing, tenzij men te doen heeft met een afpaling waarbij rechttrekkingen of wijzigingen van de grenslijn geschied zijn (zie boven, nrs. 33 en 73).

Het proces-verbaal van afpaling en de plannen worden ondertekend door de beide partijen. Zo een van hen weigert te ondertekenen, wordt zulks in haar plaats gedaan door de deskundige aangesteld overeenkomstig artikel 39 van het Veldwetboek.

Hoewel dit artikel het niet uitdrukkelijk bepaalt, moet deze deskundige ook ondertekenen. Immers artikel 38, waarnaar artikel 39 verwijst, bepaalt dat de beide partijen ook de plannen ondertekenen. Het is trouwens logisch; want zonder de handtekening van de beide partijen of van de deskundige, die de wettelijke vertegenwoordiger is van de afwezige partij, kunnen de plannen geen bewijskracht hebben (DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. Jud., 1891, 1352).

Dikwijls zullen de plannen opgenomen worden in het proces-verbaal, zodat een enkele handtekening van iedere partij kan volstaan.

Het spreekt van zelf, dat de partijen aan het proces-verbaal van afpaling een authentieke vorm mogen geven. Zij zullen daartoe overigens genoodzaakt zijn wanneer er, naar aanleiding van de afpaling, een eigendomsoverdracht geschiedt — b.v. een rechtekking of ruiling — vermits in dat geval de akte, overeenkomstig artikel 1 van de wet van 16 december 1851 moet overgeschreven worden om tegenstelbaar te zijn aan derden. Zolang het gaat over een afpaling zonder verplaatsing van eigendomsrecht, is het proces-verbaal van afpaling niet te beschouwen als declaratief in de zin van artikel 1 voornoemd, en is het dus niet aan overschrijving onderworpen (zie verder, nr. 75; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 969, en VII, nr. 1006 en aldaar aangehaalde rechtspraak en rechtsleer; *Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Hypothèques et privilèges immobiliers*, nr. 178; anders: SCHICKS en VANISTERBEEK, II, blz. 549 en noot 1, en III, blz. 542; LÉPINOIS, *Traité théorique de la transcription des privilèges et des hypothèques*, I, nr. 112; DEKKERS, *Bornage et revendication*, *R. Crit. J. B.*, 1960, 36).

De vraag kan gesteld worden of twee partijen, die een minnelijke afpaling gedaan hebben zich tot de vrederechter zouden mogen wenden om deze afpaling te bekrachtigen en daarvan proces-verbaal op te stellen. Hierop dient ontkennend geantwoord te worden. Immers, behoudens de uitzonderlijke gevallen door de wet bepaald, vermogen de rechtbanken slechts kennis te nemen van de geschillen die tussen de partijen bestaan. De rechter die een akkoord tussen de partijen nopens de vaststelling van de grenslijn tussen hun erven zou bekrachtigen, zou machtsoverschrijding plegen (Cass., 22 nov. 1897, *Pas.*, 1898, I, 22). Maar hij zou wel in een bemiddelend vonnis een akkoord mogen bekrachtigen dat hangende het geding tot stand kwam (art. 1043 Ger. W.) of hij zou akte mogen geven van een bekentenis van een van de partijen in de loop van het geding (GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 4).

75 Het proces-verbaal van afpaling, hoewel het een declaratief karakter heeft ten aanzien van de grensbepaling (zie verder, nr. 81), behoort niet tot die aanwijzende akten die overeenkomstig artikel 1 van de wet van 16 december 1851 aan overschrijving onderworpen zijn. Immers bij de in dat artikel beoogde aanwijzende akten, zoals de verdeling, heeft er ten aanzien van derden, een verplaatsing van eigendomsrecht plaats. Het declaratief karakter ervan berust op een fictie van de wet. Bij de afpaling daarentegen is er in beginsel geen verplaatsing van het eigendomsrecht. Men bepaalt enkel de grenzen van de erven en het eigendomsrecht van de naburen blijft daarbij onaangeroerd, bij zover dat, in beginsel, na de afpaling nog steeds kan gerevindiceerd worden (zie verder, nr. 83; DE PAGE en DEKKERS, VII, nrs. 997 en 1006; *Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Hypothèques et privilèges immobiliers*, nrs. 174 en 178). Ingeval echter de afpaling gepaard gaat met eigendomsoverdracht is overschrijving noodzakelijk.

Hetzelfde geldt wat de registratie betreft. Het proces-verbaal van afpaling kan niet als een overdragende of aanwijzende akte beschouwd worden, en valt derhalve niet onder de toepassing van artikel 19, 2° van het wetboek der registratierechten. De registratie van die akte is dus niet verplichtend, behoudens eigendomsoverdracht (*Rec. Gén. Enreg.*, nr. 18.310; Tw. *Registratierechten*, nr. 144).

Er weze opgemerkt dat artikel 38 van het Veldwetboek, in zover daar kosteloze registratie van het proces-verbaal van afpaling voorzien was, afgeschaft is door artikel 290 van het Wetboek der registratierechten (*Rép. P. Dr. B., Complément, II, Tw. Bornage, nr. 99*).

Wat het zegelrecht betreft, werd artikel 38 van het Veldwetboek, daar waar het in vrijstelling van het zegelrecht voorzag, afgeschaft door artikel 81 van het Wetboek der zegelrechten. Luidens artikel 8, 25° van dit wetboek (gew. door art. 26, K.B. nr. 12 van 18 april 1967) worden „de akten of processen-verbaal van afpaling of van afbakening van onroerende goederen en de ermede verband houdende plannen” aan een recht van 60 fr. onderworpen. Het recht is verschuldigd op elk van de exemplaren. Wordt er van de grensbepaling — *délimitation* — en van de afscheiding — *abornement* — een afzonderlijk proces-verbaal opgesteld, dan is op ieder het zegelrecht verschuldigd. Het wordt slechts toegepast op de plannen voor zover zij afzonderlijk opgemaakt werden en ondertekend of geparafeerd door de deskundige of de partijen (*DEFESCHE, Commentaire du code des droits de timbre, nrs. 599 en 600*).

76 Door wie wordt het proces-verbaal van afpaling opgesteld?

In de praktijk zal het de door de partijen of door de deskundige door de rechter aangesteld zijn. De partijen kunnen dit evenwel zelf doen, en theoretisch zijn, bij de gerechtelijke afpaling, zij alleen, of eventueel de deskundige die optreedt in plaats van de weigerende partij, daartoe bevoegd. In tegenstelling met wat vóór het van kracht worden van het Veldwetboek gebruikelijk was, vermag de vrederechter zulks thans niet meer te doen (*WIJELAND, G., Du bornage, T. Vred., 1895, blz. 172*).

Het proces-verbaal dat de vrederechter bij de afpaling opstelt, en dat ook wel eens in de formulieren proces-verbaal van afpaling genoemd wordt, is niet hetzelfde als dat bepaald in de artikelen 38 en 39 Veldwetboek. Het is een akte van rechtspleging die niet ondertekend wordt door de partijen en niet bestemd is om in hun bezit te blijven. De deskundige die optreedt in de plaats van de weigerende partij (art. 39 Veldwetboek) moet het dus niet ondertekenen (*WIJELAND, t.a.p.*).

77 Het proces-verbaal van afpaling dat door de partijen ondertekend werd en desgevallend door de vrederechter bekrachtigd (zie boven, nr. 61), is een definitieve titel ten aanzien van de oppervlakte en van de grenzen van de afgepaalde erven (*DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972; Rép. P. Dr. B., Complément, II, Tw. Bornage, nr. 89; AUBRY en RAU, II, § 199, 5°, blz. 347; PLANIOL en RIRERT, tweede uitgave, III, nr. 439; Cass. fr., 21 juni 1944, Rec. Dall., 1945, 151*), althans zolang hieraan geen wijzigingen aangebracht worden door nieuwe rechtshandelingen of door de verkrijgende verjaring of ten gevolge van nieuwe revindicatie (*DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972; zie verder, nr. 83*).

Het is slechts vernietigbaar wegens de oorzaken die, naar gemeen recht gronden tot vernietiging van een rechtshandeling uitmaken, bijvoorbeeld wegens dwaling. Het vonnis echter, waarbij een proces-verbaal van afpaling bekrachtigd wordt, kan slechts bestreden worden door de gewone middelen van voorziening

tegen een vonnis (LAURENT, VII, nr. 437; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 287; AUBRY en RAU, II, § 199, 5°, blz. 347; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 439). Aldus zal een minnelijke afpaling kunnen vernietigd worden, wanneer het gebleken is, dat de partijen of de deskundigen de grenslijn bepaald hebben op grond van een fout in de opmetingen.

Een proces-verbaal zal kunnen vernietigd worden, wanneer het vaststaat dat bij het opstellen daarvan, de aanduiding van de plaatsen waar de palen geplant werden niet overeenstemt met de werkelijke plaats op het terrein (GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 2). Gaat het om een louter materiële vergissing zoals b.v. een missing in de cijfers van de afmetingen, dan zal deze door een rectificatie kunnen hersteld worden (Vred. Nederbrakel, 16 febr. 1912, *Pas.*, 1912, III, 120; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 70).

KOSTEN VAN DE AFPALING

78 De afpaling geschiedt op gemene kosten. Artikel 646 B.W. legt in die bewoordingen aan ieder van de partijen de helft van de afpalingskosten ten laste. Deze bepaling is nochtans niet van openbare orde; de partijen die tot een minnelijke afpaling overgaan mogen ervan afwijken (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 79).

Onder kosten van afpaling, bedoeld in artikel 646 B.W., mogen nochtans niet verstaan worden alle kosten die in verband met een minnelijke of gerechtelijke afpaling door de partijen gemaakt zijn. De rechtsleer en de rechtspraak hebben dit begrip beperkt tot de kosten van afscheiding of eigenlijke afpaling.

Daaronder vallen de kostprijs van de palen en de kosten van het plaatsen ervan.

Alleen deze kosten, zegt men, zijn werkelijk voor een gelijk deel in het voordeel van de beide partijen gedaan. Hetzelfde dient nochtans ook gezegd te worden van de kosten die betrekking hebben op het stellen van het proces-verbaal van afpaling en van de plannen (LAURENT, VII, nr. 435; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970 en voetnoot 4; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 286; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 81; HILBERT, nr. 212; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 21).

Het ereloon voor een notarieel proces-verbaal van afpaling is vastgesteld op het vast bedrag van 300 fr. (art. 17, 15°, K.B. 16 dec. 1950, gew. K.B. 22 jan. 1971, art. 8, § 2).

79 De kosten van opmeting (zie boven, nrs. 69 e.v.) worden onder de partijen verdeeld in verhouding tot de oppervlakte van hun wederzijdse erven.

Deze regel wijkt af van de gelijke verdeling op grond van de billijkheid. Het ware immers niet redelijk dat de eigenaar, wiens erf veel groter is dan dat van zijn nabuur, slechts voor de helft zou moeten tussenkomen in de kosten van opmeting van de beide erven (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 286; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 81; AUBRY en RAU, II, § 199, 4°, blz. 346 en noot 23; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 441).

In geval van gerechtelijke afpaling dienen volgens sommigen de kosten van opmeting als gerechtskosten ten laste gelegd te worden van de bezwijkende partij, d.w.z. de partij die ze ten onrechte veroorzaakt heeft (LAURENT, VII, nr. 435; *Rép. P. Dr. B., Tw. Bornage*, nr. 48 en de aldaar aangehaalde rechtspraak en rechtsleer; *Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 111). Zonder dat het uitgesloten is dat de opmetingen enkel en alleen noodzakelijk geworden zijn door de klaarblijkelijke onwil van een der partijen, heeft men nochtans in de praktijk meestal te doen met afpalings die, in ieder geval, zelfs ongeacht de houding van de partijen, een opmeting vereisen.

Niet zelden beveelt de vrederechter van ambtswege een opmeting. Gewoonlijk kan, zonder opmeting, niet uitgemaakt worden waar, op grond van de respectieve voorgebrachte titels of andere gegevens, de grenslijn moet gelegd worden. Het is dus blijkbaar beter, ten aanzien van de kosten van opmeting, als algemene regel, ook in geval van gerechtelijke afpaling, de proportionele verdeling te aanvaarden,

en ze slechts in geval van klaarblijkelijke onwil van de partij die ze veroorzaakte, als gerechtskosten te beschouwen (*Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 82).

Onder kosten van opmeting dient men te verstaan de honoraria en de kosten van de deskundigen die ermede gelast werden (HILBERT, nr. 214). Gewoonlijk zullen deze ook de kosten van opzoekingen in de titels en ter plaatse in rekening brengen (zie boven, nrs. 64 e.v.). Hoewel dit geen eigenlijke kosten van opmeting zijn, mag men zich nochtans afvragen of hierop dezelfde regel niet dient toegepast te worden. Beide verrichtingen zijn immers bijna altijd innig met elkander verbonden. Zonder opmeting zal men gewoonlijk de titels niet kunnen interpreteren of aan de werkelijkheid toetsen.

Weliswaar zijn die kosten van deskundigenonderzoek eigenlijk gerechtskosten (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970, 3°), doch wanneer ze noodzakelijk geweest zijn om de grenslijn te bepalen dienen ze overeenkomstig artikel 646 B.W. bij gelijke delen verdeeld te worden (Vred. Ronse, 26 mei 1953, *Res et Jura Imm.*, 1953, 477; RENARD, *Examen de Jurisprudence 1952-1955*, R. Crit. J. B., 1957, 147).

80 Tenslotte heeft men nog de gerechtskosten. In beginsel vallen ze ten laste van de partij door wiens fout de minnelijke afpaling onmogelijk geweest is (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970, 3°; HILBERT, nr. 215; Vred. Spa, 7 jan. 1942, *Pas.*, 1943, III, 1). Men moet dus te doen hebben met een niet gerechtvaardigd verzet tegen een minnelijke afpaling.

Als dusdanig kan niet beschouwd worden, het verzet tegen de aanstelling van de deskundige door de tegenpartij voorgesteld (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970, 3°; AUBRY en RAU, II, § 199, noot 25, blz. 346).

Indien de gerechtskosten noodzakelijk werden door de fouten van beide partijen, worden ze verdeeld. Hetzelfde geldt ingeval men verplicht werd de gerechtelijke afpaling te vragen wegens de onbekwaamheid van de verweerder (HILBERT, nr. 215).

Wanneer echter de vordering tot afpaling afgewezen wordt zijn al de kosten ten laste van de eiser (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970, 3°; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 80; Cass., 17 juni 1926, *Pas.*, 1927, I, 20).

De kosten van de incidenten, bijvoorbeeld de eigendomsbetwistignen, zijn ten laste van degene die op het incident bezwijkt (HILBERT, nr. 215; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 441).

De kosten veroorzaakt door het afwezig blijven van een der partijen bij de verichtingen van de afpaling zijn ten laste van die partij.

In geval van afpaling na een onteigening te algemene nutte, wordt, ten aanzien van de kosten, artikel 646 B.W. niet toegepast. De onteigenende overheid moet immers alle uit de onteigening voortvloeiende schade en kosten vergoeden.

Deze vergoeding zou niet billijk zijn indien men daarin de kosten van afpaling niet begreep, die noodzakelijk geworden zijn door de onteigening (*Rép. P. Dr. B., Tw. Expropriation pour cause d'utilité publique*, nr. 800; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 83; HILBERT, nr. 216; Rb. Brussel, 15 dec. 1898, *Pas.*, 1899, III, 200; Vred. Nijvel, 22 jan. 1903, *Pand. Pér.*, 1903, nr. 471; vgl. DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 970 *in fine*).

GEVOLGEN VAN DE AFPALING

81 De afpaling heeft tot voorwerp het navorsen en het bepalen van de scheidingslijn tussen de erven en het afbakenen van die lijn door middel van uitwendige tekens. Of zij nu gerechtelijk dan wel in der minne geschiedt, er wordt niets anders beoogd dan de vaststelling van de wederzijdse bestaande rechten van de partijen, ten einde in de toekomst iedere aanmatiging of stoornis te beletten (zie boven, nrs. 33 en 44). In beginsel althans komt daarbij geen eigendomsbetwisting te pas. Vandaar dat de afpaling slechts uitwerking kan hebben ten aanzien van de grensbepaling en ze het eigendomsrecht van de erven onaangeroerd laat. Zij is dus niet eigendomsoverdragend maar alleen *aanwijzend* of declaratief (LAURENT, VII, nr. 436; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 971; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 287; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nrs. 85 en 86; DEMOLOMBE, XI, nr. 278; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 920; Rb. Gent, 18 juli 1902, *Pand. Pér.*, 1904, nr. 910; Cass., 14 febr. 1907, *Pas.*, 1907, I, 122; Gent, 1 febr. 1954, *R.W.*, 1954-55, 340; Cass., 29 mei 1959, *Pas.*, 1959, I, 993; *R.W.*, 1959-60, 1843; *R. Crit. J. B.*, 1960, 31, impliciet, met noot van DEKKERS, R.).

Dit is waar, ook wanneer een van de partijen moet teruggeven hetgeen hij te veel bezit of wanneer er overgegaan wordt tot evenredige verdeling van hetgeen, in vergelijking met de titels, te veel of te weinig bevonden werd in de oppervlakte van de af te palen percelen (LAURENT, VII, nr. 436; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 6).

Dit aanwijzend karakter berust niet, zoals bij de verdeling, op een fictie; in werkelijkheid is geen van de partijen immers ooit eigenaar geweest van hetgeen zij ingevolge de grensbepaling moet afstaan aan de andere partij.

Ook indien het vonnis van grensbepaling ingaat op een aanspraak op de verkrijgende verjaring of op een revindicatie door een van de partijen gedaan, heeft dit geen eigendomsoverdragende uitwerking. De rechter stelt vast, welke de rechten zijn van de partijen; deze rechten vinden hun oorsprong in een vroegere titel of in een voltrokken *usucapio* (LAURENT, VII, nr. 436; DE PAGE, VII, nr. 1027 f.).

Het weze hier herhaald, dat het proces-verbaal van een afpaling, die hierboven als declaratief bestempeld wordt, nochtans niet het karakter heeft van een declaratieve akte in de zin van art. 1 van de wet van 16 dec. 1851, omdat er geen verplaatsing van eigendomsrecht geschied is (zie boven, nr. 75).

Anders is het, wanneer de partijen naar aanleiding van de afpaling, dadingen gesloten hebben of overgegaan zijn tot rechtekking van de grenslijn; hierbij heeft er inderdaad een werkelijke eigendomsoverdracht plaats.

82 Het gevolg van de afpaling is dat aan de partijen een definitieve titel gegeven wordt, ten aanzien van de uitgestrektheid en de grenzen van hun wederzijdse eigendommen. Latere betwistingen over de grenslijn zijn uitgesloten. Iedere nieuwe vordering tot afpaling is dus niet ontvankelijk, zelfs indien de palen er meer dan dertig jaar staan (LAURENT, VII, nr. 439).

Het proces-verbaal van een minnelijke afpaling, dat het resultaat is van een wils-overeenstemming tussen de partijen, kan slechts vernietigd worden wegens de oorzaken die, naar gemeen recht, grond opleveren voor de vernietiging van een overeenkomst, en wel wegens dwaling, geweld of bedrog.

Het vonnis van afpaling kan slechts bestreden worden door de gewone rechtsmiddelen (zie boven, nr. 77 en de aldaar aangehaalde rechtspraak en rechtsleer). De titel, door de afpaling aan de partijen verleend, blijft zijn volle kracht behouden, zelfs wanneer de palen mochten verdwijnen. Zonder dat tot een nieuwe grensbepaling moet overgegaan worden, kan ieder van de partijen vragen dat de palen geplaatst worden op de plaatsen aangeduid in het proces-verbaal of in het vonnis van afpaling (LAURENT, VII, nr. 438; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 89; AUBRY en RAU, II, § 199, 5°, blz. 347; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 439; zie boven, nr. 14).

83 Maar deze titel zal zijn kracht verliezen indien sedert het verdwijnen van de palen meer dan dertig jaar verlopen zijn. Inderdaad, de vordering die voortspuit uit het proces-verbaal of het vonnis van afpaling zal, zoals iedere vordering, te niet gegaan zijn door het tijdsverloop van dertig jaar sedert het ogenblik dat door het verdwijnen van de palen de uitvoering van het eerste proces-verbaal of van het vonnis opgehouden heeft (art. 2262 B.W.; LAURENT, VII, nr. 438; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 90; AUBRY en RAU, II, § 199, 5°, blz. 347 en noot 30; zie boven, nr. 43).

De titel voortspuitend uit de afpaling kan ook nog zijn kracht verliezen ten gevolge van een latere revindicatie. Inderdaad, zoals gezegd werd, heeft de afpaling, die geen aanleiding gaf tot eigendomsbetwistingen slechts uitwerking ten aanzien van de grensbepaling der eigendommen en niet ten aanzien van het eigendomsrecht zelf. Ze impliceert geen afstand van een recht; er wordt alleen bepaald waar, volgens de bestaande en erkende rechten van de partijen, de grens gelegen is. Het gewijsde van het vonnis van afpaling beperkt zich daartoe, en belet iedere nieuwe vraag tot afpaling. Maar het blijft mogelijk nadien, de tijdens de afpaling niet besproken rechten van eigendom te doen gelden en de teruggave te eisen van een bepaald en wel vereenzelvigd deel van het afgepaalde erf. Met andere woorden, afpaling sluit, in beginsel, een latere revindicatie niet uit (LAURENT, VII, nr. 436; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 971; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 85; *Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 114; HILBERT, nr. 142; Ieper, 14 april 1865, *Cloes et Bonjean*, XIV, 909; Vred. Nandrin, 21 febr. 1893, *Cloes et Bonjean*, XLI, 169; Gent, 1 febr. 1954, *R.W.*, 1954-55, 340; Cass., 29 mei 1959, *Pas.*, 1959, I, 993; *R.W.*, 1959-60, 1843; *R. Crit. J. B.*, 1960, 31; anders: DEMOLOMBE, XI, nr. 279; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 287; Rb. Hoei, 5 nov. 1924, *J. Liège*, 1925, 141; vgl. LIMPENS, *a.w.*, nr. 143).

Bij die vordering tot revindicatie zal het de eiser behoren te bewijzen dat zijn eigendomsrecht zich verder uitstrekt dan de tegensprekelijk geplaatste palen (Cass., 29 mei 1959, *i.a.p.*).

Indien deze revindicatie door de rechtbank ingewilligd wordt zal daarna, of tegelijkertijd, een nieuwe afpaling kunnen gevorderd worden.

Er mag nochtans niet uit het oog verloren worden dat, wanneer tijdens het geding van afpaling de partijen aanspraak gemaakt hebben op het eigendomsrecht van een bepaalde strook, hetzij zij deze uitdrukkelijk of op bedekte wijze gerevindiceerd hebben (zie boven, nrs. 46 e.v., en 51 e.v.), hetzij zij beweerden deze door verjaring verkregen te hebben, het vonnis van afpaling ook ten aanzien van die eigendomsbetwisting kracht van gewijsde zal hebben en het dus niet meer mogelijk zal zijn de betwiste strook opnieuw te revindiceren (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 971; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 87; Gent, 1 febr. 1954, *R.W.*, 1954-55, 340, impliciet).

Tenslotte kan de titel van een vroegere afpaling zonder waarde worden, zelfs indien de palen ter plaatse blijven staan, indien, op grond van een dertigjarig, en voor de verkrijger te goeder trouw tien- tot twintigjarig bezit, in strijd met de aanduidingen van die titel, de verkrijgende verjaring ingeroepen wordt. Een nieuwe afpaling zal in dit geval kunnen gevraagd worden (LAURENT, VII, nr. 439; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 972; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, Tw. *Bornage*, nr. 91; AUBRY en RAU, II, § 199, 5°, blz. 347 en noot 31; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 921; PLANIOL en RIPERT, tweede uitgave, III, nr. 439).

84 Wanneer ten gevolge van de afpaling, een deel van het ene erf in het bezit komt van de eigenaar van het andere, rijst ook het probleem te weten wat er gebeurt met de eventuele lasten die het erf bezwaarden en met de vruchten en gebouwen.

Door de declaratieve werking van de afpaling zullen deze lasten, zowel als de voorrechten en hypotheeken waarmede de eigenaar zijn erf bezwaard had, ophouden te bestaan op het gedeelte ervan dat in het bezit komt van zijn nabuur (*Rép. Fuzier-Herman*, Tw. *Bornage*, nr. 373).

De vruchten die daarop groeien zullen aan de nabuur toekomen vanaf de dag van het inleiden der vordering of vanaf de dag van de wederrechtelijke inpalming naar gelang van de goede of de kwade trouw van de bezitter (*Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nrs. 121 en 122; DEMOLOMBE, XI, nr. 278; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 920).

Wat betreft de gebouwen, opgetrokken op het gedeelte dat aan de nabuur moet afgegaan worden zou in beginsel de regel van artikel 555 B.W. van toepassing zijn. De afbraak zal kunnen gevraagd worden zonder onderscheid tussen het geval van goede of van kwade trouw van de nabuur (DE PAGE, VI, nrs. 61 e.v. en nr. 73; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 131, B). Wanneer echter de gebouwen de bepaalde grenslijn slechts in geringe mate overschrijden is men het over het algemeen eens dat artikel 555 B.W. niet toegepast wordt. Hier raakt men het probleem van het misbruik van recht (zie in dat verband: DE PAGE, I, uitgave 1962, nrs. III e.v. en V, nrs. 941 e.v.; VAN GERVEN, *Beginnelsen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel*, 1969, nrs. 68 e.v.; DE BERSAQUES, *L'abus du droit*, noot onder Gent, 20 nov. 1950, *R. Crit. J. B.*, 1953, 270 e.v.; VAN NESTE, *Misbruik van Recht, T.P.R.*, 1967, 339 e.v.; DERINE, R., *Overzicht van rechtspraak 1965-1968, Zakenrecht, T.P.R.*, 1969, 691 e.v.; conclusie van Procureur-Generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH voor Cass., 10 sept. 1971, *R.W.*, 1971-72, 322).

VERPLAATSING OF VERWIJDERING VAN PALEN

85 Palen kunnen verdwijnen of verplaatst worden door toeval — b.v. bij het bewerken van de grond, door grondverschuiving, door oorlogsfeiten of door een natuurramp — of door een onbekende oorzaak.

Zij kunnen ook vrijwillig en zelfs opzettelijk verplaatst of verwijderd worden.

In het eerste geval kunnen de eigenaars eenvoudig een nieuwe afscheiding (*abornement*) vragen overeenkomstig de gegevens van het proces-verbaal of vonnis van afpaling (zie boven, nrs. 45 en 82). Bestaat er geen proces-verbaal of vonnis, dan staat men voor de moeilijkheid van het bewijs van de juiste plaats waar de palen moeten geplaatst worden, en aldus kan een gans nieuwe afpaling, met grensbepaling, noodzakelijk blijken.

In het tweede geval — vrijwillige of opzettelijke verplaatsing of verwijdering — dat in dit hoofdstuk alleen zal besproken worden, kunnen tegen de dader twee soorten vorderingen ingesteld worden: een strafrechtelijke vordering op grond van artikel 545 Sw., en een burgerlijke vordering.

§ 1. Burgerlijke vorderingen

86 Het verplaatsen of verwijderen van een paal is een feitelijke bezitsstoornis waartegen de nabuur kan opkomen door het instellen van de bezitsvorderingen (Cass., 30 dec. 1842, *Pas.*, 1843, I, 51; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 876, B; *Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Possession*, nr. 178).

Hij beschikt over de vordering tot handhaving van het bezit — klacht (*complainte*) —, of over de vordering tot herstel bij gepleegd geweld — *réintégranda* (*réinté-grande*) —, naar gelang de stoornis zonder of met geweld gebeurd is. Deze vorderingen moeten voldoen aan de vereisten gesteld in artikelen 1370 e.v. Ger. W. (vroeger art. 4 en 5 van de wet van 25 maart 1876 op de bevoegdheid; zie Tw. *Bezit*).

Er zal dus moeten gedagvaard worden binnen het jaar vanaf de stoornis en, tenzij het gaat over een stoornis veroorzaakt door geweld of feitelijkheden, moet de eiser minstens één jaar in het bezit zijn van het afgepaalde goed (HILBERT, nr. 256). Deze vorderingen, die men kan noemen vordering tot herstel van grenspalen — *action en déplacement de bornes* (DEMOLOMBE, XI, nr. 246) — beogen het herstellen van de vroegere toestand, d.w.z. het herplaatsen van de palen op hun bij de vroegere afpaling gekozen of door de rechter aangeduide plaats.

87 Indien meer dan één jaar verlopen is sedert de stoornis kan er slechts een beroep gedaan worden op de *petitoire vordering* (DEMOLOMBE, XI, nr. 246). Dit wil zeggen ofwel dat er een nieuwe afscheiding kan gevraagd worden op grond van het proces-verbaal of van het vonnis van afpaling, ofwel, indien de nabuur zich in het bezit gesteld heeft van een deel van het naburig erf door de palen verder te plaatsen, dat er een revindicatie kan ingesteld worden.

Indien er van de vroeger gedane minnelijke afpaling geen proces-verbaal of ander gelijkwaardig geschrift opgesteld werd, zal de eiser moeilijk de ligging van de vroeger bepaalde grenslijn kunnen bewijzen. Hij zou nog alleen een beroep kunnen doen op de buitengerechtelijke bekentenis, de eed en uitzonderlijk op getuigen en vermoedens (zie boven, nrs. 16 e.v.).

Bij ontstentenis van deze bewijsmiddelen zal de eiser beter doen eenvoudigweg een gans nieuwe afpaling te vragen.

Zoals reeds gezegd, zal de verweerder zich tegen een nieuwe afscheiding, overeenkomstig de gegevens van het proces-verbaal of het vonnis van afpaling kunnen verzetten, indien meer dan dertig jaar verlopen zijn sedert dit proces-verbaal of vonnis (zie boven, nrs. 43 en 83).

Het is natuurlijk toegelaten van een der voornoemde petitoire vorderingen in te stellen binnen het jaar van de stoornis maar dan mag zij niet gecumuleerd worden met de bezitsvorderingen (art. 1371 Ger. W.; zie ook boven, nr. 66).

De verplaatsing of verwijdering van een paal die slechts door een van de eigenaars, zonder de medewerking van zijn nabuur geplaatst werd, of door deze niet als werkelijk scheidingsteken werd erkend, kan enkel aanleiding geven tot het instellen van de bezitsvorderingen (DEMOLOMBE, XI, nr. 246; BAUDRY-LACANTINERIE, VI, nr. 922). Het gaat hier immers enkel over een bezitsstoornis, die niets te zien heeft met afpaling.

§ 2. Strafrechtelijke vordering

88 Artikel 545 Sw. beteugelt met een gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden, en met een geldboete van 26 fr. tot 200 fr., of met één van die straffen alleen, het feit van het verplaatsen of verwijderen van „grenspalen, hoekbomen of andere bomen, geplant of erkend om de grenzen tussen de verschillende erven te bepalen”. Bovendien bepaalt artikel 546 Sw. een verzwarende omstandigheid wanneer die feiten „gepleegd worden met het oogmerk om een bezitsaanmatiging op een erf te plegen”, in welk geval de straf een gevangenisstraf van één maand tot één jaar, en een geldboete van 50 fr. tot 2.000 fr. is. Artikel 545 Sw. houdt geen rekening met de drijfveer van de dader, maar indien de drijfveer bestaat in een bezitsaanmatiging, en alleen in dit geval, is artikel 546 Sw. toepasselijk.

89 Voor het bestaan van het misdrijf bepaald in artikel 545 Sw. is er vereist:

1. een vrijwillige handeling; het bijzonder kwaad opzet — *dol spécial* — is niet nodig. Van het ogenblik dat die handeling vrijwillig geschiedt, is dit een voldoende bestanddeel voor de strafbaarheid. Hieruit vloeit voort dat een onvrijwillig gestelde daad, bijvoorbeeld een fout of een gebrek aan voorzorgen, ontsnapt aan de toepassing van artikel 545 Sw. (NIJPELS, *Code pénal belge*, III, blz. 530, nr. 96; CONSTANT, *Manuel de droit pénal*, II, nr. 1704; *Rép. P. Dr. B.*, Tw. *Clôture (Bris de)*, nr. 2; SCHUIND, I, blz. 347; *anders: Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 216);

2. een materiële daad van verplaatsing of wegneming, of een daad die het karakter van scheidingsteken van het als paal gebruikte voorwerp doet verdwijnen en daardoor de scheidingslijn tussen de erven opnieuw onzeker maakt.

Aldus zal het misdrijf bestaan niet alleen wanneer een paal, een hoekboom of ander als paal erkend voorwerp weggenomen of verplaatst is, maar ook wanneer een merk-

teken op een boom of rots weggeschraapt wordt, of wanneer een stenen paal vernield wordt, zodat hij niet meer als paal te herkennen is, ook wanneer er geen feitelijke verplaatsing is gebeurd (*Pand. B., Tw. Bornage*, nr. 214).

De wet vereist niet dat de wegneming of verplaatsing voor gevolg heeft gehad de grenzen tussen de eigendommen te wijzigen. Aldus zal het misdrijf bestaan wanneer de paal eenvoudig van het midden van de scheidingslijn verder naar het uiteinde toe verplaatst werd (*Enc. Dalloz, Tw. Destructions, Dégradations, Dommages*, nrs. 88, 89 en 90; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, *Tw. Bornage*, nr. 102);

3. het moet gaan over palen, hoekbomen of andere bomen geplant of erkend om de grens te bepalen.

Hieronder dient verstaan te worden ieder voorwerp dat ingevolge een minnelijke of gerechtelijke afpaling tegensprekelijk geplant of geplaatst werd of dat als paal erkend werd door de beide partijen (*CONSTANT, Manuel de droit pénal*, II, nr. 1715).

Het behoort aan de vrije beoordeling van de strafrechter te beslissen of de paal aan die vereisten voldoet (*Cass.*, 5 nov. 1900, *Pas.*, 1901, I, 38; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, *Tw. Bornage*, nr. 105; *Enc. Dalloz, Tw. Destructions, Dégradations, Dommages*, nr. 91).

Maar de rechter mag niet vrij beslissen of er al dan niet een afpaling geschied is.

Het bewijs van de rechtshandeling van afpaling kan slechts geleverd worden, ook voor de strafrechter, door de bewijsmiddelen die ter zake van bewijs van iedere rechtshandeling toegelaten zijn (zie boven, nrs. 16 e.v.). De strafrechter zal blijkbaar alleen soeverein mogen beslissen wanneer het niet betwist wordt, dat de verplaatste of verdwenen paal op de door de partijen bepaalde en niet betwiste grenslijn stond en het er enkel op aankomt te weten of het wel een paal is die door de beide partijen als scheidingsteken bij het afbakenen van de bepaalde grenslijn geplaatst of erkend werd (*vgl. Corr. Dinant*, 31 mei 1932, *Pas.*, 1933, III, 1; *Vred. Pâturages*, 6 maart 1936, *T. Vred.*, 1936, 232; *anders: Rép. Fuzier-Herman, Tw. Bornes*, nr. 25; zie ook boven, nrs. 5 en 16 e.v.);

4. het bewijs dient geleverd te worden dat de verdachte wist dat het voorwerp van het misdrijf een werkelijke paal was zoals in de hierboven onder 3. aangeduide zin (*Rép. Fuzier-Herman, Tw. Bornes*, nr. 26; *CONSTANT, Manuel de droit pénal*, II, nr. 1715; *Rép. P. Dr. B., Tw. Clôture (Bris de —)*, nr. 11 en *Complément*, II, *Tw. Bornage*, nr. 101).

90 Het misdrijf bepaald in artikel 545 Sw. bestaat, wat ook de drijfveer was van de dader. Indien hij echter de bedoeling had, door het verplaatsen of verwijderen van grenspalen, zich onrechtmatig grond toe te eigenen, maakt zulks de verzwarende omstandigheid uit bepaald in artikel 546 Sw. Het is echter niet vereist dat de dader de bedoeling had zich het eigendomsrecht van de grond toe te eigenen; ook wanneer het zijn bedoeling was zich enkel het genot ervan op onrechtmatige wijze aan te matigen om de vruchten te kunnen genieten, valt het feit onder toepassing van artikel 546 (*NIJPELS, Code pénal belge*, III, blz. 564, nr. 91; *CONSTANT, Manuel de droit pénal*, II, nr. 1717; *Rép. P. Dr. B., Complément*, II, *Tw. Bornage*, nr. 103).

HOOFDSTUK X

ADMINISTRATIEVE AFPALING

AFDELING I

VOORAFGAANDE BEMERKINGEN

91 Het is niet omdat de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling bij een afpaling betrokken zijn, dat men mag spreken van administratieve afpaling of dat men noodzakelijk moet aannemen dat de afpaling moet geschieden volgens de administratieve procedure.

Een particulier kan, in de vormen bepaald bij artikel 646 B.W. en de artikelen 38 en 39 van het Veldwetboek, de afpaling vragen van zijn eigendom grenzende aan de goederen van de Staat, van een provincie, een gemeente of een openbare instelling, en zulks onverschillig of deze behoren tot het private of tot het openbare domein van de administratie, en ook van de goederen onderworpen aan het bosregime (art. 39, tweede lid, Veldwetboek; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nrs. 49 en 54; DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. *Jud.*, 1891, 1352; GRANDJEAN, *Droit rural*, nr. 23; DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957; GENOT, V., *De la voirie publique par terre*, derde uitgave van het *Traité de Marcotty*, nr. 90; *Rép. P. Dr. B.*, *Complément*, II, Tw. *Bornage*, nrs. 23 e.v.; KLUYSKENS, *Zakenrecht*, nr. 284; Cass., 7 mei 1903, *Pas.*, 1903, I, 192 met conclusie van eerste advocaat-generaal TERLINDEN).

Het laatstgenoemde arrest kent uitdrukkelijk aan de vrederechter de bevoegdheid toe om kennis te nemen van een vordering tot afpaling, ingesteld tegen een openbaar bestuur door een eigenaar wiens erf aan de openbare weg grenst.

Omgekeerd kunnen de Staat en de openbare besturen tegen de particulieren de gewone afpaling vorderen en blijkbaar kunnen zij zelfs met deze laatsten overgaan tot minnelijke afpaling (DE PAGE en DEKKERS, V, nr. 957; *Pand. B.*, Tw. *Bornage*, nr. 49 *bis*; HILBERT, nr. 222).

92 De administratieve afpaling mag niet verward worden met de rooiing.

De rooilijn — *alignement* — „is de grens tussen de openbare weg en de aangelande eigendommen, hetzij overeenkomstig de actuele bezitstoestand, hetzij overeenkomstig hetgeen door de administratieve overheid is voorgeschreven voor de toekomst" (*Administratief Lexicon*, Tw. *Bouwpolitie*, nr. 7; *Nov.*, *Lois politiques et administratives*, IV, Tw. *Voirie et Construction*, nr. 75). Het is dus een door de openbare overheid, volgens de noodwendigheden van het openbaar belang, gedecreteerde lijn, terwijl bij de afpaling de grenslijn tussen de eigendommen tegensprekelijk vastgesteld wordt en zulks volgens de bestaande wederzijdse rechten van de partijen. Weliswaar zal de administratieve afpaling niet steeds tegensprekelijk zijn in de eigenlijke zin van het woord, met name wanneer een aangelande daarbij afwezig blijft; maar de aangelanden worden steeds geroepen en de grootste voorzorgen worden genomen om hun rechten te vrijwaren. Anderzijds bestaat er een zekere gelijkenis tussen de afpaling en het bepalen van de rooilijn, wanneer deze moet getrokken worden volgens de actuele bezitstoestand of volgens een reeds bestaande algemeen rooiplan of atlas der buurtwegen. Net zoals, bij de afpaling, de grenslijn bepaald wordt volgens de aanduidingen van de titels of van het bezit, zal in die gevallen het college van burgemeester en schepenen de rooilijn moeten aanduiden volgens het tracé dat overeenkomt met de atlas der buurtwegen of het algemeen rooiplan of, bij gebreke daaraan, met de actuele bezitstoestand (zie GENOT, V., *a.w.*, nrs. 347 en 351).

Maar dit is slechts een feitelijke gelijkenis. Juridisch bestaat er een wezenlijk verschil tussen afpaling en rooilijn. Bij het bepalen van de rooilijn dient geen rekening gehouden te worden met een eerder gedane afpaling, en die rooilijn is niet bindend ten aanzien van een latere afpaling (Cass., 7 mei 1903, *Pas.*, 1903, I, 192; *Rép. P. Dr. B., Complément II*, Tw. Bornage, nr. 10; GENOT, V., *a.w.*, nr. 401).

Dit onderscheid wordt wel eens uit het oog verloren (zie Vred. Nederbrakel, 22 jan. 1971, *T. Vred.*, 1971, 93).

93 Men zal spreken van administratieve afpaling wanneer de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling overgaat tot de afpaling van hun goederen overeenkomstig de bijzondere wettelijke pleegvormen die, ten aanzien van de afpaling van die goederen of van sommige daarvan, van kracht zijn.

Aldus is er een bijzondere administratieve procedure voorzien voor de afscheiding van de mijnconcessies: artikel 35 van het Koninklijk Besluit van 15 september 1919, houdende samenordering van de mijnwetten van 21 april 1810, 2 mei 1847 en 5 juni 1911. Verder heeft men de bijzondere bepalingen betreffende de afpaling van het militair domein; artikel 20 van het decreet van 8-10 juli 1791. De wet van 10 april 1841 bepaalt in artikel 37 dat provinciale reglementen maatregelen kunnen voorschrijven ter afpaling van de buurtwegen. Ten slotte wordt in de wet van 21 juli 1970 (art. 37 en 47) op de ruilverkaveling van landeigendommen uit kracht van de wet bepaald dat het ruilverkavelingscomité overgaat tot definitieve afpaling van de nieuwe percelen, op kosten van de Staat.

Al deze bijzondere bepalingen behoren tot het administratief recht; het zal hier volstaan ze enkel te vernoemen.

94 Er dient nochtans een breedvoeriger uitleg gegeven te worden betreffende de afpaling van de goederen, andere dan die onderworpen aan het bosregime, en toebehorende aan de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling (art. 41 e.v., Veldwetboek), alsmede betreffende de afpaling van de aan het bosregime onderworpen goederen (art. 24 e.v., Boswetboek). De procedure voor een en andere goederen is bijna identiek dezelfde. Zij beoogt niet de grondbeginselen van het afpalingrecht te wijzigen; zij wijkt alleen af van het gemeen recht wat betreft de pleegvormen.

De afpaling die volgens die bijzondere administratieve rechtspleging geschiedt, is niet gelijk te stellen met een gerechtelijke afpaling. Zij kan immers vernietigd worden door de gewone rechtbanken (*Rép. P. Dr. B., Complément, II*, Tw. Bornage, nr. 97; zie verder, nr. 102).

AFDELING II

AFPALING VAN DE ADMINISTRATIEVE EIGENDOMMEN DIE NIET ONDERWORPEN ZIJN AAN HET BOSREGIME

95 De procedure van deze afpaling is, tot in de bijzonderheden, uitgestippeld in de artikelen 41 e.v. van het Veldwetboek. Deze artikelen zijn bijna letterlijk overgenomen uit het Boswetboek.

„Wanneer de Staat, een provincie, een gemeente of een openbare instelling willen overgaan tot de algemene of gedeeltelijke grensbepaling van hun andere eigendommen dan waarvan sprake is in het vorig artikel (d.w.z. de eigendommen die onder het bosregime vallen), wordt deze verrichting twee maanden tevoren aangekondigd door bekendmaking en aanplakking in de gewone vorm en door plaatsing in een nieuwsblad van de provincie en van het arrondissement, indien er een bestaat. De daaraan verbonden kosten worden gedragen door de partij die de grensbepaling heeft gevraagd.”

Het geldt hier een *algemene bekendmaking* aan het publiek door middel van aanplakbrieven en mededelingen aan de pers. Zij geschiedt op de kosten van het openbaar bestuur dat tot afpaling wil overgaan.

96 Bovendien moeten de aangelanden, ten aanzien van wie de erkenning en bepaling der grenzen dient plaats te hebben, twee maanden vooraf verwittigd worden van de dag waarop de verrichting zal geschieden (art. 42, eerste lid, Veldwetboek). Het betreft hier dus een *bijzondere verwittiging* van de aangelanden. Alleen de eigenaars of blote eigenaars, ook de onverdeelde medeëigenaars (art. 43, laatste lid), dienen verwittigd te worden, en niet de vruchtgebruikers of de titularissen van een zakelijk recht (*Rép. P. Dr. B., Tw. Forêt*, nr. 190; *vgl. HILBERT*, nr. 228). De termijn van twee maanden is niet vatbaar voor verlenging wegens de afstand (*Rép. P. Dr. B., Tw. Forêt*, nr. 189).

„De kennisgeving bevat de aanwijzing van de af te palen eigendommen. Zij wordt zonder kosten verstrekt door de plaatselijke officier van politie of veldwachter, op verzoek van het betrokken bestuur” (art. 42, tweede lid, Veldwetboek). De hier bedoelde plaats is de gemeente waar de af te palen goederen gelegen zijn (*CLÉMENT en LÉPINOIS*, nr. 514).

„De kennisgeving wordt gedaan aan de persoon of aan de woonplaats, indien de eigenaars wonen binnen het ambtsgebied van de overheid die met de kennisgeving belast is. In het tegenovergestelde geval wordt zij aangetekend over de post verzonden. De afgifte van de kennisgeving wordt vastgesteld door een proces-verbaal” (art. 42, Veldwetboek). Er dient een proces-verbaal gesteld te worden door de in dit artikel bedoelde politieofficier of veldwachter, zowel wanneer de kennisgeving aan de persoon of woonplaats, als wanneer zij op het postkantoor afgegeven wordt.

97 Na het vervullen van die voorafgaande formaliteiten wordt op de gestelde dag tot de verrichtingen van de grensbepaling — *délimitation* — overgegaan, en zulks onverschillig of de aangelanden aanwezig zijn of niet (art. 43, eerste lid, Veldwetboek). Die grensbepaling wordt gedaan door een beëdigd landmeter, in opdracht van het betrokken bestuur (art. 43, tweede lid, Veldwetboek). Alleen dit bestuur, en niet de aangelanden, vermag die landmeter aan te stellen (*DETROZ, Des délimitations et des abornements, Belg. Jud.*, 1891, 1355 en de aldaar aangehaalde rechtsleer en rechtspraak). De mening van deze auteur, volgens welke de eigenaars die landmeter mogen wraken en de benoeming van een andere aanvragen aan de vrede-rechter, moet blijkbaar bijgetreden worden.

Bij het navorsen en bepalen van de grenslijn zal de landmeter zich steunen op de titels van de partijen, het bezit of de feitelijke gegevens, net zoals voor een gewone

afpaling. Zo er een teveel of een tekort aan oppervlakte is, zal dit echter niet steeds zoals bij de gewone afpaling tussen de beide partijen verdeeld worden. Het openbaar domein mag immers van het teveel niet genieten; dit zal verdeeld worden enkel onder de aangelanden, particuliere eigenaars. Het tekort aan oppervlakte zal verdeeld worden, behalve wanneer het gaat om een openbare weg, in welk geval het alleen door de aangelanden gedragen wordt. Ten aanzien van het privaat domein geldt de gewone regel der evenredige verdeling (HILBERT, nr. 230).

98 De wetgever heeft drie hypothesen onderscheiden in het verloop van de verichtingen van de grensbepaling.

Vooreerst, indien de aangrenzende eigenaars *aanwezig* zijn, en er geen moeilijkheden rijzen met betrekking tot het bepalen der grenslijn, wordt de op tegenpraak gedane erkenning vastgesteld door een proces-verbaal en een plan, die ondertekend worden door de betrokken partijen, en onderworpen aan de goedkeuring van de bestendige deputatie van de provincieraad; na die goedkeuring is de verichting definitief en wordt zij openbaar gemaakt op de wijze bepaald in artikel 41 (art. 44 Veldwetboek).

De goedkeuring van de bestendige deputatie volstaat, ook wanneer het gaat om goederen toebehorende aan de Staat; zij is ook vereist wanneer het goederen zijn die aan de provincie zelf toebehoren. In dat geval treedt de bestendige deputatie op in een dubbele hoedanigheid; eerst bij de grensbepaling zelf, als wettelijke mandataris van de provincie, en later, bij de goedkeuring, als gezagsorgaan (DETROZ, *Des délimitations et des abornements, Belg. Jud.*, 1891, 1355 en 1356).

99 Een andere hypothese is die wanneer er tot de grensbepaling overgegaan wordt in *afwezigheid* der aangrenzende eigenaars of van een van hen. Het proces-verbaal en het plan moeten dan onmiddellijk neergelegd worden op het secretariaat van de gemeente, en een dubbel daarvan op de griffie van het provinciaal bestuur. Aan de afwezige eigenaars wordt dan, in de vorm bepaald in artikel 42 van het Veldwetboek, bericht gegeven van deze neerlegging (art. 45 Veldwetboek). Dit artikel bepaalt verder dat, gedurende zes maanden, te rekenen van de dag van de voormelde kennisgeving, iedere belanghebbende inzage kan nemen van het proces-verbaal en het plan, en verzet kan doen bij het college van burgemeester en schepenen, dat daarvan onmiddellijk kennis geeft aan de bestendige deputatie.

Bij gebreke van verzet binnen de zes maanden keurt de bestendige deputatie die bescheiden goed, en deze verklaring wordt openbaar gemaakt in de vorm bepaald bij artikel 41 van het Veldwetboek. Het goedgekeurd proces-verbaal en plan gelden als titel voor de tienjarige en de twintigjarige verjaring (art. 45, laatste lid, Veldwetboek, gewijzigd door art. 1, 12°, W. 8 april 1969). Na verloop van een termijn van 10 of 20 jaar, naargelang de eigenaar al dan niet woonachtig is in het rechtsgebied van het hof van beroep waarin de goederen gelegen zijn, kan er dus geen revindicatie meer ingesteld worden door de eigenaars die beweren benadeeld te zijn door de gedane administratieve afpaling.

Over het hierboven bedoelde verzet wordt niet beslist door de administratieve overheid. Het wordt door de betrokken partijen voor de bevoegde rechtbank gebracht (art. 47, eerste lid, Veldwetboek), d.w.z. voor de vrederechter (zie volgend nummer).

100 De laatste hypothese door de wet omschreven, is die waarbij betwistingen ontstaan, hetzij tijdens de verrichtingen van grensbepaling of eigenlijke afpaling, hetzij ten gevolge van verzet door de eigenaars gedaan binnen de in artikel 45 bepaalde tijd.

Deze geschillen worden voor de bevoegde rechtbank gebracht (art. 47 Veldwetboek). Over het algemeen is de vrederechter dienaangaande bevoegd. Immers deze betwistingen zijn steeds een incident van de afpaling. Welnu de afpaling, ook wanneer er betwisting bestaat omtrent de titel, behoort tot de bevoegdheid van de vrederechter (zie boven, nrs. 49 e.v.).

101 Zodra het proces-verbaal van grensbepaling en het plan goedgekeurd zijn, wordt er overgegaan tot de eigenlijke afpaling in aanwezigheid van de betrokken partijen, of deze behoorlijk opgeroepen zijnde (art. 46 Veldwetboek). De partijen dienen dus vooraf verwittigd te worden. De wet bepaalt niet op welke wijze; er wordt aangenomen dat de oproeping niet bij deurwaarderexploot moet geschieden, maar dat het volstaat ze te doen in de vorm bepaald in artikel 42 van het Veldwetboek (DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. Jud., 1891, 1357; HILBERT, nr. 239; anders: ORBAN, *Commentaire du code rural*, nr. 501).

De palen worden geplant door de landmeter die door het bestuur aangesteld werd. Indien er betwistingen rijzen wordt deze verrichting geschorst tot na de gerechtelijke beslissing (art. 47, eerste lid, Veldwetboek).

102 Ingeval er geschillen rijzen na de afpaling, kan de aanpalende eigenaar die deze door de rechter doet vernietigen, tot de kosten van de vernietigde afpaling veroordeeld worden (art. 47, laatste lid, Veldwetboek).

Het kan inderdaad gebeuren dat de eigenaars die bij de verrichtingen der grensbepaling of afpaling niet aanwezig geweest zijn, achteraf tegen deze afpaling wenssen op te komen, bijvoorbeeld wegens het niet vervullen van de vereiste pleegvormen, wegens het niet overeenstemmen van de palen met het proces-verbaal en het plan of nog wegens het inlijven van een deel van hun eigendom bij dat van de Staat of het openbaar bestuur. De aangelande moet zich daartoe tot de gewone rechtbanken wenden; hij moet zulks doen vóór het verstrijken van de termijn van 10 of 20 jaar bepaald voor de verjaring (art. 45, laatste lid, Veldwetboek). Wordt de administratieve afpaling vernietigd, dan kan de rechter de aangelande veroordelen tot de kosten van de vernietigde afpaling. Het betreft hier enkel die kosten van afpaling die, bij de gewone afpaling overeenkomstig artikel 646 B.W., door de beide partijen moeten gedragen worden (DETROZ, *Des délimitations et des abornements*, Belg. Jud., 1891, 1357).

AFDELING III

ADMINISTRATIEVE AFPALING VAN DE GOEDEREN ONDERWORPEN AAN HET BOSREGIME

103 Artikel 40 van het Veldwetboek bepaalt dat de afpaling van deze goederen door het Boswetboek geregeld wordt. De artikelen 24 tot en met 30 van het Boswetboek schrijven inderdaad een bijzondere rechtspleging voor tot het afpalen van bos-

sen waartoe door de Staat, een gemeente of een openbare instelling overgegaan wordt. Deze pleegvormen verschillen zeer weinig van die bepaald bij de artikelen 41 e.v. van het Veldwetboek, die trouwens grotendeels de bepalingen van het Boswetboek overgenomen hebben.

De voorafgaande bekendmakingen geschieden op dezelfde wijze als die voor de afpaling der andere goederen van de Staat en de openbare besturen. Wanneer het nochtans een staatsbos zelf betreft, wordt de bijzondere kennisgeving verstrekt op verzoek van het bosbeheer door een van zijn wachters (art. 25 Boswetboek).

Ook de pleegvormen van de grensbepaling zijn dezelfde, met dien verstande dat de verrichtingen gedaan worden door de ambtenaren van het bosbeheer, voor wat de staatsbossen betreft, en, voor wat de bossen van gemeenten of openbare instellingen betreft, met de medewerking van die ambtenaren door de gemeente-overheden of besturen van de openbare instellingen (art. 26 Boswetboek).

Het door de betrokken partijen ondertekend proces-verbaal van afpaling — het Boswetboek vereist niet het opmaken van een plan — wordt onderworpen aan de goedkeuring van de Koning, voor de staatsbossen, en aan de goedkeuring van de bestendige deputatie, voor wat de bossen van de gemeenten of van de openbare instellingen betreft (art. 27 Boswetboek).

De eigenlijke afpaling wordt gedaan door of met medewerking van de ambtenaren die de grensbepaling deden (art. 29 Boswetboek).

Tenslotte dient nog gewezen te worden op de bepaling van het laatste lid van artikel 30 van het Boswetboek, luidens welke de rechter die de afpaling vernietigt, de aanpalende eigenaars, die deze vernietiging nastreefden, tot de kosten van die afpaling moet veroordelen. Dit artikel is dus strenger dan het overeenstemmend artikel 47 van het Veldwetboek, luidens hetwelk de rechter tot die kosten kan veroordelen.

ZAAKREGISTER

A

- Aaneengrenzing: 7, 9, 11
- van onverdeelde erven: 13
- van erven van vruchtgebruiker en van blote eigenaar: 25
- Aanleg: 53-56
- waarde van de eis: 54-56
- Aanwijzend karakter:
  - Zie Declaratief karakter
- Abornement:
  - Zie Afscheiding
- Actio confessoria*: 25
- Acte de pure faculté*: 42
- Actio finium regundorum*: 39
- Action en déplacement de bornes*: 5, 86
- Afpaling:
  - afstand: 4
  - beheersdaad: 21, 29, 30-32
  - behoudsdaad: 21
  - bepaling: 5, 81
  - beschikkingsdaad: 29 e.v.
  - eigendom: 3, 39
  - erfdiensbaarheid: 2, 3, 23, 24
  - gevolgen: 81-84
  - goederen van staat, provincie, gemeente of openbare instellingen:
    - — gewone procedure: 91
    - — administratieve procedure: 91-103
  - grondslag: 1
  - goederen onderworpen aan bosregime: 103
  - juridische aard: 2-3
  - nabuurschap: 3
  - nieuwe —: 83
  - openbare orde: 4
  - revindicatie na —: 83
  - scheiding en deling: 13, 28, 41, 44
  - tegenstelbaarheid: 21
  - tussen twee vruchtgebruikers: 25
  - verbintenissen: 2, 3
  - vereisten voor de erven: 7-18
  - vereisten voor de partijen (hoedanigheid): 19-28
  - verjaring: 4
  - verschil met rooilijn: 92

- verrichtingen: 63 e.v.
- vordering tot herplaatsen van palen: 5, 45
- vordering tot herstel van palen: 5, 45
- vormvereisten: 37
- Zie ook: Afpaling (administratieve), Afpaling (minnelijke), Afpaling (gerechtelijke), Afscheiding, Bekwaamheid, Bewijs, Bewijs van vroegere afpaling, Eigenaar, Proces-Verbaal, Revindicatie, Verjaring, Vordering tot afpaling
- Afpaling (administratieve): 5, 91-103
  - afscheiding: 101
  - begripsomschrijving: 93
  - grensbepaling: 97-100
  - goederen onderworpen aan bosregime: 103
  - goederen niet onderworpen aan bosregime: 95-102
  - toepasselijkheid: 91
  - vernietigbaarheid: 94
- Afpaling (gerechtelijke): 5, 39-62
  - Zie ook: Vordering tot afpaling
- Afpaling (minnelijke): 5, 33-38
  - begrip: 33
  - bewijs: 14, 38
  - kosten: 78
  - plaatsing der palen: 72
  - stilzwijgende —: 34
  - verbintenissen: 33
  - vernietiging: 72
  - verrichtingen: 36
  - voorschriften veldwetboek: 37, 44
  - vorm: 34
- Afpalingsplicht:
  - juridische aard: 2, 3, 4
  - van blote eigenaar: 25
- Afpalingsrecht:
  - afstand: 4
  - bekwaamheid tot uitoefening: 29
  - bezitter: 20
  - blote eigenaar: 22
  - duur: 26
  - eigenaar: 19
  - juridische aard: 3
  - hypothecaire schuldeiser: 23
  - onroerend recht: 4

- onverdeelde eigenaar: 21
- titularis van een persoonlijk recht: 26
- titularis van recht van bewoning: 26
- titularis van recht van erfdiensbaardheid: 23, 24
- titularis van zakelijk recht: 19, 23
- vruchtgebruiker: 13, 23, 25
- zakelijk recht: 3, 4
- Afscheiding: 5, 14, 36, 44, 63, 71, 72
- administratieve afpaling: 101
- gerechtelijke afpaling: 44
- geschillen: 72
- keuze van tekens: 71
- kosten: 78
- minnelijke afpaling: 36
- nieuwe —: 14, 45, 82, 85, 87
- Zie ook: Bevoegdheid
- Alignement: 92
- Zie: Rooilijn
- Atlas der buurtwegen: 10, 68, 92

B

- Beek: 11, 68
- Beheer (daad van —):
- Zie: Afpaling
- Bekentenis: 74
- buitengerechtelijke bekentenis: 8, 18, 38, 87
- Zie ook: Bewijs
- Bekrachtiging:
- Zie: Homologatie
- Bekwaamheid:
- dading: 30
- gerechtelijke afpaling: 29-32
- minnelijke afpaling: 29-32
- om in rechte op te treden: 29, 31
- om onroerende rechtsvordering in te stellen: 31
- rechtstrekkingen: 30
- revindicatie: 46
- uitoefening van afpalingsrecht: 29
- Bemiddelend vonnis: 74
- Bepalingen: 5
- Bepalingen:
- afstand van de —: 68, 70
- bestaande —: 68
- Bergkloof: 68
- Berm: 68
- Beroep:
- inroepen van de verkrijgende verjaring: 64
- middelen van voorziening: 82
- Beschikking (daad van—):
- Zie: Afpaling
- Betwisting omtrent de titel:
- Zie: Bevoegdheid

- Bevoegdheid: 4, 46, 49-56
- betwisting omtrent de titel: 46, 50, 51
- eigendomsbetwisting: 51
- nopens geschillen bij afscheiding: 60-72
- *ratione loci*: 53
- *ratione materiae*: 50-52
- revindicatie: 51
- schatting van de eis: 56
- Zie ook: Revindicatie, Vrederechter
- Bewijs (hoedanigheid van eigenaar):
- Zie: Eigenaar
- Bewijs (ligging van grenslijn):
- bewijsmiddelen: 46, 64-68
- bewijslast: 62
- voorwerp: 62
- Bewijs (vroegere afpaling): 7, 13, 14-17, 38, 52
- buitengerechtelijke bekentenis: 18
- geschrift: 16
- getuigen en vermoedens: 17
- voor de strafrechter: 89
- vroeger plaats van bestaande palen: 17
- Bewoning:
- Zie: Gebruik
- Bezit:
- als feitelijk bestanddeel: 67
- als titel: 65
- eenjarig —: 40, 67
- langdurig —: 67
- vermoeden van eigendomsrecht: 19
- Bezitsaanmatiging: 88, 90
- Bezitsstoornis: 5, 20, 45, 86
- Bezitsvordering: 5, 20, 45, 86
- cumul met petitoire vordering: 87
- vordering tot herstel van grenspalen: 40
- Bezitter:
- *pro suo*: 20
- zonder titel: 20
- Zie ook: Afpalingsrecht
- Blote eigenaar:
- tegenstelbaarheid tegen —: 26
- Zie ook: Afpalingsrecht
- Boom: 71, 88
- Boomstronk: 15
- Boom (hoek—): 5, 88
- Bossen:
- Zie: Afpaling (administratieve)
- Buurtwegen: 10
- afpaling: 93
- atlas: 10, 68

C

- Complainte*: 86
- Constar: 73
- Curator: 31

D

- Daad van beheer:
— bepaling: 30
Zie: Afpaling
- Daad van beschikking:
Zie: Afpaling
- Dading: 32
Zie ook: Bekwaamheid, Eigendomsoverdracht
- Declaratief karakter: 74, 75, 81-84
- Délimitation*:
Zie: Grensbepaling
- Deskundige:
— aanstellingsakte: 35
— bepaling van de bevoegdheid: 70
— ereloon en kosten: 79
— gerechtelijke afpaling: 58-61, 70, 72
— mandataris: 35
— minnelijke afpaling: 35, 70, 72
— opzoekingen van titels: 79
— ondertekening van proces-verbaal: 74
— scheidsrechter: 35
— verslag: 59
— vertegenwoordiger van weigerende partij: 59, 61, 70, 72, 74, 76
- Dwaling: 35
— nietigheid van proces-verbaal: 77

E

- Eed: 87
- Eigenaar:
— bewijs van hoedanigheid van —: 19, 51, 62
— verplichting om af te palen voor de pachter: 27
Zie ook: Afpalingsrecht
- Eigendomsbetwisting: 48, 49, 51, 64, 69, 70
- Eigendomsoverdracht:
— afpaling met —: 33-63
— bekwaamheid: 30
— declaratief karakter: 74, 75, 81
— overschrijving: 74, 75
— vorm van proces-verbaal: 74
- Eigendomsvordering:
Zie: Revindicatie
- Erfdiensbaarheid:
Zie: Afpaling, Afpalingsrecht
- Erfpacht: 23, 25, 28
- Erven (vereisten voor afpaling):
Zie: Afpaling
- Evenredige verdeling: 66, 69, 81
- Exceptie:
— van niet-ontvankelijkheid: 14-18, 21
— van onbevoegdheid: 56

F

- Familieraad: 31, 32
Faculté (acte de pure —): 41
Failliet:
Zie: Curator

G

- Gebruik: 28
— en genot: 23
— en bewoning: 23-26
- Gefailleerde:
Zie: Curator
- Gehuwde vrouw: 31-32
— van goederen gescheiden: 32
— afpaling van eigen goederen van —: 32
- Gemeente:
Zie ook: Afpaling, Afpaling (administratieve)
- Gemene gracht: 17, 38
- Gemene haag: 34, 38
— bewijs van gemeenheid: 17
- Gemene muur: 8, 38
— bewijs van gemeenheid: 17
- Gemene titel: 65, 66
- Gemene weg:
Zie: Weg
- Gemengde rechtvordering:
Zie: Vordering tot afpaling
- Gerechtigd raadsmansman: 32
- Gerechtskosten:
Zie: Kosten
- Geschillen:
— omtrent uitvoering der grensbepaling: 60
— nopens afscheiding: 72
Zie ook: Eigendomsbetwisting
- Getuigenverhoor: 58
- Getuigenissen:
Zie: Bewijs
- Gevolgen van de afpaling: 81-84
— revindicatie: 83
— verkrijgende verjaring: 83
— vruchten, lasten en gebouwen: 84
Zie ook: Tegenstelbaarheid
- Gewijsde (gezag van —): 12, 21, 22, 83
- Gracht: 15, 18, 68, 70
— bewijs van gemeenheid: 17
- Grensbepaling: 5, 36, 44, 58, 59, 63
— gerechtelijke afpaling: 58, 59
— minnelijke afpaling: 36
— na eigendomsbetwistingen: 48, 62, 64
— vonnis: 59
Zie ook: Bewijs
- Grenslijn:
— bepaling door titels: 65-67
— bepaling volgens wederzijds bezit: 67

- rechttrekking: 70, 81
- tussen bebouwde erven: 8
- Grenspaal:
  - natuurlijke: 5, 64, 68
  - Zie ook: Paal, Verplaatsing van palen
- Grondeigendom: 8
- Grondslag van afpaling:
  - Zie: Afpaling

H

- Haag: 5, 15, 18, 68, 70, 71
  - Zie ook: Gemene haag
- Homologatie:
  - van overeenkomst van afpaling: 74
  - van proces-verbaal van afpaling: 61
- Huurder: 27, 28

I

- Incident (kosten): 80
- Incidentele revindicatie:
  - Zie: Revindicatie

J

- Judicium duplex*: 62
- Juridische aard van afpaling
  - Zie: Afpaling, Afpaling (minnelijke), Vordering tot afpaling

K

- Kadaster: 68
- Kosten: 61, 78-80
  - administratieve afpaling: 102, 103
  - afscheiding: 78
  - gerechtskosten: 79, 80
  - incidenten: 80
  - in geval van onbekwaamheid: 80
  - onteigening: 80
  - opmeting: 79
  - opzoekingen in titels: 79
  - proces-verbaal van afpaling: 78

L

- Landmeter:
  - gerechtelijke deskundige: 70
  - minnelijke afpaling: 35, 70
  - optreden: 70
  - wettelijke mandataris: 70
  - Zie ook: Deskundige
- Last:
  - Zie: Afpaling
- Lasten:
  - Zie: Gevolgen van afpaling

- Lastgeving: 21
- Ligging van de plaatsen: 68
- Ligging van de grenslijn:
  - Zie: Bewijs, Grenslijn

M

- Machtoverschrijding: 74
- Medeëigenaars:
  - gebruik en genot: 21
  - grond van zijn afpalingsrecht: 21
  - tegenstelbaarheid tussen —: 21
  - revindicatie door —: 21
  - van aaneengrenzende eigendommen: 13
  - Zie ook: Afpalingsrecht
- Militair domein (afpaling van —): 93
- Minderjarige: 29-32
- Misbruik van recht: 84
- Muur: 5, 15, 71
  - Zie ook: Gemene muur
- Mijnconcessies (afpaling van —): 93

O

- Onbekwaamverklarde: 32
- Onder gerechtelijk raadsman gestelde: 32
- Onverdeelde erven (afpaling van —): 13
- Onverdeelde medeëigenaars:
  - Zie: Medeëigenaar
- Onteigening: 80
- Ontvoogde minderjarige: 32
- Ontzette: 32
- Openbaar belang: 1, 37
  - verzaking van afpalingsrecht: 4
- Openbare instelling: 28
  - Zie ook: Afpaling (administratieve)
- Openbare orde: 4
- Opmeting: 36, 66, 69-70
  - eigendomsbetwisting: 69
  - fout: 77
  - kosten: 79
  - landmeter: 70
- Opstal (recht van —): 23
- Overeenkomst van afpaling: 33, 43, 73, 74, 77
- Overgang (recht van —): 24

P

- Paal: 5, 15, 71, 89
  - aanduiding in proces-verbaal: 72
  - begrip: 5
  - bewijs van plaatsen van: 17, 18
  - gebruiken en gewoonten: 5, 15, 18
  - herplaatsen: 44
  - kostprijs: 78
  - natuurlijke grenspalen: 68

— plaatsing: 72
 — soort: 59
 — termijn voor het plaatsen: 59
 — verdwijnen: 82, 83
 — verplaatsing of verwijdering: 85, 90
   Zie ook: Verplaatsing van palen, Verdwijnen van palen
 Pachter: 27, 28
 Pad: 10, 68
 Petiteire vordering: 25, 31, 40, 66
 — cumul met bezitsvordering: 87
 — na verplaatsing der palen: 87
 Plaatsen (ligging van): 68
 Plaatsopneming: 58
 — proces-verbaal: 57, 58
 Plan van afpaling: 36, 72-75
 — kosten: 78
 Plannen (oude): 68
 Privaat belang: 1
 Proces-verbaal:
 — opgesteld door de vrederechter: 59
 — akte van rechtspleging: 59, 76
 Proces-verbaal van afpaling: 5, 36, 37, 57, 58, 73-77
 — aanduiding der palen: 72
 — begrip: 5
 — bekrachtiging: 61
 — bewijskracht: 16, 38, 77, 82, 83
 — declaratief karakter: 74, 75, 81
 — definitieve titel: 77, 82, 83
 — doel: 73
 — door wie op te stellen: 76
 — ereloon van notaris: 78
 — exemplaren: 73-74
 — inhoud: 72-73
 — karakter: 73
 — kosten: 78
 — noodzaak: 60
 — ondertekening: 61
 — overschrijving: 74, 75
 — registratie: 75
 — vernietigbaarheid: 77
 — vorm: 74
 — zegel: 75
 Provincie:
   Zie ook: Afpaling (administratie)

R

Rechtbank van eerste aanleg: 49
   Verwijzing naar: 49, 52
 Rechtspleging: 57-61
 Rechttrekking: 33, 63
 — overschrijving van het proces-verbaal: 74
   Zie ook: Bekwaamheid, Eigendomsoverdracht
 Recht van genot: 25

Recht van opstal:
   Zie: Opstal
 Recht van gebruik en bewoning:
   Zie: Gebruik
 Registratie: 75
 Reïntegrande: 86
 Revindicatie: 8, 44, 46, 48, 64
 — bekwaamheid: 46
 — bewijsvoering: 46, 62
 — bevoegdheid van de vrederechter: 46
 — doel: 47
 — door een blote eigenaar: 22
 — door een medeëigenaar: 21
 — incidentele —: 51-52
 — na afpaling: 83
 — na verplaatsing van palen: 45-87
 — verjaring: 46
 — onderscheid met afpaling: 46-48, 62
 — vermomde: 47, 48, 49
 — voorwaarde: 47
   Zie ook: Bevoegdheid, Bewijs, Vrederechter
 Rooilijn: 92
 Ruiling:
 — overschrijving van proces-verbaal: 74
 Ruilverkaveling: 5, 93
 — afpaling van nieuwe percelen: 93

S

Schatting:
   Zie: Aanleg
 Scheidingslijn:
 — feitelijke: 67
 Scheidingstekens: 5, 64, 68
 Scheiding en Deling: 28, 44
   Zie ook: Afpaling
 Schuldeiser: 27
 — hypothecaire: 23, 27
 Sporen van vroegere afpaling: 64
 Staat: 28, 91
 — administratieve afpaling: 93
 — afpaling op kosten van: 93
 — als aangezochte partij: 28
 — als partij bij afpaling: 13
 — eigendom van waterlopen: 11
   Zie ook: Afpaling (administratieve)
 Strafrechtelijke vervolging: 88-90
   Zie ook: Verplaatsen van palen

T

Tegenstelbaarheid van afpaling:
 — tegen blote eigenaar: 26
 — tegen medeëigenaar: 21
 — titularis van zakelijk recht: 26
 — vruchtgebruiker: 22

Tekort: 12, 48, 66, 81

Teruggave:

— van het teveel: 33, 48, 66, 69, 81

— van vruchten: 22, 84

Titel:

— bepaling van grenslijn: 65-67

— bezit als —: 65

— dubbelzinnigheid: 66

— gemene —: 65

— geschillen over de titel: 46, 50, 51

— interpretatie van gegevens: 66

— niet gemene —: 65

— onderzoek van de —: 64, 65

— proces-verbaal als —: 77

— revindicatie: 47

— verlies van zijn kracht: 83

Transactie:

Zie: Dading

Tussenkomst:

— door titularis van erfdienstbaarheid: 24

— gedwongen: 9, 12, 21, 26, 58

— van alle medeëigenaars: 21

— van ambtswege bevolen: 12

— van blote eigenaar: 26

— van niet-aaneengrenzende eigenaar: 9, 12

— van titularis van zakelijk recht: 26

— van vruchtgebruiker: 22

— vrijwillige: 12

— wijze van oproeping tot tussenkomst: 12

U

Uitbatingsweg: 10

Uitweg: 24

Usucapio: 42, 44, 64, 65

Zie ook: Verjaring

V

Verdeling (evenredige):

Zie: Evenredige verdeling

Verdwijnen van palen: 82, 83

Vereisten tot afpaling:

Zie: Afpaling

Verjaring:

— bevrijdende: 4, 14, 41, 43, 46

— en revindicatie: 46

— van vordering tot afpaling: 4, 41

— verkrijgende: 14, 41, 42, 46, 47, 48, 66, 69, 83, 87

Vermoeden:

— van afpaling: 15

— van eigendom: 19

Vernietigbaarheid van afpaling: 35, 77, 82

Verpachter: 25, 27

Verplaatsing van palen: 85-90

— burgerlijke vorderingen: 86, 87

— strafrechtelijke vordering: 88-90

— toevallige —: 85

— vrijwillige —: 85

Verrichtingen van afpaling: 36, 63-77

— rangschikking: 63

Voetwegel: 10

Vonnis:

— bemiddelend —: 74

— bestrijding: 82

— grensbepaling: 58, 59

— homologatie: 61

— kracht van gewijsde: 83

— termijn voor plaatsing van palen: 59

Voogd: 31, 32

Voorlopige bewindvoerder: 32

Voorziening:

— middelen van —: 82

Vordering tot afpaling: 5, 39-62

— aanleg: 54-56

— *acte de pure faculté*: 42

— bekwaamheid: 31

— bevoegdheid: 49-56

— bewijsvoering: 62

— doel: 40

— door wie kan ze ingesteld worden?: 19-27

— eigenschappen: 39-43

— gemengde rechtsvordering: 39

— *judicium duplex*: 62

— juridisch karakter: 39-43

— kosten: 61, 78-80

— kwalificering: 47, 48, 52

— onontvankelijkheid: 82

— onroerende zakelijke vordering: 29, 31, 39

— onverjaarbare —: 41

— petitoire vordering: 31, 40

— plaatsing der palen: 72

— rechtspleging: 57-61

— tegen blote eigenaar: 25

— tegen wie kan ze ingesteld worden?: 28

— verschil met revindicatie: 46-48, 62

— voorwerp: 44

Zie ook: Aanleg, Bekwaamheid, Bevoegdheid, Rechtspleging, Verjaring

Vordering tot boedelscheiding: 41

Vordering tot herplaatsen van palen: 5, 14, 43-45, 82

— verjaring: 43

Vordering tot herstel van grenspalen: 5, 45, 86

— bezitsvordering: 40, 68

Vordering tot terugbekomen van eigendom: 52

Vrederechter: 46, 49

— aanduiding der palen: 71

— administratieve afpaling: 91

— bekrachtiging van proces-verbaal: 61

— bekrachtiging van akkoord: 74
 — beoordelingsvrijheid: 5, 15 e.v., 89
 — bevoegdheid inzake onverdeelde erven: 13
 — bevoegdheid *ratione loci*: 53
 — bevoegdheid *ratione materiae*: 50-52
 — bevoegdheidsincident: 52
 — bijwonen van afpaling: 59
 — bijzondere bevoegdheid: 4, 50
 — geschillen over de titel: 50, 51
 — geschillen van uitvoering: 60
 — kosten: 61
 — machtiging van de —: 32
 — machtsoverschrijding: 74
 — opstelling van het proces-verbaal: 59, 76
 — plaatsopneming: 58
 — vaststelling van akkoord: 57
 — verweer *in limine litis*: 52
 — vonnis van grensbepaling: 58, 59
 Vroegere afpaling: 14-17
 — bewijs: 14-17, 18, 68, 89
 — buitengerechtelijke bekentenis: 18
 — geschreven bewijs: 16, 17
 — getuigen en vermoedens: 17
 — nieuwe afpaling na —: 14

— vroeger plaatsen van bestaande palen: 17
 — uitvoeringsdaden: 18
 Vruchten: 84
 Vruchtgebruiker: 13, 22, 23, 25, 28

W

Waterloop: 5, 9, 11, 70
 Weg: 9, 10, 70
 — buurt—: 10
 — gemene —: 10
 — zate van de —: 10, 24
 Wetgeving: 6
 — veldwetboek: 37

Z

Zaakwaarneming: 21
 Zakelijk recht:
 — titularis van —: 19, 23, 26
 Zie ook: Afpalingsrecht
 Zakelijke rechtsvordering:
 Zie: Vordering tot afpaling
 Zegelrecht: 75